

LANG THANG CHỦ NGHĨA

VII

PHAN HUY ĐƯỜNG

Ngày ngày Lang thang chữ nghĩa

Trong văn học Pháp, *Lang thang chữ nghĩa* thuộc loại *Carnet* của nhà văn, thi sĩ, triết gia. Lúc viết, họ hay giả vờ : ghi cho mình đừng quên thôi, không có ý đăng. Như *Pensées* của Pascal ấy mà. Nhưng nhiều người thầm kín mong sẽ được người đời đăng và quan tâm, thậm chí mê, sau khi mình đã đi châu Diêm Vương. Ở Alain, thường là những châm ngôn (*aphorismes*). Ở Sartre thì mỗi đề tài són thành vài... trăm trang : *Carnets de la drôle de guerre*, *Carnets pour une morale...* Sartre trung thực với triết lý của chàng khi chàng cho phép đăng tất cả thư từ, bản nháp mà chàng đã từng viết : chúng đã từng là (*est été*) chính mình, sao phải phủ nhận chúng ?

Ở tôi, *Lang thang chữ nghĩa* là triết và văn học dưới hình thái... mì ăn liền ! Nó chỉ khác mì ăn liền thông dụng ở một điểm thôi : thiếu bột gia vị phong phú của công nghiệp đánh chén. Muốn thưởng thức nó một cách trọn vẹn, phải tưới nước dùng độc nhất hợp khẩu vị với nó : *Tư duy tự do* (Nxb Đà Nẵng, 2006) và

<http://amvc.fr/>

2015-05-15

MỤC LỤC

<i>Ngày ngày Lang thang chữ nghĩa.....</i>	5
<i>Dọn rác oép, gắp lại chính mình -1</i>	14
<i>Thời gian của nhau.....</i>	19
<i>Một người bạn vong niên.....</i>	19
<i>Sống một mình</i>	24
<i>Học cháu.....</i>	24
<i>Con đường nghệ thuật</i>	25
<i>Nguồn gốc của khả năng sáng tác</i>	25
<i>Tuổi thơ.....</i>	26
<i>Hồi hợt.....</i>	26
<i>Khi một nền văn minh bước vào đà suy vong</i>	26
<i>Suy luận biện chứng và suy luận không biện chứng</i>	28
<i>Tình bạn – 13.....</i>	29
<i>Tin vào Mình.....</i>	30
<i>Mô côi.....</i>	31
<i>Kiên nhẫn – 2.....</i>	31
<i>Chữ nghĩa – 4</i>	32
<i>Không có chữ nghĩa, ta không thể nên người.</i>	32
<i>Chữ nghĩa – 5</i>	32
<i>Kỹ thuật và nghệ thuật – 2.....</i>	32
<i>Khi ta quá tin chính mình</i>	33
<i>Kỹ thuật viết văn và hành-văn</i>	34
<i>Đầu óc nô lệ.....</i>	35
<i>Đòi hỏi.....</i>	36

<i>Dọn bàn ăn</i>	37
<i>Ngắm hoa – 1</i>	38
<i>Ngắm hoa – 2</i>	38
<i>Phải chi đời người ai cũng thế</i>	39
<i>Un mot, deux mondes</i>	42
<i>Thử thách của tuổi già</i>	43
<i>Trả nợ đời</i>	44
<i>Một bông hoa đẹp và đậm</i>	44
<i>Mỹ nhân</i>	45
<i>Em</i>	46
<i>Tình yêu và lý trí</i>	46
<i>Không và Có</i>	47
<i>Một bước trưởng thành</i>	48
<i>Tuổi chết</i>	49
<i>Thơ</i>	49
<i>Hiện tại sống</i>	50
<i>Nghệ thuật</i>	51
<i>Individu</i>	52
<i>Tư duy hình thức và tư duy biện chứng trong lĩnh vực kinh tế học</i>	52
<i>Kinh tế học PhuLãngXa cười ra nước mắt</i>	55
<i>Bạn hỏi ta</i>	57
<i>Sinh vật có tư duy</i>	59
<i>Để thấy điều mới</i>	60
<i>Hiểu mình đang viết gì</i>	60
<i>Tình cảm, kiến thức, lý trí, tình người</i>	61
<i>Nợ em</i>	61

<i>Viết vì ai ?</i>	62
<i>Đến khi</i>	63
<i>Sống phải làm gì ?</i>	64
<i>Đường</i>	65
<i>Hai hình thái ngu dốt</i>	66
<i>Trần Đức Thảo et La philosophie de Staline</i>	66
<i>Không hiểu được</i>	73
<i>Mơ mộng</i>	74
<i>Thầy giỏi</i>	75
<i>Khổng Minh, một nghệ thuật tạo dựng nhân-vật trong tiểu thuyết</i>	75
<i>Tình cảm</i>	95
<i>Hậu duệ</i>	95
<i>Uýnh nhau</i>	97
<i>Thời gian người</i>	98
<i>Misère de la philosophie</i>	98
<i>Vô hạn - giới hạn</i>	102
<i>Néfertiti ở ta</i>	103
<i>Phi văn hoá</i>	104
<i>Độc Tầm Tàn Ký của Huỳnh Dị</i>	104
<i>Độc Hán Sở Tranh Hùng</i>	106
<i>Độc Tầm Tàn Ký – 2</i>	108
<i>Kinh tế thị trường định hướng</i>	108
<i>Tiểu thuyết hay và tác phẩm nghệ thuật</i>	113
<i>Gặp gỡ, sáng tác, tiêu diệt</i>	114
<i>Certitude et incertitude</i>	115
<i>Phải chi ta là nhà thơ</i>	116

<i>Dọn rác oép gắp lại chính mình - 2</i>	117
<i>Cha con</i>	119
<i>Thống kê và đời ta</i>	119
<i>Triết lý và văn chương</i>	121
<i>Thơ - 2</i>	122
<i>Hành văn – 6</i>	122
<i>Rồi thì - 2</i>	123
<i>Lịch sử và văn chương, nghệ thuật</i>	124
<i>Một lời phát biểu hay của bà Anne Hidalgo</i>	125
<i>Thời gian là tiền</i>	128
<i>Sạch sẽ</i>	131
<i>Làm, biết, hiểu và hành-văn</i>	132
<i>Đéo</i>	133
<i>Tìm hiểu bố mẹ</i>	134
<i>Con người ý thức hệ ở ta</i>	135
<i>Nhịn nhục</i>	136
<i>Thanh thiếu niên và luật lao động ở PhuLãngXa</i> .137	
<i>Thuyết Đường, một câu văn hay, tác giả Vô Danh</i>	140
<i>Nỗi nhục lớn nhất ở đời</i>	141
<i>Yêu và chết</i>	142
<i>Kính tế chính trị đời nay, một thí dụ</i>	142
<i>Một ngày nào đó, Niết Bàn</i>	144
<i>Thương con, thương cháu</i>	145
<i>Một câu văn hay trong một tiểu thuyết dở</i>	146
<i>Chi tiết, toàn cục, tác phẩm nghệ thuật</i>	147
<i>Iris ý thức mình sẽ chết</i>	148

<i>Hành-văn – 7</i>	150
<i>Truyện chưởng Tàu, Descartes và Freud</i>	150
<i>Úc hiếp cuối cùng</i>	151
<i>"Bồng lai tiên cảnh" của cõi nhân sinh</i>	152
<i>Phải học làm người cái đã</i>	153
<i>Cá tính của một con người</i>	155
<i>Hạnh phúc vĩnh cửu</i>	157
<i>Nói được</i>	158
<i>Buồn – 2</i>	158
<i>Chết nhưng bất diệt</i>	159
<i>Cháu hơn ông</i>	159
<i>Thương nhớ Verlaine khi ở tù vì đã muốn giết Rimbaud</i>	161
<i>Nghệ thuật điện ảnh và nghệ thuật ngôn từ</i>	162
<i>Khi Nobel xếp hạng đại học</i>	164
<i>Học sách</i>	167
<i>Một niềm an ủi. Une consolation</i>	168
<i>François Hollande, Le Grand Fossoyeur</i>	168
<i>Khi dịch thơ thành thơ</i>	171
<i>Sống chết, trường tồn hữu danh và vô danh</i>	174
<i>Distances</i>	175
<i>Hoàng hôn của cuộc sống</i>	176
<i>Hiểu mình để hiểu tha nhân</i>	176
<i>Intelligence</i>	177
<i>Mẹ ơi, con vẫn làm người</i>	177
<i>Điều ta không hiểu được</i>	177
<i>Chủ nghĩa và nghệ thuật</i>	178

<i>Nhá và nuốt</i>	178
<i>Nếu ta chân tình dịch bạn</i>	179
<i>Hoàn hảo</i>	179
<i>Độc thơ tình</i>	180
<i>Văn chương - chữ nghĩa</i>	180
<i>Donald Trump, hiện tượng không mới nhưng</i>	180
<i>Nhõng nhẽo</i>	181
<i>Tương lai PhuLangXa ngày nay</i>	182
<i>L'horizon indépassable de notre temps</i>	184
<i>Ngôn ngữ ở ta, ngôn ngữ ở đời</i>	184
<i>Gần đất xa trời</i>	185
<i>Trumperie</i>	185
<i>Tư duy tự do – 02</i>	188
<i>Nước Mỹ trước khi Donald Trump lên ngôi : báo hiệu khủng hoảng toàn diện</i>	189
<i>Muslim ban và chủ nghĩa tư-bản ở Mỹ</i>	194
<i>Trump và tư-bản tài chính</i>	196
<i>Mỹ : nền văn minh tư-sản và ý thức hệ tư-bản</i>	198
<i>Xấu hổ</i>	203
<i>Ta - 01</i>	204
<i>Macron, ứng cử viên lý tưởng</i>	205
<i>Ngôi thứ ba</i>	214
<i>Une étoile (gastronomique) est née</i>	216
<i>Núng xuân</i>	217
<i>Nguyễn Quang Thân, nhà văn trung thực với chữ nghĩa của mình</i>	217
<i>Et Fillon sauva la France de la banqueroute</i>	220

<i>Continuons de rigoler</i>	220
<i>Được làm bạn</i>	229
<i>Làm oép với bạn</i>	229
<i>Thấy "trước"</i>	232
<i>Thành công - thất bại</i>	233
<i>2017, chính trường Pháp, còn lại gì ?</i>	235
<i>Nhu cầu hiểu</i>	237
<i>Yêu rượu đỏ</i>	238
<i>Yêu và hiểu biết</i>	240
<i>Chiều tàn, đời lặn</i>	240
<i>Sắc đẹp của một người đàn bà</i>	241
<i>Iris et la mort</i>	242
<i>Chữ nghĩa ở ta</i>	243
<i>Tuổi già đáng sợ, đáng yêu</i>	244
<i>Văn phong</i>	245
<i>Sống ích kỷ chết cô đơn</i>	246
<i>Le Symphatisant, thân phận làm người gốc Việt ở thế kỷ 21</i>	246
<i>Một miếng thịt bò ngon trong môi trường PhuLãngXã ngày nay</i>	252
<i>Thượng tầng kiến trúc và hạ tầng kinh tế ngày nay</i>	254
<i>Cùng tác giả</i>	261

Dọn rác oép, gắp lại chính mình -I

Chào chị,

Chúc chị mau chóng an bài tại Paris, chúng ta biến thành láng giềng. Một mảnh đất khá thú vị, lúc nào cũng có thể ra café thảo luận, tranh luận với bạn.

Triết Tây Âu đã chia ra nhiều ngành, trong đó có ít nhất mấy ngành cơ bản sau : *Ontologie (philosophie de l'Être)*, *Épistémologie (philosophie des sciences ou de la connaissance)*, *Éthique (philosophie de la morale)*, *Esthétique (philosophie de l'art)*. Ở thế kỷ 20, với sự phát triển kinh hoàng của kiến thức, tất cả những ngành ấy ít nhiều đều phải tiếp thu nhiều loại kiến thức khác : *psychanalyse, psychologie, sociologie, anthropologie*, v.v. và nhất là : *linguistique* và *sciences de la vie*. Như chị biết, trong nghiên cứu ngày nay, toàn là những nhóm đa ngành kiểu *sciences cognitives*.

Với những kẻ hậu sinh chúng ta, lại là người ngoại quốc, lại tìm hiểu triết *en dilettante*, theo tôi, có 3 cách tiếp cận.

Cách kinh viện, học từ gốc tới ngọn.

a/ Triệt để. Thế thì phải học tiếng Hy Lạp cổ !

Theo tôi, không cần thiết. Điều quý ở các triết gia ấy ở những câu hỏi họ đã nêu lên và cách đặt vấn đề của họ. Những điều gì còn đáng tồn tại, thế nào ta cũng gắp lại trong quá trình tìm hiểu của ta.

b/ chọn một cái gốc thuận lợi hơn, trong một ngôn ngữ dễ tiếp thu hơn. Chị chọn Spinoza là

đúng lắm. Spinoza, Descartes và Leibnitz là ba vị lớn nhất của Châu Âu ở thế kỷ 17. Cả ba người đều bàn tới *ontologie*, *épistémologie* và *éthique*. Thiên hạ thường coi họ như ba tổ sư của triết Tây Âu. Cứ tìm hiểu những khác biệt giữa họ cũng học được nhanh chóng nhiều điều cơ bản trong cách đặt vấn đề triết học ngày nay. Một điều thuận lợi nữa : tác phẩm của họ không đồ sộ kiểu Kant hay Hegel ! Với Internet lại dễ kiếm ! Chỉ vài tháng là đã có thể nắm vấn đề. Không có nghĩa là giải quyết vấn đề nhe. Cứ nghe thiên hạ bàn tán thì thấy.

Lợi ngược dòng !

Tức là đi từ những triết gia hiện đại bàn tới từng ngành một. Có điều bổ ích này : ngôn ngữ đương đại, dễ hiểu, cách đặt vấn đề, cách suy luận, kiến thức, cũng hiện đại và dễ hiểu đối với ta. Thường thường, khi bàn về một vấn đề nào đó, họ hay tóm tắt và bình luận quan điểm đáng kể của tiền nhân, thế là ta biết qua những quan điểm ấy, thân phận lịch sử của chúng, dĩ nhiên là theo cách suy diễn của họ. Đọc vài tác giả suy diễn khác nhau thì rõ là vấn đề gì. Điều không thuận lợi : có nhiều vị nổi tiếng, nhưng ta đọc xong chẳng hiểu gì cả ! Chỉ có cảm giác là siêu, qua một số khái niệm và câu văn nổi tiếng nhưng có khi rất hàm hồ.

Trong lĩnh vực *épistémologie*, có Jean Piaget rất đáng đọc.

Làm cả hai chuyện trên "cùng" lúc.

Nếu có thời giờ, đây là cách tốt nhất.

Riêng về Spinoza, kỷ niệm của tôi lu mờ, tôi khó lòng góp ý kiến với chị. Tôi chỉ nhớ tương đối rõ hai vấn đề thôi.

a/ *ontologie* và *épistémologie*.

Spinoza đã cố gắng giải quyết bế tắc trong triết lý nhị-phân-biệt-lập (*dualisme*) của Descartes (cf. *Tư Duy Tự Do* hay *Penser Librement*) bằng cách tạo khái niệm bản-chất, bản-thể (*substance*) trong nghĩa *substance première, primitive, constitutive de toute chose*. Ông cho rằng thế giới tự-nhiên cũng như tinh thần đều được cấu tạo bằng cái *substance* đó. Do đó mà tinh thần có khả năng hiểu biết thế giới tự nhiên.

Ý này có từ Parménide, dưới dạng sơ sài, nhập nhằng, hàm hồ (một bài thơ). Hay ít nhất là từ Démocrite. Sau này, dưới nhiều hình thái khác nhau, với những khái niệm khác nhau, những cách suy luận và suy diễn khác nhau, tôi vẫn gặp lại ở một số triết gia Tây Âu cho đến... ngày nay ! Cuối thế kỷ 19 hay đầu thế kỷ 20, Lénine còn tranh luận với Mach (triết gia thời thượng trong *Cercle de Vienne*) trong *Matérialisme et empirio-criticisme*. Trong thế kỷ 20, Schrödinger (Nobel, *physique quantique*) vẫn trở lại vấn đề ấy.

b/ phương pháp suy luận (*logique*, nghĩa rộng, gồm cả *logique formelle* và *logique dialectique*)

Ý đề đòi của ông : "*toute négation est détermination*".

Có lẽ đây là hình thái đầu tiên trình bày 2 nguyên lý trên 3 của tư duy biện chứng (sự đồng-nhất của những cực đối-lập và phủ-định-của-phủ-định, *identité des contraires et néga-*

tion de la négation). Vì thế, tất cả các triết gia chủ trương phương pháp suy luận biện chứng đều nhắc tới Spinoza. Sau này, Hegel chỉ thêm một nguyên lý mới : lượng biến thành chất và ngược lại.

Toàn là những vấn đề còn nằm trong vòng tranh cãi hiện nay. Đọc các tác giả hiện đại, thế nào chị cũng đụng đầu với chàng Spinoza ! Chàng còn trẻ lắm !

> Vậy già là cả một vấn đề à ?

Madeleine Renaud, một kịch sĩ tài ba, một người đàn bà độc đáo của Pháp, thế kỷ 20, có nhận định này về tuổi già mà tôi thấy hay : vấn đề của tuổi già là nó chỉ có thực ở bên ngoài thôi (*du dehors*) nhưng lại không có thực ở bên trong (*du dedans*). *Dedans, dehors*, hai khái niệm triết hiện đại, cơ bản của Tây Âu đó. Phải hiểu thế nào ?

a/ nhìn mình trong gương, thấy tóc bạc, da mỗi năm nhăn nheo, mình **biết** mình đã/đang già : đó là một sự thực sinh-học.

b/ nhìn lịch và nhớ ngày sinh tháng đẻ của mình, mình **biết** mình đã già **bao nhiêu** tuổi: đó là một sự thực vật-lý, đo đếm được.

c/ đi đứng, vui chơi, trò chuyện với bạn, nấu một món ăn, làm một bài thơ, viết một áng văn, một tiểu luận, thậm chí một quyển sách triết, mình không bao giờ cảm thấy được rằng mình đã/đang già ! **Hiện tại** (lại một khái niệm triết) không có khả năng già !

Thấy không, triết là một loại kiến thức "vô dụng". Nhưng trong thân phận làm người hôm

nay, làm bất cứ gì, suy nghĩ một tí thôi, đùng liền một vấn đề... triết.

> anh nói về sự già của thể xác hay của tinh thần?

Xưa kia, tán gẫu với nhau ở tiệm cà phê, thằng bạn phát biểu một ý mà tới nay tôi vẫn nhớ : có người chết ngay ở tuổi 20 nhưng đến 60 tuổi mới đem chôn. Thế thì tinh thần có thể cóc để lão giai ngay từ tuổi 20 ! Và có thể thế thật. Nếu tinh thần của ta chỉ là toàn bộ những gì người đời đã nhét vào óc ta bằng tiếng Việt hay tiếng Pháp, tiếng Anh, ngay ở tuổi 20 nó đã già hàng chục thế kỷ rồi.

> Những yếu tố nào trong bài của người trẻ làm anh bốt già?

Yếu tố duy nhất này : khả năng tiếp cận, suy luận mới mẻ về kiếp nhân sinh luôn luôn mới mẻ trong thế-giới luôn luôn đổi thay này. Nói thế, tôi công nhận hai điều trái ngược nhau :

a/ khả năng tiếp cận ấy có nhiều triển vọng hơn ở tuổi thanh niên khi nhục-cảm (định nghĩa trong *Tư Duy Tự Do*) của ta còn chưa bị cuộc sống bào mòn, khi đầu óc của ta chưa bị bóp nghẹt bởi một đồng định kiến, thành kiến mà người đời trút ào ạt hàng ngày vào nó, khi ta còn khả năng ngờ vực chính ta !

b/ suy luận của ta ít khả năng có giá trị nếu nó không thừa kế được kiến thức có giá trị mà nhân loại đã để lại và đồng thời phủ định nó (*dialectiquement*). Đây là ý nghĩa của câu của Schrödinger trong *L'esprit et la matière* : ông sẵn sàng từ bỏ lôgích hình thức nếu có một thứ lôgích nào cao hơn, nghĩa là, *tối thiểu*, cho

phép chúng ta đạt được những kiến thức mà chúng ta đã đạt được bằng lôgic hình thức.

> Tôi hy vọng có dịp thảo luận nhiều hơn với anh.

** Thế thì hẹn nhau ở càfé *parigo* !

Thân mến.

2006-10-25

Thời gian của nhau

Thời gian của người này ít khi trùng hợp với thời gian của người khác.

Khi, tình cờ, điều ấy xảy ra, thường là ở những thời điểm mà thời gian không là tiền, mà là thời gian cho không, ở tuổi thơ, ở tuổi thanh-thiếu niên, có người gọi nó là khoảnh khắc thần tiên.

Khoảnh khắc thần tiên có thật trong đời người. Như một ngoại lệ.

2012-08-28

Một người bạn vong niên

Anh Đăng, *với tôi*, là bạn vong niên. Anh luôn luôn ứng xử với tôi như bạn, mà y tao thoải mái (trong tiếng Pháp). Anh hơn tuổi tôi một thế hệ, có những nghiệm sinh, tình cảm, suy nghĩ của anh, thời anh và, trong nghệ thuật, vượt thời anh. Tôi có nghiệm sinh, tình cảm và suy nghĩ của hậu bối.

Tôi biết anh qua quá trình cả hai người dân thân "chống Mỹ cứu nước". Anh, trong địa vị nhân sĩ, thành viên uỷ ban cố vấn hay chủ tịch đoàn gì đó trong *Phong trào Việt kiều Yêu nước* ở PhuLăngXa. Tôi, trong địa vị lính tốt tổ chức sinh viên đi dán áp-phích chống xâm lược Mỹ trên đường phố Paris. Vừa dán áp-phích vừa canh cánh lo sợ đám công an hay phátxít Tây U bắt, đập. Năm ấy, chúng tôi dán trên đường phố Paris một tấm áp-phích kỳ dị : một bức tranh cực đẹp của Lê Bá Đảng biểu hiện một con ngựa dường như truyền thuyết. Không biết ai đã bỏ tiền in những áp-phích ấy : có thể đưa vào bất cứ tiệm bán tranh nào để bán, nhưng sẽ chỉ tồn tại vài ngày trên tường phố Paris. Với tôi, chưa bao giờ, trên những bức tường Paris, lại có áp-phích đẹp và sang như thế, vì Việt Nam : tác phẩm nghệ thuật của một danh hoạ quốc tế. Dán tới đâu, sướng tay tới đó. Lùi lại, trong *đêm đông xa trông cổ hương, buồn lòng...* hè hè, ngắm bức tranh ướt sũng hồ, lòng thấy lâng lâng.

Tất nhiên, tôi biết anh là ai và anh chẳng thể biết tôi là ai. Tôi gặp anh trong những buổi họp, chẳng bao giờ trò chuyện với nhau. Tôi vốn không thích gần người có quyền lực hay danh vọng. Danh vọng của anh, thời ấy, rất lớn trong thế giới Ziaochi của tôi.

Chiến tranh chấm dứt, mỗi người mỗi nẻo.

Thuở đó, tôi không rời được nước Pháp. Hè về, thường xuống nghỉ ngơi ở bờ biển Địa Trung Hải, đi lang thang đây đó. Không nhớ qua đâu, tôi được anh mời tới nhà anh ở Cannes. Tôi nhận lời, mời anh đi nhậu. Mai và tôi, lúc ấy háu ăn ngon, tìm một tiệm ăn có "sao" gần nhà

anh. Anh không từ chối. Nhưng, đến lúc, anh lại kéo hai đứa ra bờ biển, ăn trong một quán ăn bình thường. Tôi hiểu : anh không có nhu cầu ăn quán cơm sang, chỉ có nhu cầu nhậu và tán gẫu với bạn.

Trên *balcon* căn hộ anh, anh chỉ chân trời : khi thời tiết trong lành, từ đây có thể thấy đảo Corse. Tôi ngạc nhiên : thế à ? Sau tôi nhớ đã đọc đâu đó : nhờ nguyên lý tương đối của Einstein : nếu ánh sáng bay "thẳng" thì từ đó không bao giờ nhìn thấy được đảo Corse. Nhưng nếu "không gian cong" thì đương nhiên sẽ thấy.

Trên bàn ba người uống *café*, có một tác phẩm : một dáng ngựa phi trong không gian, làm bằng một sợi dây. Tôi buột miệng : đẹp quá. Chỉ là một cọng "dây thép". Thực tế là dây vàng, anh uốn nắn thành hình một con ngựa. Thanh thoát, linh động quá trời ! Không chỉ là một con ngựa. Là khao khát bay của con người !

Chàng cho xem và giải thích : chàng có một cuộn dây vàng, khi hứng uốn nắn chơi, và đã uốn nắn hình hài con ngựa này. Tôi trầm nghĩ : có tâm hồn nghệ sĩ, có bàn tay nghệ thuật, đụng cái gì cũng biến thành tác phẩm. Nếu...

Chàng bảo tôi : nghệ thuật phải trở thành môi trường sống tự nhiên của con người. Chàng muốn nghệ thuật của chàng hiện diện trong đời sống hàng ngày của bàn dân. Chàng cho tôi vài "pho tượng" nhỏ li ti, giống như vỏ hến, tôi nhận : con gái tao sẽ thích, nó đi nhặt ở bờ biển liên miên. Quả nhiên, nó thích. Và một khay (đĩa lớn) : chàng muốn nó được sử dụng như một công cụ bình thường trong đời sống thường ngày. Tôi nhận. Và đã dùng nó như thế từ đó.

Dùng nó như thế, ắt có ngày nó sút mẻ. Chính chàng muốn vậy mà.

Chàng đưa Mai và tôi thăm mộ con trai của chàng. Một khối đá màu đen đơn sơ, phẳng lì. Trên đó, một *mobile* kiểu Calder do chàng tạo, cực thanh nhã, lung linh xoay chuyển bất tận với nắng gió.

Chàng dẫn vào "xưởng" của chàng, mở một tập tranh khổ lớn, bảo Mai : thích cái nào, cứ lấy. Mai ngại quá. Tranh Lê Bá Đảng tất nhiên đắt tiền, lấy như thế sao được. Mai và tôi chưa hề có nhu cầu mua tranh để trưng trong nhà : chẳng có nơi nào đáng trưng tranh cả. Nhưng từ chối hơi bị mất dạy. Cuối cùng, Mai cũng nhận một bức, đóng khung xong không biết để đâu... Lại khổ tôi.

Trong một xô xưởng, chàng giới thiệu cho tôi một bức tượng cực đẹp : một bức tượng Phật... trống rỗng.

Chàng giải thích. Mà đi xe hơi xuyên Tây Ban Nha, thỉnh thoảng thấy xa xa trên đồi núi xuất hiện hình hài một con bò mộng làm bằng gang

thép. Chỉ vài nét đơn sơ, đẹp. Bức tượng này cũng vậy và rất khác. Tao muốn làm nó cao khoảng 10-20 thước, ở Huế. Nhìn từ xa, thấy Phật đang thiền. Càng tới gần hình ảnh Phật càng lu mờ. Đến gần tới mức nào đó, không còn thấy Phật nữa. Bước vào trong bức tượng, lại thấy bóng mình in trên nền đất hoà với vô vàn bóng Phật do ánh sáng mặt trời rọi xuống xuyên qua những lỗ hổng trên những mảnh áo kềm, thay đổi và di chuyển tùy thời gian và vị trí của mặt trời. Tao thể hiện chữ *Không* của Phật đấy. Tuyệt vời.

Khi tôi đăng quyền *Penser Librement*, Myshu, vợ anh, mua liền ở tiệm sách 6 bản để tặng bạn...

Khi con gái tôi thành hôn, tôi mời anh và chị Myshu. Hai người không tới được, bảo tôi dắt con gái tới thăm cho biết mặt.

Myshu bày ra một tập tranh, bảo con tôi : đây là những bức tranh Đảng tặng tao nhân ngày sinh nhật, mà thích lắm nào cứ lấy. Con tôi hồn nhiên lật xem, lưỡng lự mãi giữa hai bức tranh. Myshu bảo : lấy cả hai đi.

Hai người này tốt với tôi, đại khái như vậy. Họ cần cho. Cho điều quý nhất ở người nghệ sĩ : sáng tác chính mình ở đời.

Bạn đã sống một đời đẹp, hào phóng. Bạn để lại cho đời một di sản nhân văn, nghệ thuật lớn. Bạn sẽ tồn tại mãi mãi trong lòng người cần yêu, biết yêu.

2015-03-11-14

Sống một mình

Sống một mình, đương nhiên bớt phiền phức, ai chưa từng nghĩ vậy ?

Nhưng, sống một mình, chẳng thể nào nên người được.

Thế thì làm người sao được ?

Đã không làm người được, làm chính mình được sao ?

Cô đơn không là giải pháp.

Chính vì thế người ta chỉ có thể cô đơn giữa đám đông, trong lòng nhân loại.

Phải vậy. Đành vậy. Đáng vậy ?

2015-03-26

Học cháu

Tôi học được từ Lila và Iris nhiều điều ở chính tôi.

Ta không *hiểu* nổi chính mình vì nhiều nghiệm-sinh của ta đã lún vào tiềm-thức. Ta hành-động, rồi bỏ ngỡ : sao ta ngu vậy ? Vì ta đã quên chính mình từ lâu. Cũng may, khi hành-động, ta lại "nhớ" nó một cách vô-thức.

2015-03-31

Con đường nghệ thuật

Con đường nghệ thuật thường gian khổ. Nhưng nó mang lại cho nghệ sĩ niềm vui không thể tìm được ngoài nó : nó là con đường *duy nhất* cho phép người nghệ sĩ vươn tới mình, vì mỗi con người đều độc nhất.

Người nghệ sĩ khác người khác ở đó : nó biết mình không có con đường nào khác để vươn lên chính mình.

Bản thân tôi chưa hề có niềm vui đó.

Thực hiện được hay chẳng, tới đâu, còn tùy thuộc chính mình và... tha nhân !

2015-04-15

Nguồn gốc của khả năng sáng tác

Tuổi thơ chính là nguồn gốc của khả năng sáng tác.

Cứ xem trẻ con vừa vẽ tranh vừa kể chuyện vừa hát, thì biết.

Nó có khả năng đón nhận tất cả, tưởng tượng tất cả, phả mình vào vũ trụ, không sợ hãi, nghi ngại, do dự.

Vẽ rồi, nó hân hoan khoe bố mẹ, ông bà, bạn bè...

Ta nên học khả năng ấy của tuổi thơ.

2015-04-15

Tuổi thơ

Ai mà chẳng có tuổi thơ ?

Không biết đàn bà, trong tư cách đàn bà, có ai có tuổi thơ chẳng ?

Đàn ông, trong tư cách đàn ông, chắc chắn có tuổi thơ, rất khốn nạn. Ít nhất ở ta.

2015-04-15

Hồi hợt

Muôn sống hạnh phúc, nên biết hồi hợt một tí.

Hồi hợt cho phép ta quên nhiều điều không đáng nhớ.

Tiếc thay, tỉnh thoảng, nó khiến ta quên điều nên nhớ.

2015-04-16

Khi một nền văn minh bước vào đà suy vong

Trong mọi nền văn minh xưa nay, anh bác sĩ, dù dưới hình thái phù thủy, đều được quý trọng, tôn vinh, tin cậy : nghề nó là cứu người.

Riêng ở Tây U, vị tổ sư khai sinh ngành này là Hyppocrate, thời Thành-Quốc Athène, Thế-Kỷ của Périclès.

Hyppocrate đã lập ra *lời thề* sau :

http://fr.wikipedia.org/wiki/Serment_d%27Hippocrate

Trong nhiều thế kỷ, ở Châu Âu, trước khi hành nghề, bác sĩ phải tuyên thệ như thế.

Lân la, lời thề ấy, có cái tạo, đi vào luật của Nhà nước cũng như điều lệ của *Hội đoàn bác sĩ PhuLăngXa (Ordre des médecins* ; phải qua nó mới được quyền hành nghề bác sĩ ở Pháp).

Ta vừa nghiệm sinh điều sau.

Cách đây 4 năm, ta đến phòng khám nghiệm của một vị *chuyên gia* ngành mắt (*ophtalmologiste*) mà ta vẫn thường đến khám mắt, xin đo đêm và, nếu cần, thay đổi kính viễn. Chàng kê cho ta đơn thay đổi kính viễn. Rồi bảo : "Ông muốn tôi mổ mắt ông chữa bệnh đục thủy tinh thể (*cataracte*) không ?" Ta do dự. Ta không thích bị mổ mắt. Chàng ôn tồn : "Suy nghĩ đi, nhưng nhanh nhe, năm tới, tôi đi hưu rồi."

Ta thay kính. Không mổ mắt. Tạm thời sống được mà. Mổ làm gì, biết đâu đó ?

Mấy tháng qua, lái xe, nhìn tên đường từ xa, thấy mắt mình xuống dốc. Bèn nghĩ tới chuyện mổ mắt. Xin gặp một chuyên viên mổ mắt ở bệnh viện ngay tại thành phố ngoại ô ta ở, do vị bác sĩ gia đình của ta giới thiệu. Đợi cả tháng mới được gặp. Ông khám mắt ta, đuổi ta về nhà : "Ông chẳng có bệnh gì cả, về đi, hai năm nữa đến gặp tôi. Tạm thời, tôi kê cho ông một đôi mắt kính để nhìn xa, chỉ dùng khi lái xe thôi."

Ta mừng hú, lặng người, băng khuâng. Té ra tay *bác sĩ chuyên viên mắt*, đã chăm sóc cả gia đình ta trong hàng chục năm, đòi *mổ đôi mắt*

lành của ta để kiểm chác "tí" tiền trước khi đi hưu hưởng thụ cuộc sống. Điều ấy khả thi : ta biết gì về cơ thể của ta ? Đành tin *bác sĩ chuyên viên* thôi. Cũng may, ta không chỉ zốt, ta còn hèn, sợ bị mổ mắt, nên nhùng nhằng. Chứ tiền thì cơ bản đã có những quỹ bảo hiểm xã hội thanh toán.

Ở nền văn minh này, hôm nay, cả những người, đây bằng cấp khoa học, được *quý trọng tin cậy nhất*, ngay trong những lĩnh vực kiến thức có thể chứng minh một cách khoa học được (phát hiện bệnh đục thủy tinh thể), đã từng lập thế kiểu Hyppocrate trước khi hành nghề, có thể ung dung đốn mạt như thế. *Chỉ vì tiền*. Đường như chẳng có gì lạ. Thế thì nền văn minh này đã đi vào con đường suy vong. Chẳng kiến thức khoa học nào có thể cứu vãn nó. Những thằng chính trị gia thiếu văn hoá, nhân cách, bất kể tả hữu, *e tutti quanti*, không thể tin được.

Ôi, văn học, dù trước mắt bất lực, vẫn cần thiết. Hạ bút lang thang chữ nghĩa vẫn là chuyện đáng làm.

2015-04-25

Suy luận biện chứng và suy luận không biện chứng

Khái niệm suy luận "*biện chứng duy vật*" (*dialectique matérialiste*) hay "*duy vật biện chứng*" (*matérialisme dialectique*) không có ở thời Marx và Engels còn sống. Người đời tạo chúng sau đó và gán cho Marx và Engels. Không phải không có lý do.

Marx và Engels đã nhiều lần khẳng định : họ đã thừa hưởng từ Hegel *phương pháp lý luận biện chứng* và bảo vệ nó tới cùng. Engels còn tóm tắt phương pháp lý luận biện chứng của Hegel bằng 3 quy luật và cho rằng ba quy luật ấy có thực trong vật giới, trí giới và sinh giới (*Dialectique de la Nature, Biện-chứng của Tự-nhiên*).

Nhưng họ lại phê phán Hegel tư duy kiểu *duy tâm* (*idéaliste hay métaphysique*), xa rời thực tế.

Do đó họ tán thành nhân sinh quan của Feuerbach, họ gọi là "*duy vật*", (*matérialisme*). Nhưng họ lại phê phán Feuerbach suy luận không biện chứng, suy luận một cách siêu nhiên (*métaphysique*). Tức là... y hệt Hegel !

Từ đó, họ tạo *cách suy luận riêng* của họ để tiếp cận, tư duy và... hành động. Trong ngôn ngữ của họ, "*duy vật*" hay "*biện chứng*" đồng nghĩa với *cách suy luận riêng* ấy, vừa thừa hưởng vừa phủ nhận (hay phủ định cũng được) tư tưởng của Hegel và tư tưởng của Feuerbach.

Tiếc thay, nếu họ đã để lại nhiều thí dụ minh họa *phương pháp tư duy riêng* ấy, họ không để lại một tác phẩm trình bày từ gốc tới ngọn phương pháp suy luận của họ.

Đành phải tự mình tìm hiểu vậy.

2015-04-27

Tình bạn – 13

Tình bạn, có khoảnh khắc nên nhớ đời, dù chỉ còn là kỷ niệm thôi.

Những chuyện khác, nên "quên" : vẫn nhớ nhưng không quan tâm nữa, chỉ tỏ khổ thân.

2015-05-08

Tin vào Mình

Bạn hỏi ta :

> Cái gì khiến người ta AN TÂM với Hiện Thực để Tối Giản được đời sống của mình? để từ đó bạo lực và tàn ác triệt tiêu.

Có phải là : Tin vào MÌNH ko?

** Phải. Trong nghĩa sau :

Không tin cái Tôi nhỏ nòi, ích kỷ, ngu muội, tối tăm, nhưng lại là chủ thể của tư duy, không ai xóa được khi ta còn sống, còn là người.

MÌNH gồm cái Tôi ấy và Tha-nhân ở ta. Quyện với nhau, không thể tách rời, biến ta thành Người. Chính ngôn ngữ ta dùng để nói chuyện với nhau, để tư duy, cũng do Tha-nhân ban tặng cho ta để ta nên người.

Nhờ cái Tôi cá biệt mà nét đặc thù của một cá nhân có ở đời, khiến đời ngày càng phong phú, sâu sắc.

Nhờ phần MÌNH do tha-nhân tạo, Tôi có khả năng vượt cũi, đi vào đời, biến và trở thành nhân loại.

Người nghệ-sĩ nghiệm sinh lờ mờ điều ấy khi sáng tác. Nhà văn, khi dám hành-văn, cũng vậy.

Vì thế nên *biết* yêu chính mình. Khó đấy ! Vì trong cái mình ấy, có nhiều thứ nên... đẹp. Hề hề.

2015-05-09

Mồ côi

Hôm nay, ta đã là đứa mồ côi. Nói theo kiểu truyền thống. Bố mẹ, anh cả, anh hai, đã chết. Đích thực mồ côi.

Nhưng ta không cảm thấy mồ côi. Ở ta, bố mẹ và anh vẫn còn sống :

Bố : chỉ tin lý trí của mình thôi.

Mẹ : phải biết thương người.

Anh : chí hiếu.

Chắc gì ta để lại được cho con ta những giá trị ấy ? Làm người đời nay nó vậy.

2015-05-10

Kiên nhẫn – 2

Có chuyện, phải làm thì làm, nhưng không tài nào biết liền hậu quả sẽ ra sao, phải kiên nhẫn. Hàng tháng, hàng năm, *e tutti quanti*.

Ta vốn nóng lòng. Nhưng đành học vậy.

Hôm nay, bỗng nhiên ta tự hỏi : ở đời, phải kiên nhẫn, đã đành, nhưng *mày còn* khả năng kiên nhẫn bao lâu ?

2015-05-13

Chữ nghĩa – 4

Không có chữ nghĩa, ta không thể nên người.

Chỉ có chữ nghĩa thôi, ta chỉ là thằng nô lệ.

Làm người thế nào đây ?

Làm thơ ?

Ta làm sao làm được ?

2015-05-21

Chữ nghĩa – 5

Ở đời, không gì khiến ta ngờ vực hơn chữ nghĩa.

Ngay chữ nghĩa của chính ta, ta cũng chỉ tin một nửa thôi.

2015-05-22

Kỹ thuật và nghệ thuật – 2

"Vẽ tuyệt không vẽ được nét trong, vẽ trắng không vẽ được ánh sáng, vẽ hoa không vẽ được

mùi thơm, vẽ suối không vẽ được tiếng nước, vẽ người không vẽ được tình ý, loại văn chương hội họa điêu khắc tả thực đều có lúc cùng, chỗ cao nhất quả chỉ là một chữ "như" mà thôi. Giả dụ như nghe được tiếng nước, như gửi được mùi thơm, như có thể kết bạn với người, làm được chữ "như" ấy đã là đăng phong tạo cực rồi".

[Ma đạo, Cổ Long, Việt Nam Thư Quán]

Quá đúng. Đỉnh cao của kỹ thuật không đạt nghệ thuật.

Sáng tác nhại cao điểm của lý luận mỹ học của bất cứ thời đại nào còn tồi tệ hơn.

Vì thế, trong lĩnh vực nghệ thuật bằng ngôn-từ, hành-văn là điều không thể học được ở đâu, từ ai. Ngoài chính mình ở đời này.

2015-05-22

Khi ta quá tin chính mình

Khi ta quá tin chính mình, tình người sao nhạt thế ? Chỉ một lời, đủ tiêu vong.

Tội nghiệp. Chính ta.

2015-05-23

Kỹ thuật viết văn và hành-văn

Nàng nhìn Thảm Thăng Y bước tới, đôi mắt ~~tuy~~ không còn ~~chút~~ sinh khí, ~~nhưng~~ phảng phất có một nụ cười.

Sức mạnh nào đã giữ nàng còn sống ~~đến lúc ấy?~~

Thảm Thăng Y đỡ nửa người Vân Phiêu Phiêu lên, không nói ~~câu nào~~.

Vân Phiêu Phiêu **thì có nói** :

- May là ta tuy khôi phục được trí nhớ, nhưng vẫn không quên chuyện trong bảy ngày bảy đêm vừa qua. Rốt lại ta không phải là một kẻ vong ơn phụ nghĩa.

~~Chỉ có hai câu ấy.~~

Thảm Thăng Y nói :

- Cô không phải là người như vậy.

~~Lúc~~ câu nói ấy buông ra, Vân Phiêu Phiêu đã nhắm mắt lại.

Trên môi nàng ~~vẫn~~ còn sót ~~một~~ nụ cười.

~~Một~~ nụ cười thỏa mãn, ~~một~~ nụ cười vĩnh viễn.

~~Thảm Thăng Y im lặng nhìn lên trời.~~

Sao vẫn nhấp nháy, trăng vẫn vằng vặc, nhưng nơi chân trời không hề có một bóng mây.

Mây bay về đâu?

[**Hoàng Ung**, Nữ lang sát thủ, Việt Nam Thư Quán. phở sữa và nhân mạnh.]

Kỹ thuật dựng truyện, điêu khắc nhân vật, viết văn, đến thế là cùng. Nhưng chỉ vài chi tiết thôi, ta cụt hứng, thấy đây kỹ thuật và kỹ thuật,

không thăm người, chẳng cảm được chút xúc động văn chương. Tác giả giỏi kể chuyện, giỏi viết văn, không biết hành-văn, không cho ai chính mình.

2015-05-23

Đầu óc nô lệ

Điều đáng sợ ở đời không là thân phận nô lệ.

Là đầu óc nô lệ.

Dân Ziao Chi ta có lịch sử khẳng định được chỉ ít cũng 2000 năm.

Trong đó có khoảng 1000 năm độc lập. Về mặt đối ngoại. Chẳng mấy dân tộc may mắn đến thế. Nhưng cũng thế thôi.

Ta chưa hề biết độc lập về mặt tư tưởng, tư duy. Không vay mượn của Tàu thì vay mượn của Tây, kể cả Tây macxit. Rồi của Mỹ, nhất là Mỹ thị trường. Rồi lại Tàu quan lại cố hữu, dù là tư bản định hướng xã hội chủ nghĩa, văn hoá truyền thống mà.

Tóm lại :

1/ Thế nào đi nữa, ta vẫn muốn tồn tại như người Việt. Thế nào đi nữa, ta phải độc lập. Nhưng ta không biết *làm người Việt* phải làm gì, như thế nào, để tồn tại trong thời đại này ?

2/ Khả năng vay mượn tha nhân rất lớn của ta trong một số lĩnh vực kiến thức đã giúp ta thực hiện được hoài bão trên suốt hai ngàn năm. Đồng thời, nó đẩy ta trở về nguồn : nô lệ. Đầu óc đã nô lệ, thân phận tự do sao được ?

3/ Chỉ giỏi vay mượn thôi, cực nhục. Nhưng cũng là điều may. Những áo tôi ta vay mượn, ta vứt đi dễ dàng : chúng không là ta. Ta đã từng vứt Khổng Nho, đón nhận văn học Khai Minh, hiện đại, kể cả macxít, hậu hiện đại, *e tutti quanti*. Về cái, ta vứt đi, chẳng đau đớn gì. Đi đâu cũng được. Thực tế, nước ta đang "thoải mái" trở lại thời đại quan lại, dưới hình thái *tư bản rùng* và khẩu hiệu *định hướng xã hội chủ nghĩa*. Hình thái và khẩu hiệu đều vay mượn. Nội dung nhân văn, căn bản là ta.

4/ Vậy ta là gì, là ai ? Hiện tại là thế đó. Tương lai, chẳng ai có thể là gì là ai cả. Chỉ có một câu đáng hỏi thôi : ta muốn làm ai và, như thế, phải làm gì, hôm nay. Không thể vay mượn ai bất cứ gì mà trả lời được câu hỏi này. Chỉ có thể sáng tạo thôi. Người Việt giỏi làm thơ, sáng tác nghệ thuật không lời. Mong sẽ có ngày có người, thừa khả năng vay mượn thế giới, sẽ dùng ngôn ngữ Việt để sáng tạo một tư duy, một con đường, một ngôn ngữ để góp phần sáng tạo người Việt đời nay và mai sau.

2015-05-24

Đòi hỏi

Đòi hỏi người khác bao nhiêu, tự trói mình bấy nhiêu.

Tốt nhất, đừng đòi hỏi ai bất cứ gì.

Không có nghĩa là chấp nhận bất cứ gì từ bất cứ ai !

2015-05-24

Dọn bàn ăn

Nội chuyện dọn bàn ăn, nhúng nước đĩa bát, dao nĩa, đũa thìa, *e tutti quanti*, trước khi đưa vào máy rửa bát, người có thể nhìn tổng hợp làm nhanh, gọn, và *đẹp* hơn người chỉ biết hồn nhiên thuận tay.

Cho thấy hành động giản dị, nhưng lại chiếm một phần không ít một đời người, cũng cần đầu óc khoa học và ứng xử biện chứng. Càng thấy rõ : biện chứng phi khoa học chẳng làm được gì cho ra hồn, ngoài chuyện tán phét văn học triết lý.

2015-05-24

Ngắm hoa – 1

Hồng trắng tự nó đẹp. Huyền diệu hơn : nó khiến màu sắc của những hoa hồng khác cạnh nó trở nên rực rỡ.

Đàn bà đẹp có lẽ cũng vậy : khiến người và vật chung quanh mình bỗng đẹp hơn.

2015-05-24

Ngắm hoa – 2

Linh mắt, khéo tay, có thể chụp được một hình ảnh hoa đẹp.

Ngắm hoa giữa đất trời, nắng gió, tiếng cười của Lila và Iris, cũng đẹp. Nhưng khác hẳn.

Một đấng có một vẻ đẹp đóng khung, vĩnh cửu.

Đấng kia "là" một vẻ đẹp phù du, chỉ có trong khoảnh khắc, ở một nơi, một thời điểm, cho một người.

Hai thế giới xa lạ.

Ở giữa ? Thế giới nghệ thuật.

Vì thế, hình ảnh đẹp, có vô vàn. Hình ảnh nghệ thuật, quả hiếm hoi.

2015-05-24

Phải chi đời người ai cũng thế

Nụ

Nở

Rộ

Héo

Tàn

lúc nào cũng đẹp !

2015-05-24

Un mot, deux mondes

En publiant *Le Capital au 21e siècle*, M. Piketty a eu une "chance" inouïe : quelqu'un l'a méprisé comme un marxiste de sous-préfecture ; d'autres l'ont encensé comme le Karl Marx du 21e siècle. C'est à mourir de rire. C'est le propre des "sciences" humaines.

Sous le même vocable "*Le Capital*", il y a deux mondes qui n'ont rien à voir entre eux.

Grosso modo :

Marx : le **Capital** est un *rapport social de production*, historiquement déterminé, *e tutti quanti*... Il cherche à comprendre sa mécanique en même temps que ses conditions d'existence, de déploiement et... d'extinction. Dialectique oblige. On dira que c'est de l'idéologie. Si on veut, cela ne me trouble guère. D'une certaine manière, Marx est un poète : ce qui est, aura été. J'aime. Pas à la manière de *Facebook*.

Piketty : le **Capital** est une *masse de biens* sous des formes variées (je n'entrerais pas dans le détail, il y a de quoi écrire un bouquin sur ce sujet) et diversement distribués selon les époques historiques, sous forme de nombres dans des séries statistiques. Bref, la vieille rengaine sur l'opposition riches-pauvres baptisée *inégalité*, entretenue ici par le *taux de rendement du capital* confronté au *taux de croissance du PIB* (définitions INSEE, ONU, *e tutti quanti*, 20e siècle), et non au "*taux de rendement du travail*", "concept" qui n'existe pas de nos jours ! Hè hè...

Dans ce livre, il y a beaucoup à *savoir*, pas grand-chose à *comprendre* sur ce mode de production notamment dans sa forme actuelle : domination écrasante du capital financier sur l'économie mondialisée.

L'homme de savoir aimera ce livre en lui-même : il comble un trou d'ignorance.

L'homme d'action l'aimera aussi. Agir à l'aveuglette, souvent, ne sert à rien. Il ne s'en contentera pas : la conclusion qu'en tire Piketty pour l'action, taxer le capital, est ridicule. Ce n'est pas qu'elle soit, comme Piketty le reconnaît, utopique dans les conditions actuelles (aveu qui en dit long sur le choix des hommes face à des phénomènes créés par eux-mêmes dans la pensée de Piketty ! *Aliénation*, K. Marx *dixit*), c'est qu'elle est *déjà réalisée* (puis contournée) en France depuis les années 50 quand la France a instauré le prélèvement de la TVA :

<http://amvc.fr/PHD/LangThangChuNghia/LeReveRealiseDePiketty.htm>

L'homme de culture devra aimer vivre entre les incertitudes du *savoir* et les certitudes de l'*agir*.

2015-05-24

Thử thách của tuổi già

Thử thách của tuổi già : hiểu trẻ con đến mức nó chấp nhận zui chơi với mình.

2015-05-26

Trả nợ đời

Ta chẳng còn sống bao lâu. Ta chợt hiểu. Trả nợ đời là chuyện không thể làm được.

Ta nợ quá nhiều người trong nhiều lĩnh vực, xưa và nay, chưa kể người mai sau, kể cả con cháu ta, hoàn toàn có lý do đời nợ ta.

Lỡ đam mê *làm* người, ta đành vậy.

Chỉ mong thoáng hiện hữu chút tình, chút khát khao, chút quyết tâm, ở ai ai.

Rồi tàn trong cõi vô ngôn. Hề hề.

2015-05-30

Một bông hoa đẹp và đậm

Em khen bông hoa này đẹp và đậm. Một lời khen *độc đáo* khiến ta ngắm lại. Quả vậy.

Hoa hồng đẹp nhưng không đậm. Có lẽ vì ta nhìn thấy nhiều đậm quen mắt, mắt khả năng phát hiện vẻ đẹp cá biệt của một bông hoa.

Mỗi cây anh túc chỉ ươm một hay vài nhánh hoa, nở thường không cùng lúc. Hoa nở rộ vẫn tạo cảm giác e thẹn, nửa mở nửa khép. Đúng là đẹp và đậm. Hề hề.

2015-06-05

Mỹ nhân

Đọc truyện chương Tàu hay một vài tiểu thuyết lòng danh của Tây Âu, có những người đàn bà ai nhìn thấy cũng ***không thể*** không mê.

Ta ngạc nhiên.

Người đàn bà nào cũng có vẻ đẹp riêng của mình và, nói chung, đều tìm được người yêu mình, người vừa ý mình. Đối với thằng đàn ông cũng vậy.

Ta chưa hề gặp một người đàn bà không ai chê xấu, tầm thường, vô duyên, *e tutti quanti*.

Tại sao trong văn chương có thể xuất hiện loại đàn bà ***ai cũng phải mê*** ? Khôi hài đến thế là cùng. Mà vẫn ăn khách ! Hiểu thế nào đây ?

Đọc giả không mê người đàn bà hão ấy. Mê hão chính mình.

2015-06-11

Em

Từ em sao nhiều nghĩa thế ?

Phải chăng ta quá đa cảm, không chấp nhận mất bất cứ một hình thái nào của ta trong quan hệ với đời ?

Phải chăng vì ta xuất thân Ziao Chi ?

2015-06-21

Tình yêu và lý trí

Yêu ai, chẳng bao giờ chỉ vì lý trí.

Chán lắm. Lý trí, kiểu thông thường ngày nay, chứng minh gì cũng được. Nghĩa là : không có khả năng chứng minh bất cứ gì.

Chẳng bao giờ chứng minh được vì sao ta yêu một con người và chỉ con người ấy thôi, như vậy.

Yêu rồi, ắt mất lý trí ?

Cũng có thể. Nhưng cũng có hạn. Khoảng thời gian nào đó thôi.

Phải chăng vì vậy, sau những năm tháng đê mê, tình nhân chia tay, có khi trong thù hận ?

Thù hận. Ai có thể sống hạnh phúc chỉ nhờ thù hận ?

Ai chưa hề khao khát chút nhân tình ? Được cho, dám nhận.

Có thể nào có quan hệ này không : ta không biết vì sao ta đã yêu em, nhưng ta sẽ không bao

giờ phụ bạc em đã từng yêu ta dù em không hiểu vì sao em có thể yêu người như ta ?

Riêng ta khẳng định : có thể.

Còn em ?

Hè hè.

2015-06-23

Không và Có

Bước vào cõi chết, không còn gì cả.

Sức mê hoặc của từ *Không* ở đó. Nó tổng hợp trừu tượng, mở ra khả năng trừu tượng tổng hợp : *Có*, khôn cùng, bất tận.

Bước vào cõi chết, khao khát tu tiên, tu Phật, rất tự nhiên.

Ta không coi thường hoài bão ấy. Thiếu khả năng tưởng tượng, nhân loại sẽ dậm chân tại chết.

Ta không có khao khát ấy.

Bên kia từ *Không* có thể có những gì, ta không tài nào biết được. Đã không thể biết được, ta không thêm tìm hiểu. Ta chỉ ham hiểu những gì ta có khả năng biết. Tất cả những gì ta có khả năng biết đều qua khả năng cảm nhận thế giới của ta, qua nhục cảm, lý trí của ta. Chỉ hiểu một từ *em* thôi, một đời người chưa chắc hiểu nổi.

Khả năng ấy, có ngày phải chết.

Trước khi chết, trước khi tất cả thành *Không* đối với riêng ta, ta có thể khẳng định : có những

chuyện, dù nhỏ nhoi, đã *Có* thực, không chỉ đôi với riêng ta : ta đã từng yêu, được yêu, đã từng hạnh phúc và khiến người khác hạnh phúc. Ta chết đi, điều *có* thực ấy tiêu tan với ta, chỉ một phần thôi, phần ở ta. Còn lại bao nhiêu, tùy thuộc tha nhân. Tha nhân bất tận cho tới ngày nhân loại tiêu vong. Ngày ấy, chữ nghĩa chẳng còn giá trị nào cả. Văn bản này chẳng còn ai đọc nữa, nói chi là hiểu. Ngày mai thôi, có thể đã vậy. *Làm* người là như thế.

Định mệnh của con người mãi mãi nằm trong tay con người, trong tình người.

Làm con của người là thế.

2015-06-24

Một bước trưởng thành

Rõ ràng, Iris đã trưởng thành một bước cơ bản.

Nó muốn xem một số *nhất định* hình, *video* trên *iPad*.

Nó *nhìn* máy tính, không sờ mó lung tung, vượt loạn xạ sang phải sang trái cầu mong đạt mục đích. Nó chăm chú *nhìn* và đưa ngón tay chạm vào một nơi chính xác, khiến màn ảnh đổi theo ý muốn, rồi chạm vào hình hay *video* nó muốn xem. Nó đã biết, bằng kiến thức, lý trí, điều khiển ngón tay để chi phối thế giới bên ngoài nó.

3 tuổi.

Không biết khi 3 tuổi ta có khả năng này không ? Có lẽ là không. Tiến bộ là thế ?

2015-06-24

Tuổi chết

Tuổi chết bắt đầu ngay khi ta không quan tâm tới thời gian nữa.

Làm hay không làm gì hôm nay, không quan trọng lắm.

Quá khứ, ta vẫn nhớ, không căm hờn, không luyện tiếc, vẫn yêu vài điều. Nhưng đã là.

Tương lai, ta không hoài bão nhưng vẫn ngạc nhiên, âu yếm, khi đáng. Nhưng chỉ là tương lai còi.

Còn lại hôm nay một chút người tàn.

Cũng đủ để thanh thân zui zui tan dần vào cõi vô ngôn khi còn có ai để thương.

2015-06-25

Thơ

Một câu thơ, đặc biệt trong thời thơ ấu hay buổi thiếu thời, có thể chi phối đời ta một cách quyết định.

Ít nhất, ta không quên được. Như ca dao ấy mà.

"Trưởng thành" rồi, ta ý thức : thơ hay đến mấy cũng chỉ thơ, khó trở thành hiện thực, chẳng

giúp ta tồn sinh, càng không giúp ta yêu người.
Trừ một vài bài.

Thể nghĩa là thể nào ?

Nghĩa là : nghệ thuật là một kích thước cơ bản
của con người. Muốn hay không, cũng vậy.

Khôn nản ta. Hề hề.

2015-06-26

Hiện tại sống

Le présent vivant, hiện tại sống¹, có nhiều kích
thước.

1/ Vô tận, bất định, tùy bối cảnh, qua quan hệ
cụ thể của một sinh vật với môi trường tồn sinh.

2/ Rất giới hạn, qua quan hệ có văn hoá, xuyên
qua một ngôn ngữ, của một con người với thế-
giới, trong ngôn ngữ ấy.

3/ Giữa hai thái cực ấy ?

Hiện nay, không có gì nằm trong kiến thức
khoa học. Không-gian, Thời-gian, Sự-sống, là
gì, hiện nay không có giải đáp. Nhưng kiến
thức khoa học cho phép con người hành-động
hữu hiệu trong không-thời-gian, ở mức vĩ mô
cũng như ở mức vi mô.

Phải chăng Không-gian, Thời-gian, Sự-sống,
chỉ là những câu hỏi hão ?

¹ Khái niệm của Trần Đức Thảo, cuối đời.

Nên đáng là một đề tài suy luận triết ?

2015-06-27

Nghệ thuật

Trong lĩnh vực nghệ thuật, ta có thể học :

- kỹ thuật. Tới mức trở thành *chuyên gia* kiếm nhiều tiền.
- kiến thức, lý luận. Tới mức trở thành *nhà mỹ học*, huyền thuyên bát sát nầy lửa.
- thậm chí tí ti triết.

Những thứ đó tồn tại khá lâu ở đời. Hoàn toàn không đảm bảo tác phẩm của ta sẽ ở đời quá một mùa thời trang.

Những thứ đó chỉ có thể giúp ta *nhại*, không thể giúp ta *sáng tác*.

Muốn sáng tác nghệ thuật, chỉ có thể xuất phát từ chân tâm và nghiệm sinh của riêng mình.

Điều đáng tồn tại ở đời sẽ tồn tại. Còn lại, gió thổi mây bay. Vì thế, tác phẩm nghệ thuật luôn luôn độc nhất, ngay tác giả cũng không thể tái tác được.

2015-06-29

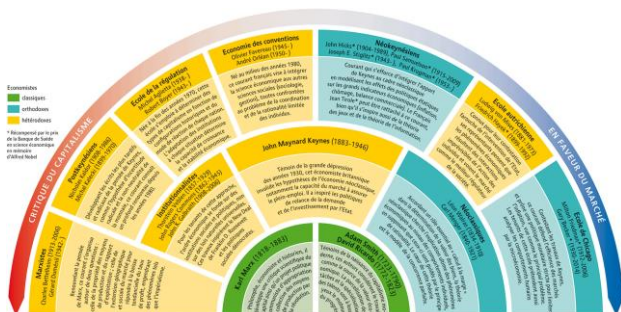
Individu

Chaque individu représente *un résumé d'une histoire humaine constitutive de l'histoire humaine universelle en devenir.*

2015-06-30

Tư duy hình thức và tư duy biện chứng trong lĩnh vực kinh tế học

Trong *Le Monde Diplomatique* tháng 7-2015, có một bảng biểu mô tả những trường phái kinh tế học từ thừa "khai thiên lập địa" tới ngày nay, theo ba trục tiếp cận : thời gian (lịch sử), nội dung (lý thuyết), chính trị (tả-hữu, kiểu PhuLãngXa ngày nay). Khá chính xác. Đáng nể.

Il suffit, suggère une plaisanterie bien connue, de mettre trois économistes dans une même salle pour obtenir quatre points de vue différents. Fort de cette leçon, ce schéma ne prétend pas décrire l'ensemble des courants de la pensée économique. Il propose en revanche trois

axes de représentation synthétique. Le premier, du centre vers la périphérie, est chronologique : des pères fondateurs (XVIII e-XIX e siècle) vers les écoles contemporaines. Le deuxième oppose orthodoxes (bleu) et hétérodoxes (jaune) : les premiers considèrent les agents économiques comme des êtres séparés, rationnels et calculateurs évoluant sur des marchés ; les seconds replacent leur réflexion dans le cadre des sciences sociales et/ou de la philosophie politique. Le troisième axe de lecture s'organise sur l'arc de cercle : la critique du capitalisme s'accroît à mesure que l'on se déplace vers la gauche ; la défense du libéralisme, à mesure que l'on avance vers la droite.

Có câu nói đùa quen thuộc : chỉ cần ba nhà kinh tế học ngồi chung một chỗ, là có ngay bốn quan điểm khác nhau. Rút kinh nghiệm từ bài học đó, biểu đồ này không có tham vọng mô tả toàn bộ các trào lưu tư tưởng trong kinh tế học. Ngược lại, nó đề nghị ba trục biểu diễn tổng hợp. Trục thứ nhất, từ tâm điểm hướng ra ngoài, theo lịch đại : từ các nhà sáng lập (trong các thế kỷ 18-19) đến các trường phái đương đại. Trục thứ hai đối lập chính thống (màu xanh da trời) và phi chính thống (màu vàng): phái chính thống coi các tác nhân kinh tế như những thực thể độc lập, duy lý và có tính toán, hoạt động trên các thị trường ; phái phi chính thống chuyển dịch suy nghĩ của họ vào trong khung cảnh của khoa học xã hội hay/và của triết học chính trị. Trục biểu diễn thứ ba cần đọc theo các đường vòng đồng tâm : sự phê phán chủ nghĩa tư bản tăng lên về phía tả ; sự bảo vệ chủ nghĩa tự do tăng lên về phía hữu. [bản dịch của diendan.org]

Một nhận xét lý thú : trong bảng biểu ấy, Karl Marx là tác giả *duy nhất* vận dụng phương pháp lý luận "*duy vật biện chứng*" để tiếp cận, phân tích, suy luận về đề tài này.

Với phương pháp lý luận ấy, bản thân "kinh-tế" là một *quan-hệ xã-hội* có tính lịch-sử, tức là có chiều kích văn-hoá², ngay từ khái niệm cơ bản đơn sơ nhất của nó, thí dụ, ở đời nay, trong phương thức sản xuất tư-bản : *giá-trị* của hàng hoá là một quan-hệ xã-hội, bất kể hình thái *cụ thể hoá* của nó như vàng, bạc, đồng, kẽm, giấy \$ hay €, hay một ký hiệu điện tử³.

Trong bảng biểu này, thiếu một màu sắc, đặc thù Marx, màu đỏ đậm : kinh tế học mácxít, dựa trên phương pháp suy luận biện chứng.

Bạn nào muốn hiểu rõ điều tôi viết ở đây, có thể đọc *Tư-duy tự-do*, chương 6 :

http://amvc.fr/PHD/Tur_Duy_Tur_Do/TuDuyTuDoTable.htm

Đương nhiên, đó là một quyển sách triết. Nhưng khi tôi muốn minh hoạ những khái niệm triết của Marx, tôi đã dùng những gì chàng đã

² trong nghĩa nhân văn rộng nhất ; không có văn hoá, làm quái gì có lịch sử ? Con người khác con thú ở chỗ này : nó là một con thú có văn hoá, vì thế, như Aristote nói, nó là một con thú chính trị, *animal politique*.

³ con người cũng là vật thể và cũng chỉ có thể tác động vào nhân giới xuyên qua vật thể thôi, trong một số quan hệ quyết định sự tồn vong của nó, *duy vật* đấy.

công bố trong các tác phẩm "kinh tế học" lừng danh của chàng.

2015-07-02

Kinh tế học PhuLăngXa cười ra nước mắt

Ở nước Cộng Hoà Xã Hội Chủ Nghĩa Ziao Chi, có 2 môn "trò không muốn học, thầy không muốn dạy" : *triết lý duy vật biện chứng* và *Kinh tế chính trị học*, đương nhiên Mác-Lênin.

Dường như là một bệnh cố hữu của các chế độ "xã hội chủ nghĩa" ở thế kỷ 20.

Thật không ngờ, hôm nay, tại PhuLăngXa cũng có hiện tượng ấy.

Hiện nay, hệ tư tưởng "tân kinh điển" (néo-classique) thống trị đại học kinh tế PhuLăngXa, tạo nguy cơ làm tê liệt khả năng đa nguyên trong nghiên cứu và giảng dạy kinh tế học. (Coi *Le Monde Diplomatique*, tháng 7-2015).

Kết quả ? Rất Ziao Chi xã hội chủ nghĩa ! Cười ra nước mắt.

<http://www.monde-diplomatique.fr/2015/07/RAIM/53196>

«Ils craignent surtout de voir les étudiants déserter les cours de microéconomie, à mourir d'ennui, et s'inscrire dans des licences "Institutions, économie, territoire et société" », estime Florence Jany-Catrice, professeure à Lille-I. De fait, les effectifs sont en chute libre : d'après le rapport Hautcœur, le nombre d'inscrits en première année a baissé de 64 % entre 2002 et

2012 (5). *Au point que les facultés d'économie sont obligées de fusionner avec celles de gestion, jugées plus professionnalisantes, pour essayer de retenir les élèves.*

" Họ [phe tân kinh điển, phđ] sợ nhất là sinh viên trốn chạy những lớp dạy kinh tế vi mô, vốn ngàn muốn chết, và ghi tên học những bằng cử nhân "Tổ chức (Institutions), kinh tế, lãnh thổ và xã hội", theo Florence Jany-Catrice, giáo sư ở đại học Lille-I. Thực tế, số sinh viên ghi tên học [môn kinh tế học, phđ] đang sập xuống : theo báo cáo Hautcœur, số sinh viên ghi tên vào năm 1 đã giảm 64% giữa 2002 và 2012. Tới mức các phân khoa (faculté) kinh tế học đã buộc phải hoà nhập với các phân khoa quản lý được coi như chuyên nghiệp hơn để níu kéo học trò.

Kinh tế học vi mô là phần nền tảng của môn kinh tế học. Ở đó, người ta định nghĩa những khái niệm cơ bản của môn kinh tế học như : hàng-hoá, giá-trị của hàng-hoá, lao-động (sản xuất), giá-trị-lao-động (valeur-travail), giá-trị của sức-lao-động-(valeur de la force de travail), thị-trường, cạnh-tranh, tác-nhân kinh-tế (agent économique), *e tutti quanti*.

Tất cả các lý thuyết kinh tế học vĩ mô đều dựa vào giá trị - cực kỳ bấp bênh - của những định nghĩa ấy. Nếu chúng sai, chẳng phương trình toán nào cứu vãn được.

Thanh niên PhuLăngXa trốn chạy môn kinh tế học vi mô của trường phái tân kinh điển đang thống trị môn kinh tế học ở đại học PhuLăng-Xa, chẳng khác mấy thanh niên Ziao Chi chạy

mặt môn triết lý duy vật biện chứng và môn kinh tế chính trị học Mác-Lê ở Ziao Chi Quận !

Họ chúng tôi :

- Họ thông minh. Mất thời giờ cho những lý thuyết linh tinh ấy làm gì ?

- Họ thực dụng : nên học thứ khác để kiếm tiền hơn.

- Họ – mặt nào đấy, ta xin lỗi, ta rất đau – tuyệt vọng ngay khi bước vào lĩnh vực kiến thức này : không thể hiểu được.

Sẽ có ngày có người khẳng định và chứng minh bằng hành-động : hiểu được, chỉ ít ở mức cơ bản và hữu dụng.

2015-07-03

Bạn hỏi ta

[ta biên dịch, không phải trích nguyên văn] :

> Tôi thấy đất nước mình đang rối ren quá, chính quyền thì tham nhũng, quan liêu đến mức quá mức khôn nạn. Tình hình biển Đông thì tôi thấy nguy cơ chiến tranh đang đến rất gần. Với tình hình này, theo kinh nghiệm của anh thì nên làm thế nào để xóa bỏ được chế độ xã hội chủ nghĩa trá hình này ?

[...]

Nên tôi đang có ý định muốn tham gia vào một phong trào chính trị nào đó, nhưng phải là đấu tranh hòa bình. Theo kinh nghiệm của anh, tôi làm như thế có hợp lý không, và nếu được thì

anh có thể giới thiệu cho tôi một tổ chức hoặc phong trào nào mà anh thấy hợp lý không ?

**** Chào anh,**

1/ Nếu anh thấy phải dấn thân vì tương lai của dân tộc, bản thân mình và con cháu, cứ dấn thân, tránh có ngày phải ân hận.

2/ Nhưng nên biết trước :

a- đó là một quá trình lâu dài, phức tạp, khó khăn, chắc chắn phải trả giá, nặng nhẹ thế nào, không ai biết trước được : còn tùy thuộc tha nhân.

b- nó sẽ đòi hỏi con người từ bỏ nhiều thành kiến đã nặn ra mình hôm nay, học hỏi nhiều thứ mình chưa hề nghĩ tới, tự sáng tạo đường đời của mình.

c- Ngược lại, nó mở ra một kích thước người hoàn toàn mới, cực phong phú, sâu sắc : kích thước chính trị.

3/ Anh sống ở Việt Nam. Môi trường hành động chủ yếu của anh là Việt Nam. Những người đồng hành của anh chủ yếu là những người sống ở Việt Nam. Chính anh phải tìm hiểu, đánh giá họ trước khi lựa chọn cùng họ hành động trên những vấn đề gì, tới mức nào. Không ai làm thay anh chuyện này được, đòi anh mà. Chỉ có vài tiêu chuẩn chung chung nên quan tâm : người tử tế, có kiến thức về lịch sử và thời đại này, có kinh nghiệm đấu tranh chính trị, có lý trí khoa học và có đạo đức làm người...

Anh có máy tính, biết dùng Google. Anh có thể tiếp cận với họ và đánh giá họ qua lời nói *và*

hành động *và* nghiệm sinh của anh qua quan hệ trực tiếp hay gián tiếp với họ.

Tôi chỉ có khả năng góp mấy ý nhỏ trên thôi. Anh cũng phải tự mình kiểm điểm giá trị của chúng.

Chúc anh nhiều may mắn.

2015-07-05

Sinh vật có tư duy

"Con người là sinh vật có tư duy."

Đúng. Ai *cũng* có tư duy.

Nhưng tư duy của con người lại mâu thuẫn với nhau, có thể tàn sát nhau vì những thứ mà bản thân tư duy hình thức lương thiện không hình dung nổi. Nghĩ rằng ai có tư duy là đương nhiên tử tế, hướng thiện, khoa học, nhờ kiến thức và lý luận, là chuyện hảo, ngây thơ. Trong mọi lĩnh vực của kiếp người, tư duy đều có thể đúng hay sai, tử tế hay đều giả, lương thiện hay gian ác. Do đó, học tư duy đúng đắn là một quá trình dằng dặc từ sinh tới tử. Nhờ giáo dục gia đình, hệ thống giáo dục của nhà nước, xã hội và người đời.

Trong câu văn sau của Trần Đức Thảo :

"... la conscience dans son appel à soi-même pose l'exigence du ***bien*** dans l'action, du ***vrai*** dans la connaissance, et du ***beau*** dans l'achèvement des processus vécus. Par là, la conscience fait du monde naturel un ***monde humain***, valable pour l'homme."

"... khi tự vấn mình, ý thức đòi hỏi cái **Thiện** trong hành động, cái **Chân** trong tri thức, và cái **Mĩ** trong sự hoàn thành các quá trình nghiệm sinh, qua đó ý thức biến thể giới tự nhiên thành một **nhân giới**, xứng đáng với con người."

[Kiến văn chuyển ngữ]

<http://amvc.fr/PHD/VGNLN/TranDucThaomotk iepnguoii.htm>

ta nên hiểu : ý thức của con người có lương tri. Bọn bất lương chẳng mấy khi có những nhu cầu trên. Khi chúng nắm chính quyền thì... ô hô ai tai.

2015-07-20

Để thấy điều mới

Để thấy điều mới ở đời và ở người, thỉnh thoảng phải biết quên mình một tí.

Nếu biết chán mình, càng hay.

Đôi khi may mắn thay đổi chính mình tí tí.

2015-08-05

Hiểu mình đang viết gì

Hạ bút, đương nhiên mình biết mình muốn viết gì.

Hiểu mình đang viết gì, khác hẳn chuyện mình muốn viết gì !

Để biết được mình đang viết gì, phải biết tự đặt mình vào thế *đọc đời* của tha-nhân, biết quên mình một tí.

Rất ít nhà văn biết làm điều ấy.

2015-08-06

Tình cảm, kiến thức, lý trí, tình người

Làm người, không gì nguy hại hơn :

tình cảm thật thà, chân chính + kiến thức nông cạn + lý trí hẹp hòi⁴.

Giết tình người lúc nào không hay.

Mọi phương pháp nhồi sọ của mọi chế độ phi nhân đều dựa vào khuynh hướng "tự nhiên" ấy của con người. Vì thế chúng có thể hữu hiệu, chí ít trong một kiếp người.

2015-08-06

Nợ em

Nếu, trong tình yêu thường ngày, ta không nợ em...

Ta sẽ không bao giờ sống như ta từng sống, ta sẽ không bao giờ chết như ta đang chết, sẽ chết.

⁴ chỉ hình thức thôi, hoàn toàn trừu tượng.

Được nợ một ai đậm tình, thế nào đi nữa, là may mắn được sống một kiếp người đáng sống.

2015-08-13

Viết vì ai ?

Viết, rất dễ. Mình nghĩ gì, cảm gì, cứ viết. Mình viết vì mình.

Khốn nạn thay, mình đã viết thì mình đã muốn tha nhân đọc. Tha nhân không là mình, không cảm và nghĩ như mình trong đủ thứ lĩnh vực, hoàn cảnh nhân sinh, dù tha nhân đồng ngôn ngữ với mình.

Viết không là ban bố cho bất cứ ai, bất cứ gì : họ có thềm đâu ? Họ đọc sách hay oép để đốt thời gian hoặc tìm kiến thức. Đốt thời gian, thiếu gì sách ? Tìm kiến thức có khó gì ? Kiến thức lưu trữ trong Google, tuy phải sàng lọc, nhiều hơn kiến thức của ta lắm. Tìm một con người chẳng ? Cũng có thể.

Vậy, viết và mong có người đọc và thông cảm là ăn mày tha nhân mở một cửa lòng cho ta vào nhân giới. Chẳng dễ tí nào. Phải biết bỏ mình một tí, tự đặt mình vào thế cảm nhận và tư duy đời của tha nhân. Nghiệm sinh của người ấy thế nào ? Ta không biết. Chỉ có thể tin ở giáo điều này : mọi con người đều có chiều kích nghệ thuật. Thế thôi. Đến chết ai ai vẫn cần, vẫn thềm yêu.

Những ai hạ bút vì tưởng tượng rằng mình có gì để *cho* tha nhân, về mặt tình cảm, lý trí, đạo đức, có thể mơ hão ở điểm này : mình chưa hề

có *khả năng* cho tha nhân bất cứ điều gì khi mình chưa hề thềm nhận của ai bất cứ điều gì.

2015-08-15

Đến khi

ta chết, như mọi con của người.

Ta không ham thông cáo tràn lan, lễ nghi linh đình, văn tế linh tinh, hồi ức nghiêm trọng hay ướm át, *e tutti quanti*.

Một lò lửa đốt *sạch* nhân kiếp. Thế là xong. Và là tình.

Còn một nhúm tro.

Vứt ra biển. Ta vốn yêu biển.

Thả theo dòng sông Seine thì càng hay. Ta vốn yêu sông, nước. Yêu tất cả những gì biết trôi đi. Ta vốn sống nhiều năm tháng bên bờ sông Seine, bên bờ chính mình.

Còn mai sau ? Cũng là chuyện người mà !

Xét cho cùng, nơi chính ta thềm "tồn tại" sau khi chết, nếu có thể, là : *em*. Dường như ta, người khôn nạn của thế kỷ 20, có lúc cũng biết yêu.

Ta thềm chết bình dân, thềm được nhìn mặt vài người thân, nếu họ còn muốn nhìn mặt ta. Gia đình, và bạn, nếu có. Chỉ để khẳng định, có khi hão chính mình, nổi đam mê hão nhất của kiếp người đời nay : tuy ta *là* người, ta đã dám *làm* người, ta đã *biết* yêu. Và *được* yêu ?

Ta chỉ mong khát khao *làm* người trong thời đại mình của ta tiếp tục sống ở vài người khác trong thời đại khác của riêng họ. Vì họ đã tình cờ gặp ta. Đương nhiên, cơ bản, qua chữ nghĩa thôi. Hành-văn chỉ thể thôi. Đáng làm, Đáng sống. Đáng đau. Đáng yêu. Đáng hận.

Còn lại, lá rừng về cội.

Chết như thế, kẻ cũng zui zui.

2015-09-04

Sống phải làm gì ?

Phải làm nghệ thuật.

Bất kể với hình thái nào. Điêu khắc, vẽ tranh, làm thơ, hành-văn, viết đẹp một định trình tin học, sáng tác một lý thuyết toán học, thậm chí triết lý thiết tha, *e tutti quanti*.

Nhưng phải ý thức : *làm nghệ thuật* tức là *hành-động* trong *nhân-giới*, *làm người*.

Có thực. Chân dục. Chân tâm. Chân tình. Chân nhân.

Sự vĩnh cửu của con người ở đó. Và cũng chỉ đến thể thôi. Mỗi người sẽ chết, một mình. Nhưng sẽ tồn tại tới khi con của người tiêu vong trong vũ trụ.

Vì sự vận động của vũ trụ vật chất, hay vì chính hành động của con người.

Con người xứng đáng là một con vật chính trị hay không, trong hướng tốt, chỉ ở đây.

2015-09-15

Đường

Bố ta đặt cho ta một tên kỳ quặc : *Đường*.

Đường là một mảnh đất người đời đạp để đi tới mục đích của họ. Thế cũng được. Hợp với ta.

Đường cũng có thể là một hội trường cho anh tài nói phét. Ta cực ghét.

Đường, cuối cùng, trong đời ta, là một ngô cụt.

Qua gia đình kẻ, ta mới biết : bố ta mê văn chương thời *Đường*, Trung Quốc, muốn dùng ba từ *Đường*, *Minh*, *Hoàng*, đặt tên cho con. Vì thế, anh ta có tên *Hoàng*, ta có tên *Đường*. Riêng tên *Minh* thì không dùng được : phạm húy với một vị nào đó ở làng Vẽ.

Hôm nay, chẳng biết làm gì cho đáng, ta vào Wikipedia Ziao Chi, đọc về *Đường Minh Hoàng*. Chán ngắt.

Cùng thời đó, có thiếu gì từ để đặt tên con ? Lý, Bạch, Đỗ, Phủ ?

Thuở manh nha mình trong tiếng Ziao Chi, ta đã chọn cho ta 3 bút hiệu : Bút Tre, Trần Đạo, Đơn Hành. Kể cũng được được. Tuy hai bút hiệu sau hơi bị Hán-Việt.

Ôi chữ nghĩa, mi thật có nghĩa gì không ?

2015-09-18

Hai hình thái ngu dốt

1/ Ta ngu dốt vì ta thiếu kiến thức. Ta thiếu kiến thức vì ta thiếu thông tin.

Đây là hoàn cảnh của bàn dân Ziaochi trong suốt thế kỷ 20. Do đó nó dễ tin trí giả (người có nhiều kiến thức) thông minh.

2/ Ta ngu dốt vì ta có quá nhiều thông tin, không có khả năng kiểm soát đúng sai, về mọi mặt. Khả năng xử lý thông tin của ta tồi.

Cuối cùng, ta chạy theo thời thượng.

Phải tự giáo dục mình như thế nào đây ?

2015-09-26

Trần Đức Thảo et La philosophie de Staline

D'étranges hasards croisent nos vies.

Je viens de recroiser un vieux texte de Trần Đức Thảo sur la dialectique. Je l'ai relu. Il fait une cinquantaine de pages. Qui valent la peine d'être lues : *La philosophie de Staline*, Éditions May, Paris, 1988.

Quelques remarques pour désennuyer le temps qui passe.

1/ En 1988, Trần Đức Thảo, qu'on dit schizo-phrène ou paranoïaque, est resté lucide, du moins dans le domaine de pensée dont traite ce texte.

2/ Tout ce qu'il cite dans ce texte à propos de Staline, Marx, Engels, Lénine, est juste.

Je souscris entièrement à son analyse de la philosophie de Staline et de ses conséquences pratiques, *dans le cadre conceptuel de la pensée académique* à propos du "marxisme" au 20e siècle.

Néanmoins, cela me fait rire de disserter sur la *Philosophie de Staline*. La philosophie ? Staline s'en foutait. C'était un homme de pouvoir, point final. Il n'a pas écrit une thèse philosophique. Il a écrit (ou simplement revu, corrigé, signé et imposé ?) un texte de propagande destiné à as-soir son pouvoir sur des esprits incultes dont la masse lui permet d'écraser la minuscule minorité de communistes ayant quelques connaissances en philosophie marxiste (belle illustration de la loi hégélienne de la transformation de la quantité en qualité !) C'est exactement ce qui s'est passé et se passe au Viet Nam aujourd'hui où tout le monde est obligé d'apprendre le marxisme-léninisme selon le Parti Communiste Vietnamien.

3/ Son illustration de la manière dont Marx a remis sur ses pieds la dialectique hégélienne qui marchait sur la tête est conforme à ce qu'ont écrit Marx et Engels à ce sujet. Remarquable, dans le cadre académique. Pourtant, tout ce discours, paradoxalement, est profondément hégélien : tout passe par les concepts, jamais la réalité matérielle vivante, brutale et sensuelle, n'a voix au chapitre, ni la réalité culturelle des humains : les valeurs qui font vivre et agir les humains sont naturellement, dès qu'on en parle, des concepts, mais ces concepts-là n'ont rien à voir avec les concepts kantien ou hégéliens.

On sait ce que j'ai pensé à ce sujet (Cf. *Penser librement*) :

a- il est dommage que Marx, par reconnaissance envers Hegel, ait mêlé le jargon hégélien à ses textes : il *obscurcit* sa pensée et *masque* ce qui est vraiment nouveau dans sa conception de l'homme.

Il est dommage que Trần Đức Thảo se livre aussi à ce jeu pour érudits marxistes ou marxistes : confusion, et perte de temps...

b- parfois Marx n'est pas fidèle à sa propre philosophie (implicite).

Par exemple quand il définit la *valeur d'usage* des marchandises. Il sait bien que les mots *valeur d'usage* signifient valeur d'usage *pour* quelqu'un (une relation de l'homme à la matière) en fonction de ses besoins concrets en ce monde. Ce besoin peut être satisfait à travers un échange de marchandises (une relation de l'homme à l'homme à travers la matière), ne serait-ce qu'un tas de sable ramassé sur une plage et n'ayant nécessité aucun travail de production, une relation sociale génératrice de *valeur*. Pourtant, dans *Le Capital*, il a défini la *valeur d'usage d'un objet comme l'ensemble de ses propriétés physiques seulement* ! De ce fait, la valeur d'usage, quoique *nécessaire* à la compréhension de l'économie politique, n'appartient pas au monde économique et le travail du commerçant qui permet au consommateur de satisfaire son besoin de consommation, ne crée pas de *valeur*. D'un trait de plume, tout un plan de l'économie politique réelle disparaît de la théorie économique de Marx : les *services*.

Quelque chose qui est nécessaire à la compréhension du monde économique n'en fait plus partie dans la théorie économique ! Allez comprendre pourquoi. Cette définition *n'est pas dialectique*. Elle est purement et simplement scientifique, voire mécaniquement matérialiste.

Cela ne m'étonne pas que Marx qui a promis d'écrire un texte de quelques dizaines de feuillets d'imprimerie pour expliciter ce qu'est la méthode dialectique selon lui, n'a jamais trouvé le temps de le faire...

Mais je comprends. La résolution de la contradiction entre la capacité *infinie* de comprendre de l'esprit humain et le caractère *fini* de chaque existence humaine, *se résout* dans le *développement infini* du *Savoir*. Si ma mémoire est bonne, ce doit être une pensée d'Engels. De la poésie, magnifique. Du *pur Hegel* en somme.

c- Si on veut appréhender le caractère *spécifique* de la philosophie de Marx, vaut mieux l'appréhender à travers ses propres écrits, notamment dans sa mise en œuvre pour comprendre le monde réel qu'il affronte et non ses coquetteries de langage avec Hegel (Marx *dixit*).

d- C'est ici qu'on peut apprécier l'apport de Husserl aux élucubrations philosophiques contemporaines quand il a écrit : la *Conscience* est toujours *conscience de quelque chose*. Explication de texte, magnifique digression sur le langage des hommes, sur la condition humaine. La conséquence ? La *valeur d'usage* (= *conscience de la valeur d'usage* d'un objet) sera nécessairement *valeur d'usage pour quelqu'un*. C'est

exactement ce qu'ont dit Marx et Engels. Ce *quelqu'un* n'existe pas en dehors de ses relations sociales, notamment en économie politique. Dans ce cadre, la valeur d'usage est :

- soit une *abstraction philosophique scientiste* (c'est la définition de Marx dans le Capital !)

- soit une *réalité humaine* : elle devient *possible* à travers une relation sociale, notamment économique.⁵

Idée nouvelle ? Je n'en suis pas sûr. Chez Kant, cette *conscience de quelque chose* porte un nom : *phénomène*, par opposition à *noumène*, la chose-en-soi.

Bon, ne pinaillons pas. La phrase de Husserl décrit un *rapport*, une *relation*, étrange. Entre quoi et quoi ? Ou plutôt entre *qui* et *quoi* ? Car cette phrase *présuppose* : quelque chose existe, quoi qu'il en soit ; et une *Conscience* qui existe aussi, mais *toujours* en relation avec ce *quelque chose*, *jamais* indépendamment d'elle. *Sacré* problème.

Il y a deux manières d'interpréter cette pensée de Husserl.

- A supposer que *Conscience* et *Chose* puissent **être sans être de même nature**, on retombe dans le dualisme intenable de Descartes (du point de

⁵ Je m'en suis expliqué ici.

<http://amvc.fr/PHD/LangThangChuNghia/GiaTriSuDung.htm>

<http://amvc.fr/PHD/LangThangChuNghia/ThaoLuanVoiDTLong.htm>

vue épistémologique) et, finalement, se soumettre à la logique également intenable, aujourd'hui, de Kant avec ses deux intuitions transcendantes, *l'Espace* et le *Temps*.

- Mais supposons que ce que nous appelons *Conscience* ou *Chose* ne sont que des formes décomposées à travers le langage humain à certaines époques historiques de son développement, d'un *rapport unique* de *l'homme* au *monde*, tout change. L'homme étant tridimensionnel, matériel-vivant-pensant, ce rapport au monde est lui-même tridimensionnel :

- *matériel* : il y a bien des choses ;

- *vivant* : nous les percevons à travers nos 5 sens sous des formes variées (forme, couleur, son, odeur, saveur, consistance, *e tutti quanti*) ;

- *spirituel* : il porte un *sens*, des *valeurs*, qui *s'expriment entre humains par des mots* : la totalité de ce que nous *savons*, *aimons*, *haïssons* de ce monde, du point de vue du savoir scientifique, du point de vue de notre propre capacité de perception, du point de vue des valeurs que les cultures qui nous ont créé : un être *humain*.

Destiné à mourir, bien sûr. *L'Être-pour-mourir* (ou autre traduction) de Heidegger m'ennuie. C'est joli, poétique, super intello. Un agréable jeu de société entre gens de bonne compagnie. Cela n'aide pas à vivre humainement, au ras des pâquerettes, à aimer, à lutter. Ni à mourir décemment. Encore moins, à mourir sereinement, dans l'indifférence à soi.

Avant de mourir, comment vivre et que faire pour que cette vie en vaille la peine ? Dans tous les domaines de la condition humaine ?

Par exemple, dans le rapport d'*un* homme avec *une* femme.

Si tu n'étais pas un *être matériel*, je ne pourrais jamais avoir aucune relation avec toi. Si tu n'étais pas un être vivant, je ne pourrais jamais te désirer. Si tu n'étais pas *une femme*, je ne pourrais jamais t'aimer.

Mais qui peut jamais dire ce qu'est *une femme* ? Le fond de la philo, peut-être, est là.

Pour moi, vivre sans aimer n'en vaut pas la peine.

4/ Culture

Dans ce texte, Trần Đức Thảo ne mentionne presque jamais la *dimension culturelle de l'homme*, fondement des civilisations, le seul être qui puisse créer une *valeur* quelconque dans le monde humain. Marx, dans le Capital, discutant de la valeur marchande de la force de travail et du degré d'exploitation de cette force de travail a écrit :

- valeur marchande de la force de travail = valeur de l'ensemble des marchandises nécessaires pour la reconstituer, "physiquement" (matériel et vivant) et intellectuellement.

- l'exploitation de cette force de travail a une *limite biologique* au-delà de laquelle il n'y a plus rien à exploiter.

- l'exploitation de cette force de travail a *aussi* une *limite culturelle* : les hommes d'une cer-

taine époque historique refusent de vivre sous certaines conditions. Voilà qui nous libère de la dialectique hégélienne. La culture crée l'homme, c'est certain, mais, en fin de compte, c'est bien l'homme qui crée la culture. Comme l'Histoire. Classique du Marxisme.

Conclusions étranges :

1/ On ne peut rien comprendre de ce monde capitaliste sans être marxiste.

2/ On ne peut pas être marxiste sans être, d'une manière ou une autre, artiste.

3/ L'art, dans ce contexte, surtout l'art des mots, doit être "scientifique", ouvert à l'infinité des perceptions du monde par l'infinité des hommes passés, présents, à venir. Il se doit d'être humain.

En somme, *c'est l'art de faire l'humain*. Il ne peut être que le fait des hommes aujourd'hui.

Bientôt, je n'en ferais plus parti. C'est ainsi, la Vie.

Ce n'est pas ainsi, la culture. Espérons-le.

2015-09-26

Không hiểu được

Sống ở đời, không gì bực hơn là : không hiểu.

Làm oép ămvç, với những công cụ đơn sơ nhất, ai cũng có thể "hiểu", dùng hay thay thế bằng công cụ đơn sơ khác, ta muốn vậy, ta dùng

cùng lúc đủ thứ *định trình (software)*, lúc chạy lúc không, lúc chạy loạn.

Đương nhiên, chúng nói tại sao chúng chạy loạn. Nhưng ta không hiểu nổi chúng nói gì vì ta không biết chúng vận động theo lôgic nào.

Đương nhiên, lôgic vận động ấy, ta có khả năng hiểu vì ta vốn hiểu *định trình (algorithme)* là gì, vận động như thế nào trong bối cảnh nào. Nhưng ta *không có thời giờ học* "nghệ thuật" xào nấu mỗi ngày mỗi thay đổi ấy và những khiếm khuyết đương thời của nó. Ta đành xử lý như con người cần thoát đám mây mù : mò mẫm tìm một giải pháp ít mất thời giờ hơn là tìm hiểu bé tấc hành động của ta. Triết học gọi là : *chủ nghĩa thực dụng, pragmatisme*. Chán thật.

Không hiểu nổi quan-hệ của mình với vật-giới, quan-hệ đơn giản nhất của con người với thế-giới, làm sao hiểu nổi quan-hệ phức tạp hơn của mình với nhân-giới, với chính mình ?

2015-09-28

Mơ mộng

Nếu cuộc đời là một giấc mộng, đương nhiên *chết* chỉ là giấc mơ của một giấc mộng. Chẳng có gì đáng bàn. Kể cả đối với người thích bàn linh tinh !

Nhưng nếu ngược lại, mọi chuyện lớn nhỏ trong một đời người đều đáng nghiên ngẫm.

2015-10-04

Thầy giỏi

Thầy giỏi không là thầy biết nhiều kiến thức vào đầu trò. Là người mở ra cho trò những cách tiếp cận và tư duy mới.

Đương nhiên, muốn tiếp thu những cách tiếp cận và tư duy mới, phải hoặc nên có một lượng kiến thức cũ khá khá.

Muốn hiểu sâu phải biết rộng. Điều kiện cần thiết tuy chưa đầy đủ.

2015-10-08

Khổng Minh, một nghệ thuật tạo dựng nhân vật trong tiểu thuyết

Nhân vật và phi-nhân vật

Trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa* của La Quán Trung có hàng trăm nhân vật. Đại đa số rất *khuôn mẫu (archétype)* hay/và nghèo nàn, không lý thú đối với độc giả thời hiện đại như tôi khi đã tiếp cận tí ti văn chương thế giới. Lưu Bị, Quan Công, Trương Phi đều là nhân vật khuôn mẫu tồn tại trong trí nhớ của hầu hết độc giả. Họ để lại ấn tượng gì trong lòng độc giả? Trương Phi: nóng nảy và cương trực. Quan Công: tiết tháo, trọng nghĩa, trọng lễ. Lưu Bị: nhân nghĩa, khéo khóc giành thiên hạ. Thế thôi. Những chi tiết khác mà ta nhớ không khác nhớ truyện hay phim chương bao nhiêu, không thuộc lĩnh vực văn chương. Riêng Lưu Bị có được một nét người bất ngờ độc đáo khiến

Khổng Minh phải giật mình kinh hãi : đại gian hùng không thua gì Tào Tháo.

Tôi đọc đi đọc lại *Tam Quốc Diễn Nghĩa* cả chục lần. Đủ thấy tài kể chuyện và văn phong của tác giả trác tuyệt⁶. Cốt truyện, nhớ khá nhiều. Nhân vật, quên gần hết : quá mẩu mực nên thiếu *nhân tính* ; khi có, nghèo nàn, không đủ cỡ để biến thành *nhân vật văn chương* đề đời, cho cả nhân loại. Có thể thích hợp với đa số độc giả và nhà phê bình của những thế kỷ cũ, thậm chí hôm nay, ở các nước chịu ảnh hưởng của văn hoá Trung Quốc. Không thích hợp với tôi. Dường như cũng không thích hợp với đông đảo độc giả trên thế giới ngày nay. Có ít nhất một bản dịch *Tam Quốc Diễn Nghĩa* qua tiếng Pháp. Người Pháp dường như ít ai biết đến, ngoài học giả, nhà nghiên cứu, người mê văn hoá Trung Quốc. Tôi đọc lại *Tam Quốc Diễn Nghĩa* vì *không sao quên được* hai nhân vật : Tào Tháo và Khổng Minh. Có thể nói : mỗi lần đọc lại là một lần nữa "tìm hiểu" hai nhân vật đó.

Tào Tháo, khỏi nói : chàng là *nhân vật đậm nhân tính phong phú* nhất trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa*. Tác giả nhắc đi nhắc lại : nó là kẻ gian hùng. Đông đảo độc giả cũng nghĩ vậy trong vài thế kỷ liền. Bất kể đánh giá thế nào, chàng là một *nhân vật không thể quên được*. Vì quá *nhân* ? Lưu Bị và Tôn Quyền, ta nhớ như nhớ cốt truyện, thể thôi. Ở Tào Tháo, ta *nhớ một con người*. Tạo được một nhân vật gian hùng cỡ ấy, trong văn chương Trung Quốc chỉ có một

⁶ tôi thường đọc bản dịch của Từ Vi Lang in trên giấy.

người, một lần. Vì thế *nhân vật* Tào Tháo đã trở thành biểu tượng của kẻ gian hùng trong văn chương và trong đầu người tại những nước chịu ảnh hưởng văn hoá Trung Hoa.

Khổng Minh là biểu tượng ngược lại : *quân sư của muôn đời*. Nhân vật Khổng Minh trái ngược với Tào Tháo. Khổng Minh là biểu tượng cho quân tử nhà Nho. Nếu ta ghi trên một trang giấy tất cả tài năng, đức hạnh, thậm chí phong cách sống, ăn nói, hành động, của Khổng Minh, ta phải kết luận : là một ông Thánh, không là một con người, không thể nào biến thành *nhân vật* của nghệ thuật tiểu thuyết. Cái gì cũng biết, cũng đoán trước được, kể cả suy nghĩ, tâm lòng của tha nhân ; khi cần còn gọi gió vẩy mưa, cầu sao Bắc Đẩu đổi nhân mệnh, *e tutti quanti*. Nhân vật toàn hảo cực kỳ *khuôn mẫu*, không thể nào biến thành *nhân vật* trong lòng ta khi ta đọc văn.

Thế mà ta không quên được. Đích thực, Khổng Minh ở ta là một *nhân-vật*. Suy nghĩ mãi, ta đến kết luận này : *nhân tính của Khổng Minh* không ở tài năng, đức hạnh, phong cách. Nó *hình thành* xuyên qua *nghệ thuật* tác tạo nhân vật của tác giả, xuyên qua quá trình đọc văn của ta. Nó là một mảnh người của tác giả khi hành văn. Nó là một khả năng làm người ở ta.

Một nét đặc thù của nghệ thuật hành văn ấy là :

A/ Nhân vật Khổng Minh xuất thân huyền thoại, vào đời, *nên người*, rồi *trở thành con người huyền thoại*.

B/ Lúc đầu, nó chỉ là huyền thoại trong đầu tha nhân. Vào đời, nhập cuộc, *mỗi lần nó xuất hiện*,

xuyên qua hành-động, nó lộ thêm một nét người, một tài năng.

Dùng hành động để xây dựng nhân vật là một kỹ thuật hành văn cơ bản trong sáng tác tiểu thuyết.

C/ Cuối cùng, một đời hành động trong thời cuộc đã tái tạo nét người cho huyền thoại ; chết đi, con người đó biến thành một huyền thoại về con người, một *nhân vật* văn chương.

Nhân vật Khổng Minh xuất hiện ở những chương 30 của *Tam Quốc Diễn Nghĩa* và chết ở cuối truyện, chương 104. Chàng còn sống, tương lai chàng còn mở, mỗi lần chàng xuất hiện, ta gặp một con người mới. Chỉ lúc chàng chết, ta mới thấy được tâm vóc, tâm hồn của một *nhân vật* hoàn chỉnh, ta mới biết được chàng là con người như thế nào, chàng là ai. Chính lúc đó, chàng chẳng còn là gì cả ! Tuyệt.

Ôi, tác tạo nhân vật kiểu này, từng nét một, xuyên qua hơn 70 chương tiểu thuyết cực hấp dẫn, giữa hàng trăm nhân vật "độc đáo" khác nhau ở một thời đại rối loạn tù mù, từ cổ tới kim, ai là người làm được ? La Quán Trung.

Nào, thử xem La Quán Trung xây dựng nhân vật Khổng Minh như thế nào qua một số lần Khổng Minh xuất hiện, ra tay. Dĩ nhiên không thể đầy đủ trong bài ngắn này.

1/ Khổng Minh, con người của huyền thoại.

Khổng Minh xuất hiện trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa* qua... lời đồn ! Lại là lời đồn của bậc hiền triết như Tư Mã Huy : tài năng chỉ có thể ví với Lã Vọng, Trương Lương, hai nhân vật huyền thoại trong sử và văn chương Trung

Quốc. Ông không là nhân tài bình thường, là bậc thánh, là con người của huyền thoại.

Chính Từ Thức, quân sư của Lưu Bị, đã giúp Lưu Bị lần đầu tiên đánh thắng quân Tào Tháo, khẳng định điều ấy : "*Tài người đó chẳng khác Lữ Vọng, Trương Lương.*"⁷

Lưu Bị cần có một con người như thế mới có thể thực hiện tham vọng kinh bang tế thế của mình : trong quá trình tìm gặp Khổng Minh, Lưu Bị tự ví mình với Tề Hoàn Công và Văn Vương ! Ở đây, nhân vật Khổng Minh mà ta tiếp cận là Khổng Minh trong tham vọng của Lưu Bị, con người huyền thoại của một cá nhân phàm tục. Hay.

Tài năng đã thế, đáng dập lại tiên phong đạo cốt, nay đây mai đó với gió trăng, phong cảnh, bạn bè, và... thơ. Một tiên ông Lão-Trang mẫu mực. Nhạt, nếu không có khao khát chiếm thiên hạ của Lưu Bị.

2/ Khổng Minh, kẻ bất cần đời, bất cần ai.

Người khác phải cầu cạnh Khổng Minh, Khổng Minh không bao giờ cầu cạnh ai. Lời nói đầu tiên của Khổng Minh khi xuất hiện trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa* là : *không*.

⁷ Những đoạn trích Tam Quốc Diễn Nghĩa trong bài này, lấy từ :

<http://vnthuquan.net/truyen/truyen.aspx?tid=2qtqv3m3237n1n4nnn1n31n343tq83a3q3m3237nvn&AspxAutoDetectCookieSupport=1>

Không biết dịch giả là ai. Khi không tìm lại được những khúc văn tôi nhớ, tôi mới dùng bản dịch khác.

Từ Thứ đích thân tìm Không Minh xin chàng ra tay giúp Lưu Bị, liền bị khước từ :

"Không Minh không vui mà đáp :

*- Ông muốn đem tôi làm vật hy sinh hay sao ?
Nói rồi quay vào."*

Qua lời mời của Từ Thứ, Không Minh thừa biết Lưu Bị sẽ đến cầu hiền. Chàng buộc Lưu Bị phải đích thân đến cầu mình ba lần, lần cuối còn phải đội mưa tuyết mà đến. Chàng tiếp Lưu Bị như thế này :

"Mộng lớn ai người sớm tỉnh ra?

Bình sinh ta vẫn biết mình ta.

Lều tranh no giấc, bưng con mắt!

Bóng ác ngoài song đã xế tà...

Ngâm dứt, quay mình lại hỏi tiểu đồng:

- Có tục khách đến nhà chẳng?"

Chưa chạm mặt nhau, đã dẫn mặt nhau : trong mắt Không Minh, Lưu Bị chỉ là một *tục khách*.

Đối thoại với Không Minh, Lưu Bị không bao giờ dám có lời lẽ hay thái độ của vị quân vương đối với thần tử, dù trong quan hệ cầu hiền, luôn luôn năn nỉ Không Minh vì *sinh linh của thiên hạ* mà ra tay cứu đời :

- Nếu tiên sinh không ra giúp thì thiên hạ biết chừng nào mới êm ấm được và sinh linh còn trông mong ai cứu vớt nữa?

Như vậy là rõ. Trước khi hợp tác hành động, hai bên đã khẳng định nhân cách và thế đứng của nhau, với nhau. Quan hệ giữa Không Minh và Lưu Bị chỉ có thể là quan hệ thầy-trò, không

thể là quan hệ vua-tôi. Thày có thể bỏ qua cho trò vài tiểu tiết, trò không thể ra lệnh và ép thày phục tùng mình. Hành động đầu tiên của Khổng Minh sau khi trở thành quân sư của Lưu Bị xác nhận điều ấy : Lưu Bị bảo Khổng Minh giúp kế thoát thân cho Lưu Kỳ. Việc có không can thiệp vào việc nhà của người khác, Khổng Minh... từ chối.

Khổng Minh rời lều tranh, lại thêm nốt nét người :

"Em hãy ở nhà chăm lo cày ruộng, chớ để ruộng rẫy hoang rậm nhé. Một ngày kia thành công rồi, anh sẽ trở về đây nương tựa.

...

*Thân chưa bay nhảy, tính lui rồi,
Ngày khác thành công, hẳn nhớ lời.
Bởi Chúa nghiêng lòng đem phó thác,
Trận tiền gió lạnh, ánh sao rơi... "*

Bỏ câu cuối, đúng là thơ con cóc.

Khi viết 4 câu thơ này, tác giả thừa biết mình sẽ kết liễu đời nhân vật như thế nào ở cuối truyện. Nhưng độc giả lần đầu đọc *Tam Quốc Diễn Nghĩa* làm sao biết được ? Chất thơ ở tính thể lương kỳ bí của câu chót. Nó giúp độc giả đọc *Tam Quốc Diễn Nghĩa* lần thứ hai thưởng thức nghệ thuật tác tạo nhân vật tiểu thuyết của tác giả : từng nét, từng nét một, xuyên qua hàng chục chương hồi.

3/ Khổng Minh, nhà chiến lược chính trị - quân sự

Nét người này cũng xuất hiện ngay trong cuộc gặp gỡ đầu giữa Khổng Minh và Lưu Bị, làm rõ nghĩa câu ví Khổng Minh với Khương Tử Nha và Trương Lương.

Chia ba thiên hạ, nhường Thiên-thời cho Tào Tháo, Địa-lợi cho Tôn Quyền, giành lấy Nhân-hoà để chiếm Kinh Châu, Ích Châu, liên kết với Tôn Quyền, đánh Tào Tháo.

Chỉ thế, may ra (bi kịch ở chỗ này), mới phục hưng được nhà Hán.

4/ Khổng Minh, nhà chiến thuật - quân sự, điều luyện cả hoả công lẫn thủy công

Chương 39, hai trận thắng Tào ở Tân Dã, Khổng Minh lộ thêm hai nét người.

Thử thách quân sự đầu tiên đối với Khổng Minh không là đối địch, là đối đầu với người phe mình.

Trước khi dụng binh, phải biết khiển tướng. Quan Công và Trương Phi ganh ghen Khổng Minh. Hầu hết chư tướng và ngay cả Lưu Bị nghi ngờ tài quân sự của Khổng Minh. Khổng Minh biết thế, phải dựa vào quyền năng của Lưu Bị để khiển tướng, tức là bước đầu lệ thuộc Lưu Bị, bắt đầu làm tôi. Làm thánh trong trời đất, một mình, làm được. Làm bất cứ gì đáng kể trong nhân giới, phải làm với tha nhân. Hề hề.

Cho ta dịp thưởng thức những đối thoại lý thú sau, không cần giải thích :

"Chẳng bao lâu, có tin báo:

- Hạ Hầu Đôn kéo quân đến đánh, đang thẳng tiến về hướng Tân Giã.

Trương Phi nghe tin, bảo Vân Trường:

- Chuyến này cứ để Khổng Minh đánh trước, xem hắn nghênh địch như thế nào?

Hai tướng đang trò chuyện thì có tin Huyền Đức gọi vào.

Huyền Đức nói với Quan, Trương:

- Hạ Hầu Đôn kéo binh mười vạn đến đánh Tân Giã, hai em có mưu kế gì chăng?

Trương Phi hỏi lại:

- Sao đại ca không sai "nước" ra nghênh địch?

Huyền Đức cau mày:

- Trí lược thì nhờ Khổng Minh, dũng lược thì cậy có hai em! Đừng phân bì như vậy.

Quan, Trương không dám nói nữa, lẳng lặng lui ra.

Huyền Đức lại mời Khổng Minh vào thương nghị. Khổng Minh nói:

- Chỉ sợ hai tướng Quan, Trương không chịu nghe lệnh của tôi thôi. Nếu Chúa công muốn để tôi hành binh thì phải ban cho tôi ấn kiếm mới được.

Huyền Đức lấy ấn kiếm trao cho Khổng Minh.

Khổng Minh liền tụ tập chư tướng lại truyền lệnh.

Trương Phi nói với Vân Trường:

- Anh em ta cứ đến đó nghe lệnh, xem hắn điều khiển ra sao?

...

Nghe xong, Vân Trường hỏi:

- Chúng tôi đều phải đi nghinh địch. Vậy chẳng hay Quân sư làm việc gì?

Khổng Minh điềm nhiên đáp:

- Ta chỉ ngồi giữ huyện thành này.

Trương Phi cười ha hả nói:

- Chúng tôi đều phải lăn lưng vào chỗ chém giết, còn Quân sư thì ngồi nhà, thung dung dữ a?

Khổng Minh giờ gươm lên, lớn tiếng nói:

- Án kiếm ở đây, nếu ai sai lệnh, ta sẽ chém đầu.

[Vút bỏ hai từ "nếu" và "sẽ" thì văn chương hơn, hợp với phong cách của Khổng Minh hơn. Cứ xem sau này Khổng Minh trị tướng, Quan Công, Ngụy Diên, *e tutti quanti*, thì biết. phđ]

Trong trận đánh ở đồi Bắc Vọng, Khổng Minh tỏ rõ là người am hiểu địa lý, giỏi dùng hoá công, lấy ít thắng nhiều, lấy nhược thắng cường, dùng mưu thắng địch. Trí thắng dũng.

Ngay chương sau, trong trận Bạch Hà, lại thêm nét người : ung dung ngồi uống rượu điều binh khiển tướng nơi trận tiền dựa vào mưu kế phóng hoá công, dựa vào địa thế dụng thuỷ công, thắng Tào Tháo.

Từ đó, Khổng Minh tự tạo cho mình hình ảnh của kẻ kỳ mưu khiến Tào Tháo khiếp đảm : gặp chuyện bất ngờ, liền cho là "mắc mẹo" của Khổng Minh ! Lại thêm một nét người qua nhãn quan của người khác. Tuyệt.

Tác tạo nhân vật xuyên qua hành-động là như thế.

5/ Không Minh, nhà ngoại giao lỗi lạc, kẻ thuyết khách tuyệt vời, nhà văn hoá bất hủ, nhà tâm lý xuất sắc

Chương 43, Không Minh khẩu chiến với anh tài Đông Ngô, lại thêm mấy nét người : nhà ngoại giao, kẻ thuyết khách, nhà văn hoá, nhà tâm lý.

Nhà ngoại giao lỗi lạc : ở thế thua kém, tuyệt vọng, dựa vào lợi ích và khát vọng của tha nhân, giành thế chủ động, chi phối con người và thời cuộc.

Kẻ thuyết khách tuyệt vời, nhà văn hoá bất hủ : cuộc tranh luận giữa Không Minh và anh hào văn võ Đông Ngô quả là áng văn bất hủ, đọc đi đọc lại không chán. Nó cho ta một dịp tìm hiểu những quan điểm khác nhau, trái ngược nhau, về tài và đạo đức trong thế giới nho giáo :

"- Trong Nho giáo cũng có chia ra hai hạng: quân tử nho và tiểu nhân nho."

Nhà tâm lý xuất sắc : cuộc xét xử tâm lý của Không Minh đối với Tôn Quyền và Châu Du vô cùng lý thú.

6/ Không Minh, chuyện lớn, có tầm nhìn chiến lược ; chuyện nhỏ, có mưu mẹo quỷ khốc thần sầu

Chương 46, Không Minh lại lộ thêm một nét người bằng hành động : nhờ *am hiểu thiên văn, địa lý, phong thổ*, đoán được trận sương mù trên sông Trường Giang, ung dung ngồi thuyền uống rượu ngắm cảnh sương mù bát ngát đổ xuống Trường Giang, vay Tào Tháo 10 000 mũ tên trao cho Châu Du, bảo vệ tính mạng mình. Tác giả kể chuyện tài tình, hấp dẫn. Tác dụng *nghệ thuật* cơ bản của nó là từng nét xây dựng

những nhân vật Lỗ Túc, Châu Du, Khổng Minh, trong tâm thần độc giả. Đối với Lỗ Túc, Châu Du, không mang lại gì mới. Đối với Khổng Minh, quả đã thêm một nét người : ngay trong chuyện "nhỏ nhất" bất kham nên chí tử, cũng có sáng kiến khác thường :

"- Làm tướng mà không biết xem thiên văn, không thông địa lý, không có thuật lạ, không biết âm dương, không thạo binh thư, không biết trận đồ, không rõ binh thế... đó là tướng dở. Trước ba ngày, Lượng này coi khí tượng và đã đoán biết đêm nay có sương mù dày đặc, nên mới dám chịu một thời hạn gấp như vậy. Chứ Công Cảnh cho ta mười ngày để làm tên, mà thợ thuyền bê trễ, vật liệu không cấp đủ, thì mấy tháng cũng không xong! Rõ ràng Công Cảnh muốn giáng cho ta cái tội "phong lưu" và miệt, cố ý giết ta, nhưng làm sao hại ta được? Số mệnh ta tại trời!

...

- Cái quỷ kế nhỏ mọn ấy, có gì là lạ?"

7/ Khổng Minh, người không nhục mệnh nhưng biết giữ mình

Chương 49, vừa giúp Châu Du thắng Tào vừa giữ mình, Khổng Minh lại lộ thêm một nét người : biết trân trọng sinh mạng của chính mình, rất khác những anh hùng khác trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa*.

Chuyện Khổng Minh cầu gió Đông Nam ba ngày liền cho phép Châu Du dụng binh phá Tào cứ như huyền thoại. Ngày nay, qua *météo*, người PhuLăngXa có thể biết trước thời tiết sẽ biến đổi thế nào trong vòng một tuần, 12 ngày.

Đại khái đúng. Ngoài ra, người ta đã phát hiện rằng có loài sinh vật có khả năng "tiên đoán" những thay đổi to lớn bất ngờ trong thời tiết ở từng nơi. Ở đây, Khổng Minh có kiến thức hay có phép lạ không quan trọng lắm. Quan trọng là chàng là người biết giữ thân. Vào tử địa, chàng không sợ. Nhưng chàng không bao giờ nổi hứng anh hùng suông, coi nhẹ tính mạng đeo danh hão, chàng biết quý mạng mình, giữ mình để làm chuyện mình muốn làm. Xây đàn cầu gió Đông Nam, chàng rút lui khỏi trận tiền, nhường toàn bộ công trạng phá Tào cho Châu Du, tránh lưỡi dao sát thủ của Châu Du, giữ thân thực hiện chiến lược của mình: chiếm Kinh Châu rồi Ích Châu dùng làm bàn đạp phục hưng nhà Hán, bình thiên hạ. Khác hẳn những anh hùng khác trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa*, kiêu Quan Công, Trương Phi, Triệu Tử Long, nhiều tướng Tào hay tướng Ngô.

8/ Khổng Minh, con người biết trị quân

Cũng trong chương 49, điều quân chiếm trọn Kinh Châu, một nét người mới xuất hiện ở Khổng Minh: tài năng trị quân. Trong thời loạn, muốn trị quốc phải biết trị quân. Muốn trị quân, phải biết trị tướng. Chuyện này, Khổng Minh lại trị Quan Công, không dựa vào uy quyền của Lưu Bị như khi ở Tân Dã, dựa vào tài năng của chính mình trực diện với Quan Công qua một cuộc thách thức chí mạng: đánh cuộc với Quan Công về đường tháo lui của Tào Tháo. Ai thua, phải nộp thủ cấp. Chưa tự mình trị được Quan Công, Khổng Minh không thể tự mình điều khiển Quan Công, điều khiển toàn quân của Lưu Bị.

Nhân dịp này, Khổng Minh không chỉ trị Quan Công thôi, trị luôn cả Lưu Bị và Trương Phi :

"Thấy Khổng Minh sai chém Quan Vân Trường, Huyền Đức lật đật nói :

- Xin quân sư thể tình ba anh em chúng tôi đã kết nghĩa cùng nhau mà ghi tội Vân Trường vào sổ để y đọai công chuộc tội. Khổng Minh chấp thuận."

9/ Khổng Minh, con người biết dùng dư luận để chi phối thời cuộc

Những chương tiếp thuật chuyện Lưu Bị qua ở rẻ nơi Tôn Quyền lại khiến Khổng Minh lộ thêm nét người mới : khơi dư luận để chi phối thời cuộc, dùng nhân tình và luân lý thông thường để lũng đoạn địch nhân. Lưu Bị chưa đặt chân vào nước Ngô, Khổng Minh đã khiến cả triều đình và bàn dân nước Ngô biết ông đang tới làm rẻ nước Ngô. Thế thì còn ai dám đụng tới ông, kể cả Tôn Quyền. Lý thú.

10/ Khổng Minh phóng bút giết người

Chương 57, khích chết Châu Du rồi khóc Châu Du, Khổng Minh lại lộ thêm hai nét người độc đáo : phóng bút giết người, hành văn khóc kẻ thù tri kỷ :

"Từ nay tri kỷ, biết ngỏ cùng ai ?"

11/ Khổng Minh, kẻ trị dân, trị nước

Hồi 65, Khổng Minh lại lộ một nét người mới : tài thừa tướng kiểu Tiêu Hà trị dân trị nước.

"Huyền Đức mừng lắm, nghe theo lời ấy, sai Gia Cát Lượng định ra luật lệ trị nước, hình pháp hơi nặng. Pháp Chính can rằng:

- Ngày xưa vua Cao tổ đặt ra pháp luật, chỉ có ba điều nhân dân đều cảm phục. Xin quân sư phải rộng hình nhẹ luật để yên lòng dân.

Khổng Minh nói:

- Người chỉ biết một, chưa biết đến hai. Nhà Tần dùng phép dữ dội quá, muôn dân cùng oán, cho nên vua Cao tổ dùng phép rộng rãi để được lòng dân. Nay Lưu Chương nhu nhược, chính lệnh không được nghiêm, thể thống dần dần suy tàn, chiều chuộng cho người ta ngôi chức cho vinh, ngôi cao quá thì sinh hỗn, yêu người ta ân tình chí thiết, ân đầm thấm quá thì sinh nhờn, bởi thế nên nát nát. Ta nay trên dưới có phép tắc, có phép tắc rồi mới biết ơn, tước lộc có hạn có ngữ, có hạn ngữ rồi mới biết vinh. Ân uy gồm đủ, trên dưới có bậc, đạo trị dân như thế là rõ ràng."

12/ Thánh nhân đã nhập cuộc, vĩnh viễn là nhân

Khổng Minh dẫn thân không vì quyền lực, danh vọng, phú quý. Vì sinh linh ở đời. Chàng định thành công rồi về ở ẩn nơi thảo lư, nối lại cuộc sống tiên phong đạo cốt.

Nhưng đã dẫn thân vào đời, nhập cuộc, khó có thể dứt áo ra đi. Thoát khỏi những ràng buộc với đời do chính mình gây ra và do tha nhân quàng vào mình hoá ra là chuyện bất khả thi. Chính lúc Khổng Minh thành công, thực hiện được điều mình muốn và có khả năng làm, chia ba thiên hạ, tạo cơ ngơi cho nhà Hán phục hưng, chính lúc chàng có thể ung dung quay về cuộc sống cũ, ngôi sao của Khổng Minh bắt đầu lu mờ. Kẻ khiến nó lu mờ không là ai khác... Lưu Bị. Lưu Bị trọng tình anh em hơn trách

nhiệm với tổ tiên, đất nước, sinh linh trong thiên hạ, *không nghe lời Khổng Minh*, dồn hết sinh lực quân sự vào việc đánh Đông Ngô, trả thù cho Quan Công và Trương Phi, *hành động ngược lại chiến lược nhất quán của Khổng Minh để bình thiên hạ* : Hoà Ngô, đánh Tào. Và nường trọn vẹn sinh lực quân sự của Ích Châu, đáng lẽ phải dùng vào việc diệt Tào. Sau này, sáu lần đem quân chiếm Kỳ Sơn hòng phá Tào, Khổng Minh thiếu quân lương phải lúng túng nhiều lần.

Khổng Minh nâng Lưu Bị lên làm hoàng đế, Lưu Bị phá nát cơ đồ do Khổng Minh xây dựng, tiêu diệt khả năng thực hiện giấc mơ bình thiên hạ của Khổng Minh.

Không chỉ thế thôi. Trước khi chết, bằng lời lẽ mỹ miều, cao thượng, Lưu Bị *buộc* Khổng Minh phải phục vụ ý đồ tầm thường của một tiểu nhân : phục vụ đứa con tôi của mình giữ ngôi đế. Dưới sự bảo lãnh của cả triều đình và... Triệu Tử Long ! (chương 75). Khổng Minh đã chấp nhận sự *ràng buộc* ấy, chẳng thể nào thực hiện được hoài bão bình thiên hạ của mình. Những chương sau cho thấy rõ. Trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa*, nếu Lưu Bị đáng là một *nhân vật* thì nhờ nét người này : đại gian hùng.

Từ đó, Khổng Minh hết là thánh nhân, phải sống như người trong thời đại của mình, trong những *ràng buộc* qua lại của mình với người khác xuyên qua toàn bộ quan hệ xã hội của mình. Đây là nét người đậm *nhân tính* nhất trong *nhân vật* Khổng Minh : con người hình thành, tồn tại và phát triển xuyên qua quan hệ tương tác giữa mình với tha nhân. Nó khiến ta

cảm được nhân cách của chàng trong hành động và cách ứng xử ở những chương sau.

13/ Khổng Minh, nhà văn trác tuyệt

Khổng Minh nhập cuộc *Tam Quốc Diễn Nghĩa* bằng một... bài thơ thanh thoát phóng khoáng, tiên phong đạo cốt.

Khổng Minh khóc Châu Du bằng một bài điệu tang bi hùng thấm thiết.

Khổng Minh mắng chết Vương Lãng bằng một áng văn nghe như bài hịch nơi trận tiền. Rồi lại viết thư mắng chết Tào Chơn. Một ngòi "chiến" bút kinh hoàng.

Mỗi lần Khổng Minh ngỏ lời, bắt kẻ dưới hình thái nào, lời ấy khắc vào đời một nhân cách.

14/ Khổng Minh, nhạc sư kỳ dị

Chương 94, thêm một nét người thi vị : Khổng Minh mở cửa thành gây đàn lui đại quân của Tư Mã Ý.

Đây là lần đầu tiên Khổng Minh "thua" trận, phải rút quân. Trong nghệ thuật quân sự, rút lui là hành động khó nhất : *quân bại như núi đổ*, làm sao rút lui được ? Cứ xem tàn cuộc trận Xích Bích và trận đánh giữa Lưu Bị và Lục Tồn thì biết.

Trong *Tam Quốc Diễn Nghĩa*, rất ít tướng biết rút toàn quân về mà không hao binh tổn tướng. Trong đó có Khổng Minh và Lục Tồn.

Tấn công, phòng thủ, rút lui, đấu trận pháp với Tư Mã Ý sau này, Khổng Minh đều hơn đời.

15/ Khổng Minh, con người dám cưỡng định mệnh

Trước khi lục xuất Kỳ Sơn, Khổng Minh đã biết chuyển ra quân này không lành.

Nhưng vẫn không thể không đi. Bất kể thiên mệnh, chính mình phải định đoạt đời mình.

Trụ quân tại Ngũ Thượng Nguyên, đêm xem thiên văn, biết mệnh mình sắp hết, Khổng Minh vẫn *không nỡ chết* khi việc chưa thành, lập đàn, vung kiếm, cầu sao Bắc Đẩu, xin được sống thêm một kỷ để hoàn thành lý tưởng của mình. Cầu không được, Khổng Minh đành chịu mệnh trời. Trong tờ di biểu tâu với Thiên tử, có khúc văn bắt hủ sau :

*"Nhà tôi có tám trăm gốc dâu, năm trăm mẫu ruộng, cơm áo con cháu tôi, tự khắc đủ dùng. Đến như tôi, nhiệm ở ngoài, cần dùng thức gì, đã có của công chu cấp, không phải tìm kiếm sinh kế khác. Tôi chết đi không để trong nhà có tấm lụa thừa, ngoài dinh có chút của riêng, để phụ lòng bề hạ đâu!"*⁸

[Tờ *đâu* này đáng giá nghìn vàng ! Không biết nó là của tác giả hay dịch giả ? Chẳng quan trọng gì.]

Đến đây, độc giả mới thấy được nhân cách hoàn chỉnh của *nhân vật*, hiểu được câu thơ mở bước nhập đời của Khổng Minh : "*Trận tiền gió lạnh, ánh sao rơi...*".

⁸ <http://creations.vn/tamquoc/0/104/roi-sao-lon-thua-tuong-qua-doi-trong-tuong-go-do-doc-mat-via.html?l=vn>

[khúc văn trên trích từ bản dịch của Phan Kế Bính vì bản dịch trong vnthuquan.net thiếu hụt]

Con người "thực" trút áo ra đi, y hết con người thần thoại lúc bước vào đời. Tuyệt.

16/ Một nhân cách

Khổng Minh không có hình hài đặc biệt. Đại khái, mình cao tám thước, tiên phong đạo cốt, ăn mặc kiêu nho gia, đi đứng ung dung, ăn nói điềm đạm, hoạt bát, *e tutti quanti*. Điều đặc biệt duy nhất : khoác áo lông hạc, ngồi xe con, phe phẩy quạt điều quân. Chẳng có gì đặc biệt ấn tượng ngoài một hình ảnh tự nó chẳng có ý nghĩa gì đáng ám ảnh ta.

Cơ bản, La Quán Trung không *tả* một nhân vật, ông khiến một nhân cách từ từ hình thành qua hàng chục chương của tiểu thuyết. Nhân cách ấy đặc thù :

- Làm thầy thiên hạ, làm gì cũng thành công ; làm người trong thời cuộc, bắt đầu thất bại
- Không làm được tất cả gì mình muốn làm.
- Không chết được như mình muốn chết.
- Nhưng sống được như mình *muốn sống* : làm những gì thời đại và thời cuộc cho phép mình làm. Thế thôi.
- Và, tuy bất mãn, ung dung chết như mình *phải* chết.

Chính nhân cách ấy, chứ không phải những tài năng lỗi thời đối với người đời nay, đã khiến Khổng Minh tồn tại trong lòng độc giả, dù đời nay độc giả chẳng còn thờ phụng những kiến thức hay giá trị văn hoá Trung Hoa thời phong kiến.

Nghệ thuật văn chương của La Quán Trung ở đó : tác tạo được một phong cách làm người.

Quá trình xây dựng nhân vật thống nhất với quá trình xây dựng cốt truyện, người là truyện, truyện là người. Quá trình ấy chính là quá trình đọc của ta. Chính ta, dưới sự hướng dẫn tài tình của tác giả, đã tác tạo nhân cách trên, ta làm sao quên được ?

Trong lịch sử Việt Nam có một người giống Khổng Minh : Nguyễn Trãi. Chính trị, quân sự, ngoại giao, kinh tế, thơ văn trong mọi hình thái và trong hai ngôn ngữ, đạo đức, mưu lược, phong cách sống và ứng xử, *e tutti quanti*, không thua, thậm chí hơn Khổng Minh.

Nguyễn Trãi khác Khổng Minh của *Tam Quốc Diễn Nghĩa* ở một điểm. Khổng Minh, con người của huyền thoại, của văn chương, chỉ khuất phục thiên mệnh thôi. Nguyễn Trãi, con người của lịch sử, phải gánh vác định mệnh do con người bỏ xuống đầu người : tru di tam tộc. Văn chương và đời người chia lìa ở đây.

Ngày nay, văn chương thống nhất với đời người là một thể giới nghệ thuật khác. Miễn bàn ở đây.

Dùng ngôn ngữ để tác tạo một *nhân cách* đáng đi vào huyền thoại văn chương, tồn tại mãi ở người đời, nghĩa là : hành-văn, khi thành công, cũng là một *nghệ thuật làm người*.

Ta khao khát : sẽ có nhà văn Ziao Chi làm được chuyện ấy cho những con người Việt ở thế kỷ 20. Lịch sử cận đại của chúng ta thừa nguyên liệu.

2015-10-12

Tình cảm

Có người, ta gặp một vài lần, thậm chí một lần thôi, ta có cảm tình liền. Một thứ cảm tình lạ.

Lý trí nhắc ta : con người này, bề ngoài, dễ thương, đáng tin ; nhưng nó cảm và nghĩ gì, ta không cảm hay đoán được ; ta mở lòng đón nhận nó, nó không vào : nó biết ta, ta không biết nó. Thế mà ta cứ có cảm tình, cứ tin. Cho đến một ngày, qua một chuyện nhỏ nhặt, ta bỗng hiểu nó quá khôn khéo. Đây là loại "hiểu biết" gì ?

2015-10-26

Hậu duệ

Tôi lẽ sinh Phan Huy, Làng Vẽ (Đông Ngạc). Cũng chẳng sao. Cũng có điều đích thực đáng "tự hào".

Bố tôi kể, ông nội tôi là người nghiện ngập (thuốc phiện), bệnh hoạn truyền kiếp (syphilis), chết yếu (khoảng ba mươi mấy tuổi), như mấy thế hệ trước. Thế mà đã sinh 11 người con đều chết non, trừ một người. Bà nội tôi mồ côi, được người cô nuôi nấng. Tới tuổi lấy chồng, bà cô gả cho ông nội. Bà nội không muốn lấy vì thấy ông nội có tướng chết yếu. Bà cô đánh đòn đau quá, bà nội đành chấp nhận. Bà nội tôi là người đàn bà nhà quê, mù chữ, hoá chồng lúc 30 tuổi, mà đã 11 lần sinh đẻ... Trước khi chết, ông nội bảo vợ : mình đã sinh 10 đứa con, chẳng đứa nào sống sót, thằng này mặt mũi sáng sủa, tôi đặt tên nó là Sáng, có lẽ sống

được. Tôi chết mà nó được sống là chuyện may, nàng hãy nuôi nó nên người. Có thể, bố tôi hưởng vài *gien* thông minh của họ Phan Huy làng Vẽ, nhưng có lẽ bố tôi không chết non nhờ *gien* của mẹ. Ai mà biết được.

Bà nội ở vậy nuôi con, mỗi sáng gánh thúng mẹt đi buôn vặt, chiều về mua gạo thổi cơm. Bố tôi mồ côi cha lúc sáu tháng. Bố học làm người với người đàn bà mù chữ đó, chứ học hỏi được gì từ dòng họ Phan Huy đâu. Gốc người ở tôi đích thực là thế. Tôi tự hào với nó. Không biết người đàn bà mù chữ đó nghĩ gì mà nhất định cho con đi học. Gia tài có vòn vẹn 6 sào ruộng để thờ tổ. Lúc bố tôi 5 tuổi, bà nội bán 3 sào ruộng, gửi con đi học. Đơn giản thế này : trao đứa bé vào nhà thầy làng làm trẻ con sai vặt, học ké. Đầy tớ, nhưng trong tình thầy trò. Đặc thù Ziao Chi. Tết đến, bà nội đội thúng mang xôi và gà đến cúng thầy. Làm được thế là hết mức rồi. Cũng đủ để bố tôi nên người.

Thỉnh thoảng, lúc còn nhỏ, tôi nghe gia đình kể lại thời đó và thời trước đó. Có chuyện như truyền thuyết, rất hoang đường, khóc liệt như bầu không khí kết thúc *100 năm cô đơn*. Có lúc tôi nghĩ : đến chết, tôi vẫn là người làng Vẽ.

Tôi không có kỷ niệm gì về ông nội, ngoài chuyện người khác kể. Nhưng tôi có nhiều kỷ niệm ám ảnh về bà nội. Lúc bố tôi đi kháng chiến, bà nội nuôi 3 anh em tôi, dưới một mái tranh thì phải, vì tôi nhớ tiếng gió hú, mưa gào, đêm nào bà cũng khóc, gào con. Bà nội thích dặt cháu ra Hồ Hoàn Kiếm, cho gói "phát xá" (lạc rang với tí muối, không hiểu tiếng lóng này từ đâu ra) hay que kem để nó chịu chường mặt cho ông thầy Tàu "đánh" nốt ruồi "xấu số" trên

mặt. Bây giờ mặt cháu vẫn còn chi chút se, hè hè. Mỗi năm hai lần, bà nội đi chợ mua roi mây về đánh cháu. Đánh chân tình, đau nhớ đời. Thương con cho roi cho vọt mà. Từ khi không còn phải kiếm ăn nữa, chiều chiều, cho đến gần chết, bà ngồi cửa sổ nhìn trời, uống rượu, khóc, kể lể, than thân, trách kiếp mình sao mới 30 tuổi đã goá bụa. Khi tôi đi Pháp, bà nội còn sống, nhưng đã mất trí, chiều chiều vẫn than khóc, kể lể.

Mấy ngày qua, do chuyện linh tinh về gia phả họ Phan Huy, chị tôi gửi cho các em một tấm hình gia đình thời xa xưa. Lần đầu tiên, tôi ý thức : bà nội đẹp và sang.

Nếu cháu đã tạm nên người, có thể vì cháu không thể quên bà, một người đàn bà Ziao Chi đích thực.

2015-11-03

Uýnh nhau

Khi một người Việt làm được một điều gì thế giới khâm phục, điều ấy mau chóng biến thành đề tài cho người Việt "uýnh nhau".

Điều này có thể tốt. Tùy uýnh nhau để làm gì.

Uýnh nhau để *vươn lên* trên những thành quả của người được thế giới khâm phục, đáng làm.

Uýnh nhau để *hạ thấp* người được thế giới khâm phục thì... hè hè.

2015-11-06

Thời gian người

Tương lai càng gần, quá khứ xa xôi càng gần. Nhiều chuyện đã chết đi, bỗng nhiên ray rứt sống lại.

Thời gian người có khi như thế.

2015-11-13

Misère de la philosophie

Profitant du drame provoqué par l'État Islamique à Paris, un philosophe français, Bernard Stiegler, nous sert dans *Le Monde* un article censé éclairer la voie pour sauver l'humanité du désastre :

http://www.lemonde.fr/emploi/article/2015/11/19/bernard-stiegler-ce-n-est-qu-en-projetant-un-veritable-avenir-qu-on-pourra-combattre-daech_4813660_1698637.html

D'abord, le diagnostic global :

"La guerre est économique, [...] Ce n'est pas de guerre contre Daech qu'il s'agit, mais de guerre économique et mondiale [...]"

Un philosophe qui se soucie d'économie politique, ça pue le marxisme à plein nez. Et c'est bon signe. Ce diagnostic abstrait est le bon. Mais, il n'est vrai qu'abstraitement, à vide d'homme en somme. Il ne sert *pratiquement* à rien. Il est anti-marxiste. D'ailleurs, par le temps qui court, qui serait pris au sérieux sans parler

d'économie ? Tous les hommes politiques gaulois le font à longueur de mandats.

Suit un développement d'une navrante pauvreté intellectuelle, à la fois sur l'économie, la psychologie, *e tutti quanti*.

Et... l'annonce d'un livre à paraître avec un "concept" nouveau nous permettant de comprendre et maîtriser (?) le monde où nous vivons : la *disruption*.

On attendra la publication du livre pour en juger, si on a encore le coeur de le lire.

En attendant, voyons ce que notre philosophe a à dire sur l'économie politique de notre temps.

Comme modèle de *disruption*, il nous présente 4 entreprises célèbres sous le sigle GAFA (Google, Apple, FaceBook, Amazon) !

C'est donc ce genre de trucs qui mène notre monde au gouffre ?

Du calme. Voyons d'abord de quoi il s'agit.

Ce sont 4 entreprises "représentatives" de "l'économie numérique". Les voici (2014) :

<http://davidfayon.fr/2015/02/classement-gafa-google-apple-facebook-amazon/>

	Chiffre affaire Giga \$	Bénéfice Giga \$	Employés
Google	66.00	14.40	52 000
Facebook	12.50	2.94	9 200
Apple	183.00	39.50	92 600
Amazon	89.00	0.00	132 600
Total	350.50	56.84	286 400

Comparez avec les mastodontes de l'énergie, des matières premières, de la distribution, et autres, infiniment plus importants pour notre existence quotidienne. Vérifiez vous-mêmes. Google sert aussi à ça.

Comparez avec :

<http://www.lafinancepourtous.com/Decryptages/Articles/PIB-mondial>

PIB mondial (2014) = 78 000 milliards \$

Population mondiale = + 7 milliards

C'est à mourir de rire. Surtout si on voit de quoi ces 4 entreprises vivent. On pourrait les rayer du monde d'un trait de plume, pas très "démocratique" certes, mais tout à fait réel. L'humanité, sauvée par cet acte ubuesque, ne daignera même pas frissonner.

Tout mettre sur le dos de "*l'économie numérique*", *concept fumeux* s'il en est, de la *disruption* qu'elle entraîne, ce n'est que surfer sur des mots à la mode pour se faire un nom, assurément éphémère, mais pas sans intérêt, temporaire.

L'économie politique n'a rien à voir avec ça.

La philosophie, une certaine philosophie de nos jours, ayant pignon sur rue médiatique, peut-être, et c'est dommage, pas pour lui, pour nous.

Oui, cette guerre, toutes les guerres contemporaines, quelle qu'en soit la forme, sont, *en dernière analyse*, des guerres économiques. C'est du marxisme pur et dur.

Hélas, *avoir raison en dernière analyse* est certes important pour qui croit en l'humanité.

Mais agir efficacement selon cette raison en notre temps est encore plus important pour qui aspire à *faire l'homme*, à *vivre humainement*, tant qu'il vit. En cela, Marx ne peut rien pour nous. L'aimer = le dépasser. Encore faut-il *savoir l'aimer* !

L'économie dont nous parlons est l'économie capitaliste mondialisée sous une forme spécifique, la domination du capital financier sur la vie quotidienne du monde, des nations, des entreprises de production, des individus, *e tutti quanti*. Sa "nature" ? $A \rightarrow A + A'$. De l'argent qui engendre de l'argent. D'après Engels, c'est la définition la plus générale, la plus abstraite du Capital. La plus générale = elle s'applique partout, tout le temps que dure ce mode de production. La plus abstraite = elle n'a rien à voir avec la vie réelle désirée par les hommes dans leurs existences quotidiennes. *Contradiction* ? Ce sont ces hommes mêmes qui lui permettent de *se réaliser* !

Avant de proférer quoi que ce soit sur l'avenir de l'humanité, à travers tous les *concepts* qu'on veut, essayons de comprendre, au ras des pâquerettes, comme il se doit, la puissance économique qui détermine notre existence actuelle.

Ce n'est pas de la tarte, notamment aux pommes !

Comme je voudrais avoir 20 ans aujourd'hui !

2015-11-19

Vô hạn - giới hạn

Muôn đời, trí tưởng tượng và khả năng tư duy của con người đều vô hạn, dù nội dung nông – sâu, giàu – nghèo, phong phú – đơn sơ, chính xác – thô thiển, khác nhau.

Mỗi đời người, khả năng hành động của bất cứ ai cũng giới hạn.

Khi mơ màng hay suy luận, thậm chí yêu, không chấp nhận một chân trời nào.

Khi hành động, nên biết và đành chấp nhận giới hạn ở chính mình ?

Khó nuốt quá...

2015-11-23

Néfertiti ở ta

Néfertiti 1370 - 1333/34 av. J.-C

Với người Tây Âu, một trong 2 người đàn bà đẹp nhất của nhân loại, cũng như Cléopâtre, là một nàng tiên Ai Cập.

Lúc ta học năm đầu dược khoa, đi thực tập, chùi kính, lau nhà, bán thuốc, bắt gặp bức tượng của nàng, ta cũng sờ biết tới tên nàng.

Rồi ta có dịp qua Đức, vào viện bảo tàng chứa bức tượng đó xem sao. Vẫn sờ sờ. Lại biết thêm : để hình thành nét mặt này, người ta, thuở đó, đã vận dụng hết những kiến thức và lý tưởng toàn hảo về không gian để tác tạo bức tượng này. Thực hư thế nào, ta không biết.

Nhưng ngắm gương mặt này, ta bỗng thèm được làm một thằng đàn ông xứng đáng với vẻ đẹp của nàng.

Chỉ thoáng thèm thôi. Nàng chết lâu rồi. Ta chỉ có khả năng làm đàn ông với đàn bà còn sống thôi. Đáng lắm, nhưng chẳng dễ tí nào.

2015-11-28

Phi văn hoá

Dù ta ngây ngô chân thật ở đời,

có người, gặp ta cả chục lần, dù tin cậy nhau, không gần nhau được. Ta ân hận, hối tiếc.

có người, ta mới gặp lần đầu, đã có tình cốt nhục với ta. Ta thật không hiểu, chỉ biết yêu.

Có thể,

ta gần nhau, tin nhau, hiểu nhau nhờ văn hoá.

ta yêu nhau khi dám vượt văn hoá đã tạo ra chính mình.

ta yêu nhau vì ta "*phải*", và *muốn* làm người.

Nếu thế, ít nhiều, ta là kẻ phi văn hoá.

2015-11-28

Đọc Tâm Tân Ký của Huỳnh Dị

Huỳnh Dị có thể là tác giả *Chương lịch sử* (tiểu thuyết lịch sử viết dưới hình thái truyện chương) hay nhất hiện nay.

1/ đã biết lược bỏ nhiều chuyện tuy hấp dẫn nhưng hoang đường trẻ con của truyện chương thời Kim Dung. Trong thời đại oép toàn cầu hoá này, những món đó, tuy sẽ còn nhiều người một thời hâm mộ, nhưng khó có khả năng tồn tại lâu bền. Huỳnh Dị chỉ còn giữ lại những chuyện còn nằm trong lĩnh vực ngờ ngờ mơ hồ trong cuộc giao lưu giữa văn hoá "Âu – Á".

2/ đã đưa vào truyện chương kỹ thuật dựng truyện gián điệp, trinh sát (*roman d'espionnage, policier*) của Tây Âu. Rất thành công, đối với độc giả của Kim Dung và "hậu duệ" của họ. Rất giới hạn, đối với thanh niên có học và có đọc loại truyện ấy ở Tây Âu đời nay (ta nói liêu) :

- không khắt khe, khúc chiết, tinh tế ; nhiều lúc trẻ con đến buồn cười.

- tâm lý của nhân vật : tầm thường, nhạt nhẽo, khuôn sáo.

Xét cho cùng, tài dựng truyện của Huỳnh Dị cũng thuộc loại thường thường bậc trung. Không cần nhiều trí tưởng tượng vì có sẵn kho tàng muôn màu muôn mặt của lịch sử Trung Quốc thời cuối Đông Châu Liệt Quốc, có sẵn vô vàn sự kiện, tình thế éo le, độc đáo, chỉ may vá cho thành truyện để gài nhân vật vào là xong.

3/ đã đưa vào truyện chương những vấn đề tư tưởng, văn học, chính trị của đời nay.

Hai giới hạn :

1/ quan hệ nam-nữ, nói chung khuôn sáo, nhàm.

2/ không tạo nên được vóc người đặc biệt, vì không có ý tưởng mới, chỉ góp nhặt những ý tưởng sẵn có, thêu đan vào truyện.

Với hai giới hạn trên, mặc dù văn phong vững vàng, khó có thể lan vào những nền văn hoá khác. Quay thành phim có thể hay, tùy tài đạo diễn, không tùy giá trị văn chương.

2015-11-30

Độc Hán Sở Tranh Hùng

Hán Sở Tranh Hùng cũng là một tiểu thuyết lịch sử hay, hấp dẫn, nhưng không được sắp cùng hạng *Ngũ tài tử* trong văn học Trung Quốc, vì chẳng để lại ấn tượng đặc biệt nào.

Văn hay chữ tốt nhưng :

1/ Tư tưởng nghèo nàn, sáo rỗng, nhắc đi nhắc lại, có thể tóm tắt trong khúc văn hay này :

Hán vương nói:

- *Ngươi là đứa bạo nghịch, chó cậy sức khỏe nói càn. Ta không đánh ngươi bằng sức mạnh, ta chỉ đánh ngươi bằng lòng nhân, ngươi cũng đủ chết rồi.*

2/ Nhân vật điển hình, khuôn mẫu. Nhạt.

3/ Tài quân sự của các nhân vật : toàn mẹo vặt, lập đi lập lại. Miệng khoe 20-50 vạn quân. Nhưng tả trận, vài ngàn hay vạn quân đã thấy mệt, chiến thắng trong nháy mắt. *E tutti quanti.*

Dù sao cũng đã được đoạn văn này :

Đêm càng khuya, gió thu càng lạnh lẽo, trăng thu buồn bã nhả ánh sáng màu vàng nhạt, rắc trên ngọn cây cao.

Bỗng từ xa, một giọng tiêu buồn vang đến, kèm theo khúc bi ca ní non, réo rắt. Tiếng tiêu ~~như~~ gọi vào lòng người ~~một~~ mối buồn viễn chinh. Quân Sở mặt mày ngơ ngác nhìn nhau, hồi lâu xúm lại thì thầm:

- Bọn chúng ta tòng quân lâu ngày bỏ nhà, xa vợ con, theo Bá vương những tướng có ngày thanh bình đoàn tụ. Ngờ đâu, binh thế mỗi lúc một tiêu tan. ~~Nếu~~ ở mãi như vậy, không chết giữa trận tiền cũng chẳng có ngày ~~hào~~ hưởng được thú vui đầm ấm ~~gia~~ gia đình.

Tiếng thì thầm chuyền đi mãi khắp dinh trại.

~~Trong lúc đó,~~ giọng tiêu càng réo rắt, càng thê lương, ~~như những~~ tiếng chinh phụ ~~đang~~ mong chồng ní non ~~trong~~ canh dài cô quạnh.

Tiếng tiêu đó chính là tiếng tiêu ~~của~~ Trương Lương ~~đã~~ thổi trên núi Kê Minh, khiến ~~cho~~ kẻ có lòng sắt đá đến đâu cũng phải yếu mềm như cành liễu non trước cơn gió lốc.

Tiếng tiêu ấy kèm theo bản bi ca như sau:

Đêm thu mù mặt trời sương
Có người thiếu phụ quê hương lạnh lùng
Sa trường vó ngựa
Trầy gót binh nhung
Con thơ nheo nhóc mịt mù dặm xa,
Cơ hàn, đau đớn mẹ cha
Canh khuya vò võ tuổi già đợi con
Chí trai vạn dặm
Hò thi bốn phương
~~Nhưng con đi đã làm đường~~
~~Giúp người tàn bạo không thương dân tình~~
Mơ màng nửa giấc ba sinh
Một đi một nhớ một mình canh thâu

*Đêm ấy vừa tàn canh, quân Sở đũa khóc, đũa
buồn mặt mày ủ rũ, ngồi đứng không an.*

[Từ gạch, do ta liều. Dịch văn đến thế, ta phục.]

2015-12-05

Độc Tâm Tàn Ký – 2

Người thích *Đông Châu Liệt Quốc*, đọc *Tâm Tàn Ký* sẽ dễ say mê : vừa thân thuộc, vừa mới lạ.

Người chưa hề đọc và thích *Đông Châu Liệt Quốc*, đọc *Tâm Tàn Ký* sẽ thấy xa lạ, chán nản.

Tâm Tàn Ký dịch qua tiếng PhuLãngXa, khó tìm được nhà xuất bản.

Huỳnh Dị giới hạn ở đó.

Ngày nay, văn chương muốn đi vào nhân loại rộng rãi phải có tầm vóc người phổ biến của thời đại này, và hơn chút. Chỉ vay mượn đôi điều của văn hoá khác tô điểm cho văn hoá khai sinh ra mình, không đủ.

2015-12-05

Kinh tế thị trường định hướng...

Thị trường, dĩ điểm, có từ thời thượng cổ. Cứ đọc *Đông Châu Liệt Quốc* thì biết. Đặc biệt đoạn Quản Trọng giúp Tề Hoàn Công dựng nghiệp bá.

Thị trường tự nó không là một *phương thức sản xuất*.⁹

Nó chỉ là một phương pháp *trao đổi hàng hoá trên nguyên tắc ngang giá trị (valeurs égales)*. Nguyên lý này do Ricardo xác định. Và đúng. Nếu không, bàn về tính khoa học của môn kinh tế học là chuyện hão. Vì thế, cho đến nay, chẳng lý thuyết kinh tế nào có thể bỏ qua tên Ricardo, người đã chết năm 1823, khi Marx mới năm tuổi. Nguyên lý đó rất đúng và cần thiết để hiểu sự vận động của *giá cả (prix)* khi thị trường có tự do cạnh tranh giữa vô vàn thương nhân và người tiêu dùng mù loà. Và đó là thực tế cho tới khoảng nửa thế kỷ 20 ở Châu Âu, chỉ ít trong đại bộ phận (về lượng người tham gia) của những sinh hoạt kinh tế.

Ngay cả như thế, nguyên lý trao đổi ngang giá không thể giải thích được hiện tượng tư bản =

Tiền → Hàng hoá → Tiền + Tiền'

Marx đã phân tích cặn kẽ bẽ tắc lôgic này trong tư duy của Ricardo, cho tới nay chưa ai bắt bẻ được một cách thoả đáng. Xét cho cùng, Ricardo, bực thầy của các *gourous kinh tế tân kinh điển, tân tự do (néoclassique, néolibéral)*, vẫn già hơn Marx một hai thế hệ. Zui zui một tí thôi, cho bớt nghiêm trọng. Lỗi thời hay không, không vì tuổi tác lịch sử, mà vì giá trị suy luận cho đời sau.

⁹ *mode de production*, khái niệm đặc thù Marx, thí dụ : phương thức sản xuất nô lệ, phong kiến, tư bản...

Hôm nay, bàn khơi khơi về *kinh tế thị trường* chung chung là bàn hão. Kiến thức bao nhiêu cũng chỉ đụng tới chuyện vặt.

Nếu muốn bàn chuyện kinh tế cơ bản đời nay, phải nói rõ : *kinh tế thị trường tư bản toàn cầu hoá*. Vì nó hiện thực. Như thế, trước tiên phải nói rõ kinh tế tư bản vận động theo nguyên lý nào, tức là mô tả một cách thuyết phục *phương thức sản xuất tư bản trong lôgic vận động nội tại của nó*. Chỉ ít trong :

- quá trình sản xuất, trao đổi hàng hoá và dịch vụ, để vụ lợi. Người đời còn gọi là *kinh tế thực (économie réelle)*, quyết định sự tồn vong của con người, xã hội và nhân loại trên quả đất này.

- hình thái tư bản tài chính đang thống trị hầu hết các quốc gia, trực tiếp tác động vào cuộc sống của loài người.

Muốn bàn tới *kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa* cũng được. Trên lý thuyết, trong tư duy hình thức, có thể chấp nhận, tại sao không ? khái niệm thối mà. Vì thế mà có người tin, tuy không nhiều lắm.

Muốn đeo đuổi lý tưởng ấy, phải :

- *hiểu phương thức sản xuất tư bản*, trong lý thuyết cũng như thực hành ở đời nay, hơn cả những lãnh đạo kinh tế, chính trị và những danh sư kinh tế học của nó. Đó là điều tiên quyết. Người Đại Hán cổ gọi là *biết người*. Chẳng dễ tí nào khi ngay cả chính họ cũng không hiểu nổi mình đang làm gì, phải làm gì, để mò ra con đường thoát *Khủng hoảng (Crise)*, tăng sản xuất, *e tutti quanti*. Từ 30 năm rồi.

- *sáng tạo* được một phương thức sản xuất mới hữu hiệu hơn phương thức sản xuất tư bản, tại sao không ? lịch sử đâu đã chết khi bức tường Berlin sụp đổ ? gọi là xã hội chủ nghĩa cũng được, những cảm chỉ là khẩu hiệu suông, *phải là quá trình sản xuất và dịch vụ đích thực, với năng xuất cao hơn năng xuất của phương thức sản xuất tư bản ngày nay.*

- "tìm" được một dân tộc, một quốc gia, một cộng đồng người lớn hơn, có đủ trình độ khoa học, văn hoá và ý chí kiên quyết đeo đuổi mục tiêu ấy trong vài thế hệ.

- lúc đó, muốn điều tiết, sử dụng thị trường, tất nhiên không theo kiểu Quản Trọng hay các tập đoàn đại tư bản đủ hình thái ngày nay, để phục vụ quần chúng, không phải là chuyện bất khả thi.

Không dễ ăa. Hề hề.

Nhưng dù sao :

C'est pourquoi l'humanité ne se pose jamais que des problèmes qu'elle peut résoudre, car, à y regarder de plus près, il se trouvera toujours, que le problème lui-même ne surgit que là où les conditions matérielles pour le résoudre existent déjà ou du moins sont en voie de devenir. [Critique de l'économie politique, Karl Marx, 1859]

<https://www.marxists.org/francais/marx/works/1859/01/km18590100b.htm>

Vì thế nhân loại chỉ đặt ra những vấn đề nó có khả năng giải quyết ; vì xét cho kỹ, những vấn đề đó chỉ xuất hiện khi những điều kiện vật chất

để giải quyết chúng đã có hay, ít nhất, đang trong quá trình hình thành.

50 năm qua, khoa học, kỹ thuật, kỹ năng sản xuất, dịch vụ, quản lý, trong mọi lĩnh vực kinh tế và dân sinh, đã phát triển vượt bậc so với những thế kỷ trước, thay đổi cuộc sống hàng ngày của con người nhanh đến chóng mặt. Than ôi, ký ức của ta về Làng Vẽ, hè hè.

Ngày nay, các hãng lớn như Apple công bố và phát hành sản phẩm mới cùng lúc trên hơn 100 nước, bán 10 triệu đơn vị nội một tuần. Các hãng khai thác dầu lửa lập kế hoạch thăm dò sản xuất cho... 50 năm sau. Công an Mỹ thừa sức ghi và khai thác "lý lịch" của cả nhân loại, nghe lén điện thoại, xem lén điện thư của toàn bộ công dân nhiều nước lớn. Các nhà khoa học đã có thể dự tính : nếu cứ tiếp tục như hiện nay, chẳng bao lâu nữa, môi sinh của loài người có thể bước vào một quá trình hủy hoại không cưỡng lại được.

"những điều kiện vật chất để giải quyết" những vấn đề kinh tế nêu trên và nhiều vấn đề lớn khác của nhân loại ngày nay "đã có hay, ít nhất, đang trong quá trình hình thành".

Chỉ còn thiếu trí tuệ, đạo đức, tài năng và sự cương quyết bền bỉ của con người. Đó là một vấn đề *đích thực chính trị*.

Chẳng biết nên vui hay buồn.

2015-12-07

Tiểu thuyết hay và tác phẩm nghệ thuật

Có một số tiểu thuyết ta đọc đi đọc lại nhiều lần. Theo hai kiểu đọc khác nhau :

1/ đọc lại từng câu từng chữ từ đầu tới cuối.

2/ đọc lại, lướt qua nhiều đoạn, tìm những đoạn mình muốn đọc từng câu từng chữ.

Vì sao vậy ? Ta tạm tự an ủi thế này.

Có hai loại tiểu thuyết hay.

1/ Cốt truyện hay, hấp dẫn. Tư tưởng hay. Thể hiện bằng văn phong thanh thoát. Chỉ cần đọc toàn bộ những đoạn thể hiện sự liên tục của cốt truyện, những ý tưởng đáng quan tâm, đủ để tái hưởng thụ tiểu thuyết.

2/ Cốt truyện hay hoặc không hay, thậm chí không có cốt truyện, tư tưởng rõ hay không rõ, không quan trọng lắm. Nhưng văn phong *ám ảnh*, cuốn cuộn *tình ý nhục cảm*, biến thành "cốt truyện, tư tưởng, tâm lòng"... khát khao làm người đặc thù của một con người.

Tiểu thuyết như thế, ta gọi là nghệ thuật bằng ngôn từ. Hiếm.

Người hành văn như thế, ta gọi là *tác giả*. Hiếm.

Khiến ta khao khát đáng làm một độc giả của một tác phẩm nghệ thuật bằng ngôn từ.

2015-12-24

Gặp gỡ, sáng tác, tiêu diệt

Ở đời, ai cũng đã từng yêu chí ít một cuộc gặp gỡ với một con người.

Ta may mắn được gặp vài người đang động con sáng tác nghệ thuật.

Tuyệt vời.

Ta muốn nói : gặp một con người đang khao khát làm người bằng chính mình. Đẹp mê hồn. Đáng âu yếm bất tận. Cuộc gặp gỡ. Chứ nghệ thuật của người ấy, ta thường zốt đặc cán mai.

Văn chương, vì là chữ nghĩa chung của người đời, ta còn dám liều tin rằng, chịu khó quên mình và mê người một tí, ta có thể cảm và hiểu được. Hã tới mức nào ta không dám nghĩ tới.

Các hình thái nghệ thuật vô ngôn, ta chịu thua. Ta chỉ có thể *cảm* và *yêu* hay không thôi. Ta đọc linh tinh đây đó để *biết* những kiểu cảm nhận và hiểu nghệ thuật của thiên hạ. Ta chưa hề *hiểu* và dám có ý kiến. Lạy em, khi làm thơ, phóng nhạc, vẽ tranh, khắc tượng, *e tutti quanti*, xin đừng bao giờ hỏi anh : anh "*thấy*" thế nào ? Anh không có đáp án. Hãy hỏi anh : anh *thích* không ? Anh sẽ trả lời chân tình. Và không *giải thích* được vì sao.

Nói chung, những cuộc gặp gỡ mê hồn trên không lâu bền. 10-15 năm là khá lắm.

Dường như, ở người nghệ sĩ, khát khao sáng tác cái mới đi đôi với nhu cầu tiêu diệt cái cũ.

Muôn sáng tác *điều mới*, phải "tiêu diệt" *điều cũ* ở mình. Ai cũng hiểu được và thường tán thành.

Nếu *điều cũ* ở mình là một hình thái nghệ thuật giới hạn khả năng thể hiện chính mình bằng nghệ thuật, cứ phóng tâm, thậm chí tay. Còn thành công hay thất bại thì tùy... tha nhân ! Vì vậy, nghệ sĩ có mấy ai không thêm có người tri kỷ ?

Nhưng nếu *điều cũ* là một tình bạn chân thành, đáng sống, thì ?

Ta đành vậy.

2015-12-28

Certitude et incertitude

La force de caractère d'un être humain repose sur ses certitudes. Quand ces certitudes s'effondrent face à la réalité objective ou l'expérience vécue, elles s'effilochent.

La force de caractère d'un être humain peut aussi provenir de ses incertitudes dont la première est l'incertitude de soi. Alors, quoi qu'il advienne, l'homme continue de se vouloir humain, de faire l'humain dans un incertain univers humain. Avec ses lots de "bien" et de "mal", cela se dit : liberté. Merci Descartes.

J'aimerais mourir ainsi. Tant que me reste le désir de mourir humainement.

2015-12-31

Phải chi ta là nhà thơ

ta sẽ khiến thời gian ngưng tụ
tại đây
ta sẽ khiến không gian nổ tung
lúc này
ở ta
quá khứ ta hết sợ Vô Ngã
tương lai ta hết sợ Vô Thường
hiện tại ta hết sợ Vô Tình
đời ta hết sợ Vô Tâm
vì ta = em
qua một nét bút
đậm một tấm lòng
cạn một kiến thức
ta mới là ta
không thềm *là* gì cả

Ít nhất trong một thoáng ngôn ngữ của người
đời nay, cho người đời mai ?

Biết đâu sẽ có ngày ta là em và em là ta xuyên
qua không gian vô cùng và thời gian bất tận của
kiếp người hữu hạn này ?

Kiếp người chỉ thế thôi.

Kiếp người đáng sống phải sống thế.

Văn chương nghệ thuật, muôn đời, đáng âu
yếm, đáng làm.

Ta tự an ủi và vui mừng, trong đời ta, ta đã gặp
một vài người trong lúc họ sống như thế.

Phải chi ta là nhà thơ !

2016-01-02

Dọn rác oép gặp lại chính mình - 2

> Tu veux dire quoi par "ta force de caractère"?

** La force de caractère d'un être humain, c'est l'ensemble des valeurs morales et intellectuelles auxquelles il croit, pour lesquelles il est prêt à vivre et mourir.

Ces valeurs ont certes permis de bâtir des civilisations passées dont celle qui a forgé, pour l'essentiel, notre propre personnalité.

Rien ne garantit que ces valeurs soient encore d'une quelconque humanité, d'une quelconque utilité pour les humains d'aujourd'hui dans leur désir d'avenir humain. Sinon, on pourra dire avec certitude que Confucius, Jésus, Mahomet, Descartes, Kant, Hegel, Marx, Einstein, Planck, *e tutti quanti*, sont l'avenir de l'humanité.

Une femme qui ose se vouloir être elle-même foutra ce bazar dans la poubelle de l'histoire ; c'est une thèse de Marx, philosophe-économiste-sociologue-historien.

Pour une partie, sans doute, ces valeurs doivent être défendues : sans elles, nous ne serons pas ce que nous sommes.

Mais pour le reste ? Nous contenterons-nous de défendre le passé qui nous a créés ou voulons-nous un avenir que nous-mêmes créons ?

> Si je m'en libère, je serais encore moi-même?

** Dans un sens, tu ne seras plus jamais toi-même : pour toi-même, tu ne serais jamais plus rien ; tu ne peux *être* quoi que ce soit que pour

autrui. C'est là, la limite de ta force de caractère traditionnelle : autrui l'exploite et s'en fout.

Dans un autre sens, tu "restes" toi-même, une femme libre, qui choisit et invente son avenir, dans un domaine d'action ou un autre. Ce n'est pas de la tarte à la crème.

> Je viens de passer un séjour à Barcelone. Les architectes, les peintres de ce ville me font poser, plutôt reposer, cette question: qu'est-ce qui me convient vraiment? La littérature ou la politique?

Qu'est-ce tu en penses?

** C'est le genre de questions auxquelles je ne répons jamais. Mais tu es mon amie. Alors, je m'aventure en pensant à ma propre vie. Comme un acte d'amitié.

1/ La politique, *toujours* : elle est notre encrage dans le monde réel, humain, je m'en suis expliqué par ailleurs, en français comme en vietnamien.

2/ La littérature, *à jamais* : c'est tout ce qui reste d'une étape dans le devenir humain de l'humanité à travers *une* vie humaine.

3/ Une vie humaine résumant les possibilités d'une époque dans une vie. Comme le fait d'aller ensemble au café, disserter de tout et rire ensemble.

2016-01-03

Cha con

Cha chó sinh con chó.

Cha chó sinh chó con.

Trong tiếng Ziao Chi, hai câu trên không đồng nghĩa.

Vì sao thế ?

Một câu hầu như thể hiện nhân giới.

Một câu hầu như thể hiện sinh giới.

Trong ngôn ngữ nhập nhằng của người Việt : người không ra người, chó không ra chó.

Cốt lõi chuyện hành-văn, có thể ở đó. Văn phong cá biệt của từng người, có hay không, có thể từ đó mà hình thành.

2016-01-08

Thống kê và đời ta

Ta từng đối diện với thống kê nhiều lần khi tư duy về cuộc đời đa dạng bất mãn của ta.

Thống kê là một phương pháp *suy luận hình thức dưới dạng toán*.

Nó có hình thái *khoa học* trừu tượng của toán học. Do đó người đời nay tin tưởng nó mô tả *sự thật*.

Ta không cam.

Bản thân *khoa học* nghĩa là gì và *toán học* có khả năng nói những *sự thật* nào qua thống kê, ta phân vân.

Áp dụng nó để giải thích nhiều hiện tượng trong *quan hệ giữa người với vật giới*, ta tin và chấp nhận giới hạn lý trí của nó : sự thực này đã được xác nhận xuyên qua hành động hữu hiệu của con người để chi phối vật-giới, tạo ra thế giới môi trường ta đang sống hôm nay. Đáng sửng sờ, kinh hoàng.

Áp dụng nó vào *quan hệ giữa người với người* trong lĩnh vực kinh tế, chính trị hay tình cảm của con người, không bàn tới những khía cạnh tế nhị hơn, những lĩnh vực quyết định *sinh mạng người* ngày nay, dù dưới hình thái toán học "uyên thâm" nhất, nó thường... sai, so với thực tế. So với đời người.

Làm người ngày nay, không thể coi thường thống kê : nó là định mệnh của ta ; do *Khoa Học*, do *Thượng Đế* hay do *những ai* phán ?

Cũng không thể tin rằng thống kê mô tả hiện thực của con người.

Dù ta dốt đặc toán thống kê, ta cũng thừa có nghiệm sinh : áp dụng nó vào nhân giới, rất đáng nghi ngờ.

Vì sao ?

Vì thống kê có thể chi phối tư duy của con người nhưng chính con người là tác giả tạo ra thống kê trong ba nghĩa :

1/ một hình thái suy luận hình thức cho phép hiểu *một số* loại quan hệ giữa người với thế-giới.

2/ một hình thái suy luận hình thức cho phép con người lừa gạt con người xuyên qua *niềm tin khoa học* mơ hồ vốn có ở mọi người, kể cả người đang làm khoa học đời nay nhưng chưa hề suy nghĩ : khoa học nghĩa là gì ?

3/ trong quan hệ đặc thù người với người, đơn vị đo lường dùng trong thống kê thường mơ hồ, nhập nhằng ý thức hệ giấu tên.

Chí ít, trong lãnh vực nhân văn nghĩa rộng, kinh tế, chính trị, xã hội, văn hoá, *e tutti quanti*, khi người ta vác búa kiến thức thống kê khoa học uy hiếp và du thuyết ta, ta bật cười : thế hả ? cho tôi chút thời gian suy nghĩ nhé. Thời gian đó, là thời gian làm người. Tốt hay tồi, tùy từng cá nhân.

2016-01-09

Triết lý và văn chương

Văn chương là một hình thái của nghệ thuật. Người đam mê văn chương không cần liên lụy tới triết. Nếu quan tâm tới triết và kết hợp triết với văn chương trong văn phong của mình thì càng tốt : khiến nghệ thuật thêm kích thước tư duy triết. Chẳng mấy ai làm được. Nếu không quan tâm, chẳng hề chi, chỉ cần xúc động được lòng người, mở cho nó một kích thước người "mới" nó chưa từng nghiệm sinh hoặc chưa nói nên lời được.

Triết lý chẳng có giá trị nhân bản nào khi chưa vượt qua thử thách : văn chương hay hành động (chưa nói đến tư duy khoa học). Trực tiếp như Camus hay Sartre. Gián tiếp như vài triết gia

khác. Thử thách ấy vạch ra giá trị nhân bản của triết thuyết thực hảo thế nào. Có nhà văn lớn, thậm chí đã được giải Nobel văn chương, khẳng khái tuyên bố mình chịu ảnh hưởng tư tưởng của Sartre hay Camus. Chẳng có nhà văn đáng kể nào ở Pháp và trên thế giới khẳng định mình đã chịu ảnh hưởng tư tưởng của những "triết gia" thời thượng của PhuLãngXa hôm nay, cỡ Bernard-Henry Lévy, André Glucksmann, Finkelkraut, Luc Ferry, *e tutti quanti*.

Thời đại triết lý được người đời coi trọng chỉ vì ngôn ngữ của nó khó hiểu, như ngôn ngữ toán, hay ăn khách như ngôn ngữ *media*, đã hay đang qua rồi.

Càng tốt.

2016-01-09

Thơ - 2

Ngây thơ yêu thơ ắt hí hửng thơ.
Lẳng lặng sợ thơ ắt dị ứng thơ.
Cuối cùng, không dứt được tình thơ.
Hề hề.

2016-01-12

Hành văn – 6

Dịch văn của chính mình mà vẫn cảm thấy mình đang sáng tác chính mình.

Lý thuyết gia chưa hề *hết mình* dịch một tác phẩm văn chương, không thể hình dung được nghiệm sinh ấy.

Vì phải *hành-văn* mới dịch được văn thành văn. Hành-văn là một hình thái *hành-động* vào nhân giới. Không thể nửa mùa lý trí được, phải có tình, có nghĩa với người đời xưa, đời nay và mai sau.

Dịch văn của người khác hay dịch chính mình cũng thế thôi.

2016-01-21

Rồi thì - 2

Rồi thì chết. Còn lại gì ?

Chút tình, chút nghĩa, chút quý mến trong lòng một vài người còn sống. Càng ngày càng nhạt. Càng ngày càng ít. Rồi thì...

Và những sáng tác, trực tiếp hay gián tiếp. Nếu chúng đáng tồn tại ở tha nhân lâu hơn một kiếp người.

Thế thôi.

2016-01-21

Lịch sử và văn chương, nghệ thuật

Nhân xem video Les Trois Royaumes, Tam Quốc Chí, của John Woo

Lịch sử, dưới dạng thiết thực, xương máu, đòi hỏi tri thức, lý trí, đạo đức.

Lịch sử, dưới dạng văn chương, nghệ thuật, đòi hỏi tình người.

Lịch sử, dưới dạng chính trị, đòi hỏi cả hai. Những kẻ đã sáng tác những nền văn minh là những kẻ có khả năng cùng lúc làm được cả hai điều ấy.

John Woo đã vay mượn đủ thứ trong văn hoá và kỹ thuật điện ảnh của Tây Âu và Trung Quốc để thực hiện tác phẩm này. Thành công. Rất thích. Nhưng không vượt được cả hai nền văn hoá, sáng tạo nghệ thuật cho cả hai, chỉ ráp nối thôi, không để lại ấn tượng cơ bản nào khiến ta thêm làm người một cách khác như ta làm người hôm nay. Vì sao ?

Qua sáng tác của chàng, Tam Quốc Chí có thêm nhân tính, điện ảnh kiểu Tây Phương có thêm kích thước người. Chỉ thế thôi.

Phải chăng vì thế tác phẩm này đã vượt qua thế giới Khổng Nho, vươn tới được khán giả Tây U, như một món hàng ăn khách, thế thôi ?

Cũng đáng quý.

2016-01-22

Một lời phát biểu hay của bà Anne Hidalgo

Bà Hidalgo, thị trưởng Paris, vừa tuyên bố :

http://www.lemonde.fr/politique/article/2016/01/10/anne-hidalgo-la-politique-nationale-m-est-devenue-encore-plus-insupportable_4844627_823448.html

"La politique nationale m'en est devenue encore plus insupportable. Avec ses élites qui sortent du même moule et ses écoles de marketing politique qui sacralisent le sondage. Il est plus que temps de renouveler la classe politique !

Chính trường quốc gia càng khiến tôi không chịu đựng được. Với **thành phần ưu tú của nó thoát thai từ cùng một lò hun đúc và những trường phái nghiên cứu buôn bán chính trị đang thần thánh hoá thăm dò dư luận**. Đã quá đến lúc chúng ta phải đổi mới **giai cấp chính trị !**"

Cụm từ **marketing politique**, ở đây, hiểu trong nghĩa này :

https://fr.wikipedia.org/wiki/Marketing_politique#Limite_et_critique_du_marketing_politique

Phải chăng bà Anne Hidalgo không sử dụng những loại marketing politique ? Không. Mỗi lần tranh cử hay chủ trương một chính sách nào đó cho thành phố Paris, bà đều dùng marketing politique, như mọi chính trị gia PhuLăngXa từ khoảng 40 năm nay.

Dùng marketing politique như một trong những **công cụ** sẵn có để **tuyên truyền** cho đường lối chính trị và những chính sách **do chính mình sáng tạo** trên cơ sở **kiến thức, tài năng, lý**

tưởng và hoài bão của mình, là chuyện đáng làm, phải làm, càng khôn khéo càng tốt.

Làm "học trò" cho "**những trường phái nghiên cứu buôn bán chính trị đang thần thánh hoá thăm dò dư luận**" là chuyện khác.

Ý nghĩa sâu sắc của câu này : tầng lớp ưu tú (élites) của "**giai cấp chính trị**"¹⁰ thống trị chính trường quốc gia PhuLăngXa hiện nay :

- không có lý tưởng
- không có tư tưởng chính trị
- không có tư duy và đường lối kinh tế - xã hội riêng biệt
- hoàn toàn bất lực, lệ thuộc sự thống trị của tư bản toàn cầu, đặc biệt là tư bản tài chính
- chỉ còn đam mê quyền lực và giới gian trá dựa vào thủ đoạn thông tin của những trường phái marketing politique núp dưới bóng vị Thần Linh "thăm dò dư luận".

Họ đã mất khả năng tư duy độc lập vì : tả, hữu hay linh tinh khác, họ xuất thân từ cùng lò đào tạo, tiếp cận thế giới như nhau, suy luận như

¹⁰ Đây là một vấn đề lý thuyết đích thực trong môn kinh tế - chính trị học của thế kỷ 20-21 : phải chăng, trong phương-thức-sản-xuất tư-bản, đã hay đang hình thành một giai cấp mới khác hẳn định nghĩa khái niệm giai cấp của Marx và Lénine (vị trí trong quan-hệ-sản-xuất, trong quan hệ sở hữu những phương tiện sản xuất) ? Mấy năm qua, tôi đã đề cập tới vài lần trong ămvc dưới hình thái câu hỏi, chưa khẳng định được một cách "duy vật biện chứng", hê hê. Hạ hồi phân giải. Nếu tôi còn được sống tới lúc có khả năng nói lời đáng tin về hiện tượng này.

nhau, tôn thờ cùng những thần thánh, thần thánh tối cao hiện nay là : niềm tin của những thị trường tài chính (sic) quyết định tất cả. Giữa họ chỉ còn sự khác biệt này : mày hay tao, ai sẽ nắm và giữ quyền lực, để làm gì ? không quan trọng lắm, họ sẽ làm như nhau thôi. Để giải quyết "mâu thuẫn" đó, họ **chỉ còn biết tôn thờ** thăm dò dư luận, dựa vào các trường phái marketing politique để thiết kế "đường lối chính trị" và chính sách, rồi mang ra tuyên truyền, cũng dưới sự hướng dẫn của các học phái nghiên cứu và "**bán**" đường lối chính trị và chính sách (**vendre une politique** (sic)) cho bàn dân, hòng tranh thủ lá phiếu của bàn dân, lên nắm hoặc giữ chính quyền.

Thế thì **họ không còn là người làm chính trị** trong nghĩa truyền thống, nhân bản, kinh điển. Họ chỉ còn là con buôn quyền lực, **con rối** của thống kê và những học phái marketing politique thôi. Lý tưởng của họ : nắm, giữ và hưởng chính quyền. Thế thôi.

Quả nhiên, từ thừa thủ tướng Raymond Barre (thập niên 70) tuyên bố "Nước Pháp sống trên khả năng của mình" cho tới hôm nay, cơ bản, khi nắm chính quyền, các chính khách tả và hữu thay nhau thi hành những "đường lối kinh tế" theo cùng hướng : càng ngày càng phục vụ yêu cầu càng ngày càng khốc liệt của anh tư bản.

Một chính khách Pháp ngày nay dám tuyên bố như trên, đáng nể.

2016-01-22

Thời gian là tiền

Chính vì "*thời gian*" *sống* của con người, không thể thoát khỏi thời gian vật-lý¹¹, trong một bối cảnh xã hội lịch sử nào đó, là đơn vị đo lường giá-trị của hàng-hoá, của mọi giá-trị trong kinh-tế-thị-trường, và quyết định quyền sống của con người, nên từ thời phương-thức-sản-xuất tư-bản hình thành và, tới hôm nay khi, trực tiếp hay gián tiếp, thống trị sự tồn sinh của mọi người trên khắp thế giới, vấn đề một ngày lao động làm công dài bao nhiêu giờ *luôn luôn là một xung đột chí tử*, không khoan nhượng, chỉ có thể tạm chấm dứt bằng thắng-bại thôi, bất cứ qua hình thái xung đột nào, bạo liệt như xưa hay pháp quyền như nay.

Trong cuộc tranh chấp ý thức hệ và quyền lực giữa Đảng Xã-hội và Đảng Cộng Hoà, hai đảng chính thống của PhuLăngXa, hôm nay, chẳng còn gì để tranh chấp hết, ngoài quyền lực : tổng thống Hollande đã thực hiện hầu hết những đòi hỏi của Medef (công đoàn chủ, syndicat patronal) của PhuLăngXa, đến mức Medef tán dương và phe hữu chỉ còn một phê phán này : chưa đủ.

Thế mà vấn đề tuần lao động chuẩn dài 35 giờ / tuần đang là đề tài chính trị nóng hổi hôm nay ở PhuLăngXa tuy, trong thực tế, đó không còn là hiện thực nữa. Chỉ nhìn con tôi sống, đủ thấy thời gian thất hợng nó đến mức nào. Tội nghiệp con. Trong khi ai cũng thể biết, ở Đan Mạch, trung bình người ta lao động 33 giờ/một tuần,

¹¹ một hình-thái rất *người* của thời-gian, chúng ta cũng là vật-thể mà !

đóng thuế nhiều hơn bất cứ nước nào trên thế giới, và... cảm thấy mình sống hạnh phúc. Đám diên này dường như bị thuốc phiện xã hội chủ nghĩa, dưới dạng xã hội dân chủ làm loạn trí.

Để hiểu hiện tượng trên ở PhuLăngXa, *chán thật*, chỉ cần nghiền ngẫm một nhận định của một người ở thế kỷ 19 đã suốt đời tìm hiểu phương thức sản xuất tư bản.

Entre deux droits égaux qui décide ? La Force. Voilà pourquoi la réglementation de la journée de travail se présente dans l'histoire de la production capitaliste comme une lutte séculaire pour les limites de la journée de travail, lutte entre le capitaliste, c'est-à-dire la classe capitaliste, et le travailleur, c'est-à-dire la classe ouvrière.

Giữa hai quyền ngang hàng, ai quyết định ? Vũ lực. Vì thế luật xác định thời gian lao động của một ngày là bao nhiêu luôn luôn thể hiện trong lịch sử của phương thức sản xuất tư bản như một cuộc tranh đấu triền miên để giới hạn độ dài của một ngày lao động, cuộc tranh đấu giữa anh tư bản, nghĩa là giai cấp tư bản, và người lao động, nghĩa là giai cấp công nhân.

<https://www.marxists.org/francais/marx/works/1867/Capital-I/kmcapI-10-1.htm>

Điều đó đúng ở thời chàng. Điều đó càng đúng ở PhuLăngXa trong thời đại của "Tư bản ở thế kỷ 21" (Thomas Piketti), không chỉ đối với "giai cấp công nhân", mà đối với toàn bộ người làm thuê. Bởi vì, trong phương thức sản xuất tư bản, ngày nào nó còn thống trị nhân loại, cách *cơ bản nhất* để tăng giá trị thặng dư, tăng lợi nhuận, tăng khả năng cạnh tranh, *e tutti quanti*,

là giảm giá cả của sức lao động (*réduire le "coût du travail"*). Tất cả những "đường lối chính trị - kinh tế" (*politique économique*) trắng trợn của ông Hollande cũng nhập nhằng loay hoay quanh vấn đề này. Thế thôi. Một cách nhanh nhất, khi điều kiện cho phép, là mua sức lao động ở Trung Quốc, Ấn Độ, Việt Nam, *e tutti quanti*. Nó đã làm, sẽ làm và, khi điều kiện cho phép, tiếp tục làm. Chẳng chính quyền PhuLăngXa nào có thể ngăn cản nó, ngay cả khi Nhà Nước PhuLăngXa làm chủ "quyết định" của một công ty tư bản như Renault chẳng hạn.

Đời ta đã lệ thuộc người khác rất nhiều. Đặc biệt từ khi ta khoác *complet*, thắt cà-vạt, buộc giầy lưng, xỏ giầy da, ngày ngày vào sở kiếm ăn. Lệ thuộc lớn nhất : thời gian, biểu hiện trên số hẹn.

Cuộc hẹn nào cũng cấp bách, căng thẳng. Có thể mình quan trọng nhờ thế ! Cho đến khi ta hiểu : hầu hết là tự bịa đặt, ở đời chẳng mấy khi có chuyện đích thực cấp bách. Cuối cùng dường như vậy thật, ta vẫn sống nhẩn nhảnh, người khác cũng vậy.

Dù sao, hàng chục năm, ta vẫn phải sống trong loại thời gian ấy : cuối tháng, ta cần đồng lương để tồn tại, nuôi con.

Dù sao, có lúc ta hiểu và cảm, điều cấp bách nhất hôm nay là ý thức rằng có ngày mình sẽ chết, sẽ chẳng còn gì cấp bách nữa.

Hôm nay, ta đã thoát gọng kìm thời gian trên. Vậy vậy thôi. Vì sức mua của ta mỗi ngày mỗi giảm, như sức mua của bàn dân lao động. Ta cũng không còn khả năng hay hứng thú kiếm

tiền nữa. Vậy mà vẫn sống được. Xin biết ơn những thế hệ lao động thuê đã tạo ra cái hệ thống bảo hiểm xã hội PhúLăngXa này qua đấu tranh triền miên của họ.

Lại có thể còn khát vọng yêu những gì với tới được ở đời này, hiểu thêm được vài điều mình còn khả năng hiểu. Dường như, với khát vọng đó, hiện nay, ta thừa thời gian. Vì khả năng yêu đã bạc nhược ? Vì khả năng hiểu đã phôi pha ? Làm một món tái dê khao bạn, anh em, con cháu, để bớt nhớ mình vậy. Hề hề.

2016-01-25

Sạch sẽ

'Sạch sẽ hơn cả mặt mũi của người nghèo khổ'

<http://vnthuquan.net/truyen/truyen.aspx?tid=2qtqv3m3237nvn1nnnqnmn31n343tq83a3q3m3237nvn&AspxAutoDetectCookieSupport=1#phan dau>

Nếu câu này nêu một 'sự thật', dân ta chưa chắc đã tuyệt vọng.

Sợ nó chỉ khơi lại một thời quá vãng.

Trong thời thịnh trị, ở lòng người, *tình thương* nhiều hơn *hận thù*. Trong *Thời đại của những thái cực* (Eric Hobsbawm), ở lòng người, *hận thù* nhiều hơn *tình thương*. Trong thời đại này, dường như *tình thương* hay *hận thù* đều không có nghĩa. Chỉ có tiền, lợi nhuận mới đáng quan tâm thôi.

Văn chương đích thực là một tấm gương nổi liền qua khứ với tương lai ở lòng người.

2016-02-05

Làm, biết, hiểu và hành-văn

Phải ***làm*** mới ***biết***. Phải ***biết*** mới ***có thể hiểu***. Phải ***hiểu*** mới ***có thể nói*** nên lời, dù sai bét.

Quá trình nghiệm sinh đó là quá trình *nên người* và *làm người* của ta trong thời đại của ta, ai cũng vậy thôi.

Khi nó duy trì được *mức* lý trí, tuy giới hạn và ít nhiều sai, nhưng còn phù hợp *kiếp người cho ra người* ở thời đại của ta, và còn duy trì được ở nó nhục cảm của *một con người quyết làm người*, ngôn ngữ của ta ***có thể*** biến thành văn : thân phận làm người ở thời đại mình ***và*** khát khao làm người ở bất cứ thời đại nào. Các tác phẩm văn chương lớn đều như thế.

Hành-văn khôn nạn thế đấy, bạn đời ơi.

Ta vốn nghĩ : với *nghiệm sinh lịch sự* đã nhào nặn ra mình, với *ngôn ngữ thừa nhục cảm* như tiếng Việt, sẽ có người Việt sáng tác tác phẩm đề đòi cho nhân loại. Chỉ thiếu chút kiến thức thôi. Thứ ấy, học vài năm, vài chục năm, sẽ có.

Đã dịch *Nỗi buồn chiến tranh* của Bảo Ninh, chẳng thua gì tác phẩm cùng đề tài của Remarque và Hemingway, ta mong ta không mơ hão.

2016-03-08

Đéo

Ai nghĩ gì về ta, ta rất quan tâm và chẳng quan tâm tí nào.

Ta đẹp trai, học giỏi, con nhà giàu hay xấu xí, học zốt, nghèo nàn : ta chưa hề quan tâm.

Chưa ai yêu ta trên những tiêu chuẩn ấy. May thật.

Ta nghĩ sai hay đúng về những vấn đề cơ bản nhất trong kiếp người : ta *rất* quan tâm. Và *không dễ dãi*.

Ta dễ thương hay đáng ghét, vì đủ thứ lý do, cơ bản là phong cách ứng xử trong quan hệ xã giao với người đời : ta quan tâm nửa vời.

- Nếu ta cũng chỉ muốn có với người ấy một quan hệ xã giao đặc thù thôi, ta rất quan tâm, bỏ thời giờ tìm hiểu nét văn hoá đặc thù của người ấy. Tây Ta rất khác nhau. Ở Ta thôi, có nhiều *tiểu môi trường zăng hoá*. Thí dụ, những môi trường tư sản - tiểu tư sản Hà Nội trước 1954 và sau 1954, ở Bắc, Nam, và Mỹ, ta thuộc nó, *e tutti quanti*. Tuy có mặt ta không thích, ta dễ dàng thích ứng.

- Nếu, với ai khác, ta thêm có một quan hệ *vượt* quan hệ xã giao trên, thế nào ta cũng phải có ứng xử vượt nó, qua phong cách hay ngôn từ. Chỉ thế ta mới biết được quan hệ của ta với người ấy có thể thoát khỏi vành văn hoá đặc thù của người ấy tới mức nào.

Nhiều nghiệm sinh lý thú. Thí dụ.

Trước mặt người ấy, giữa đám đông *đàng hoàng tử tế ở Paris*, chứ không phải giữa đám

nghệ sĩ via hè, nhất là via hè Hà Nội chính hiệu con nai, ta bỗng phát ra từ "*đéo*" về một chuyện hết sức tầm thường. Ta nghĩ, 90% người nghe thấy sẽ khinh ta, tránh mặt ta. Thực tế, không đến nỗi thế vì nhiều người quen biết ta từ lâu, biết ta có khả năng dùng từ *không* thay vì từ *đéo*, *chỉ khi say mới văng tục* : nó thế đó, *khi nó say*, nhưng nó không phải một thằng mất dạy, vô văn hoá. *Đúng một nửa* : *giữa đám đông, ta chỉ dùng từ đéo khi ta tỉnh.*

Sau khi người ấy đã ném mìn "*đéo*" ấy trước mặt đám đông mà không tránh mặt ta, vẫn chấp nhận gặp ta, nói chuyện với ta, ta hiểu : người ấy đã vượt qua hàng rào văn hoá ở chính mình để coi ta như một người đáng quen biết, đáng gặp lại, đáng nói chuyện. Ta thêm người ấy làm bạn ta, toàn diện.

2016-03-12

Tìm hiểu bố mẹ

Tìm hiểu bố mẹ là tìm hiểu chính mình. Ở mức sâu đậm nhất, tận vô thức. Vì vậy ai cũng nên tìm hiểu, nếu không sợ chính mình.

Có lẽ chẳng tìm hiểu được gì đáng kể với phương pháp suy luận duy lý hình thức kiểu PhuLãngXa.

Ta chưa hề tìm hiểu bố ta : ta đã "hiểu" rất nhanh, tất nhiên là chủ quan.

Bố ta đã để lại cho ta nhiều kỷ niệm âu yếm : dạy ta bơi ở hồ Nghi Tàm, Quảng Bá, đưa ta đi ăn phở Cầu Gỗ...

Bố ta đã mở cho ta cánh cửa đi vào tư tưởng của Descartes, phân tư duy khoa học, đến chết ta cũng không quên.

Bố ta cũng cho ta thấy một phong cách *sống tự do đối với tất cả, người cũng như vật*.

Bố ta cũng cho ta thấy một mẫu người đàn ông Ziao Chi không phù hợp với giấc mơ làm người của ta. Lỗi tại thời đại và thân phận làm người cá biệt của ta trong thời đại ấy, lộn tung phèo quá nhanh...

Thỉnh thoảng, ta muốn hiểu mẹ.

Thú thật, đau đớn quá, khó không tưởng tượng được.

Ở mẹ, có những tình người, ta không bao giờ bằng được.

Cũng có những thành kiến ta không bao giờ chấp nhận được.

Mẹ ơi, con chưa hề có một lời phê phán mẹ. Nhưng mẹ thừa biết : con không thể làm người như mẹ muốn. Đó là nỗi đau làm con ở đời nay. An ủi duy nhất của con là có một lần mẹ nói : nó làm như thế là nó còn thương mẹ.

2016-03-17

Con người ý thức hệ ở ta

Ta từng viết : con người khác thú vật ở khả năng tư duy bằng ngôn ngữ. Ngôn ngữ đó, ta học của người đời. Khi ta tư duy, trước hết, ta thể hiện ý tưởng của người khác.

Ta đã chấp nhận thân phận làm người ấy ở ta : ta đã công khai công bố món nợ đời của ta đối với Marx, Sartre và vài vị khác, kể cả Hồ Xuân Hương. Cho tới nay, ta chưa hề có lý do phủ nhận những điều ấy.

Nhưng ta cũng đã khẳng định : muốn *làm người*, không thể thiếu những gì đã khiến ta *nên người*, nhưng ta *phải* phủ định chúng, *phủ định chính mình*. *Phải*, ở đây, không là một nguyên lý khoa học, chỉ là một khát khao nhân văn, khát khao làm người cho ra người. Nó đòi hỏi nhiệt tâm *sáng tạo người*, nguồn gốc của tất cả.

Ta là kẻ lệ thuộc ý thức hệ ở đó. Lệ thuộc một ý thức hệ chưa hề có ở đời nay.

Còn những ý thức hệ đang thống trị những cuộc tranh luận đương đại, thì... hề hề.

2016-03-29

Nhịn nhục

Ở đời, ta chưa hề biết nhịn ai ngoài em, con, cháu, và bạn.

Khi ta tìm "sự thật" của ta ở đời, ta không nhịn ai, kể cả những tổ sư đã dạy ta tư duy.

Khi ta thềm yêu, ta biết nhịn tất cả những ai nữ yêu ta.

Sẽ có chẳng một ngày, có một cách tiếp cận và suy luận kiếp người khiến những điều trên buồn cười ?

Ta mong vậy.

2016-03-31

***Thanh thiếu niên và luật lao động ở
PhuLăngXa***

Thời gian vừa qua, ở PhuLăngXa, xảy ra những cuộc biểu tình liên miên, nẩy lửa, chống dự án luật lao động của bà El Khomri, Đảng Xã hội Pháp, bộ trưởng, «**ministre du Travail, de l'Emploi, de la Formation professionnelle et du Dialogue social** ». Cái tên dài thòng lòng này có thể tóm lại = bộ trưởng bộ lao động + một đống ngôn từ mỹ miều tuyên truyền nhằm cho thiên hạ thấy chức năng của bộ ấy còn là giúp người cần ăn kiếm việc, gia tăng khả năng nghiệp vụ của họ và xây dựng sự hoà hợp xã hội xuyên qua thảo luận. Khiếp thật ! Ai mà làm nổi trong thời đại tư bản toàn cầu hoá này ? Ta đã từng làm thẳng thất nghiệp, hiểu khá rõ đằng sau những ngôn từ mỹ miều trên có cái quái gì. Thực tế, cơ bản, bà chỉ có chức năng này : đưa ra luật lao động mới thuận lợi cho giới chủ, quyết định tương lai của bần dân lao động. Thế thôi.

Phản ứng của đám thanh thiếu niên PhuLăngXa như thế này :

http://www.lemonde.fr/campus/article/2016/03/31/dans-le-cortège-parisien-lyceens-et-jeunes-salaries-unis-contre-la-precarisation_4893580_4401467.html

Không ngờ họ đã trưởng thành đến thế ! Tuy đã đánh mất một truyền thống lịch sử của PhuLăngXa và nhiều kiến thức quý báu của nó.

Cuộc đấu tranh này khiến ta lùi lại một hai trăm năm trong lịch sử đấu tranh giai cấp ở Tây U.

Tóm lại, thô thiển, nó thế này : luật lao động, với dấu ấn dân chủ của Nhà Nước tư bản, thể hiện tương quan lực lượng giữa giai cấp tư bản và người làm công. Bạn nào muốn hiểu chi li hơn, có thể đọc bài sau :

<http://amvc.fr/Damvc/GioiThieu/TranHaiHac/NhaNuocVaTuBan-THHac.htm>.

Thuở ấy, Marx đã từng vạch ra : một cuộc "thương lượng" trực tiếp, bình đẳng về pháp luật, giữa anh chị làm công với chủ tư bản cụ thể của mình, chỉ có thể dẫn tới kết quả duy nhất : phục tùng. Vì anh chủ có thể nói : anh không đồng ý thì anh hãy khiêng đồ riêng của anh đi và ngày mai không cần trở lại hãng nữa, sau đó, anh sống thế nào là chuyện của anh, tôi không quan tâm (hiện nay, ở Mỹ, nó vậy). Do đó, người lao động làm công phải đoàn kết lại thành giai cấp mới có sức kháng cự lại chủ cụ thể của mình. Từ đó, đã có những cuộc đấu tranh giai cấp quyết liệt suốt thế kỷ 20, tạo ra cái mà thiên hạ gọi là *Nhà nước Phúc thiện (État Providence)* ở Châu Âu, khiến chủ nghĩa tư bản biến thành lý tưởng của nhân loại trong suốt thời kỳ *chiến tranh lạnh*. Chiến tranh lạnh đã kết thúc. Chủ nghĩa tư bản đã toàn thắng, cất bước thống trị toàn nhân loại. Cất bước thực hiện bản chất của nó ở khắp nơi. Nơi khó khăn nhất lại là cái nôi của nó : Châu Âu! Lý thú. Và buồn cho những kiếp người vì chống nó một

cách ngu xuẩn mà đã giúp nó thống trị nhân loại.

Luật lao động của bà El Khomri, dưới nguy hiểm khiến luật pháp *gần gũi thực tế hơn*, cho phép những thoả hợp giữa người lao động lẻ loi với chủ xí nghiệp, ở một nước chỉ có không tới 10% người lao động gia nhập các công đoàn (đó là khủng hoảng lớn nhất của phong trào "công nhân" ở PhuLãngXa) có giá trị cao hơn các thoả hợp giai cấp trong từng ngành nghề, thực tế đưa quan hệ làm công trở về quan hệ rừng xanh giữa những cá nhân nắm những quyền lực kinh tế hoàn toàn chênh lệch. Nó là một bước đi tới *luật lao động lý tưởng của chủ tư bản* đã chào đời ở cuối thế kỷ 20, đầu thế kỷ 21 :

https://fr.wikipedia.org/wiki/Contrat_z%C3%A9ro_heure

Tiền, tự nó không là tư bản, không đẻ ra tiền.

Nó chỉ trở thành tư bản khi nó hút lao động sống của con người tạo ra những "hàng hoá" hay dịch vụ có giá trị cao hơn nó, khiến nó thành : Tiền → Tiền + Tiền'.

Vậy hợp đồng lao động lý tưởng của chủ tư bản là :

- anh là người làm công của tôi trên nguyên tắc sau (có hợp đồng lao động đảng hoàng giữa những con người tự do và bình đẳng về mặt pháp luật) :

- khi tôi cần, anh *phải* làm việc cho tôi, một giờ tôi trả công một giờ, một ngày 10 hay 14 giờ, tôi trả công một ngày, *e tutti quanti*. Khi tôi không cần, anh đi chỗ khác chơi. Anh không

hài lòng, đi chỗ khác chơi : *lao động của anh chỉ có giá trị khi nó vô bổ tiền của tôi thôi.*

- lôgic vận hành của tư bản là như thế. Xã hội tư bản là như thế. Ngày nào nó chưa đạt được lý tưởng của nó, sẽ có hàng nghìn chính trị gia, kể cả tả khuynh PhuLãngXa, với diễn ngôn tiến bộ, hiện đại, thậm chí hậu hiện đại này nọ, phục vụ nó. Béo bổ quá mà, và biết làm gì khác bây giờ ?

Trong suốt thế kỷ 19 và 20, nền văn minh tư sản, một cách mập mờ, vẫn dựa vào một giá trị nòng cốt : lao động là cốt lõi của nhân phẩm, trong nghĩa này : lao động của tôi hữu ích cho xã hội, tôi sống bằng lao động của tôi, tôi xứng đáng là một con người.

Bây giờ, thanh thiếu niên chột hiểu : lao động của họ chẳng có ý nghĩa gì cả, chẳng nuôi nôi thân họ nếu nó không vô bổ tư bản. Nhại triết gia : phải sống trong một *paradigme* mới. Điên tiết lên, thật đáng. Ôi ta thêm được sống lại tuổi đôi mươi quá.

2016-03-31

Thuyết Đường, một câu văn hay, tác giả Vô Danh

http://webtruyen.com/thuyet-duong/ma-trai-phi-noi-gian-mot-tay-bat-tuong_477083.html

"- Ôi trời đất ôi, từ khi ta mọc làm người chưa thấy ai đẹp thế kia."

Phải là Trình Giảo Kim mới biết phát ngôn như thế. Hề hề.

Trong tiểu thuyết này, Trình Giảo Kim cũng là nhân vật xuất sắc nhất, dù không tinh tế.

Tác giả đích thực có hứng văn chương khi viết về Trình Giảo Kim. Tất cả những nhân vật khác đều chán ngắt.

2016-04-04

Nỗi nhục lớn nhất ở đời

Đối với ta là : không *hiểu* mà *nói và làm* như thể mình hiểu.

Trong lĩnh vực khoa học chính xác, điều này dễ phát hiện và dễ xử lý : ra thế, tôi zốt, xin lỗi. Ta chưa hề xấu hổ với sự zốt nát nguyên thủy và vĩnh cửu của mình.

Trong lĩnh vực nhân văn thì... ô hô ai tai.

Khi thất bại, ta không cay đắng : ta biết *kiến thức, khả năng suy luận và yêu* của con người rất giới hạn. Nhưng ta cũng bùi ngùi : đã có thanh niên cùng ta hoạt động, điềm tĩnh nói thẳng với ta : trong lúc tôi hoang mang, anh biến mất.

Con người không thể vô trách nhiệm đối với ai đã tín nhiệm mình vì bất cứ lý do nào. Biện luận thế nào cũng không tránh khỏi : đó là quan hệ mong manh giữa người với người tạo ra *giá trị* vượt kiến thức, lý trí, ngôn từ, *e tutti quanti*.

Khi thành công, ta không tin tư duy của ta đúng cho muôn đời.

Khi trả giá, ta... hè hè.

Chỉ có điều này đáng kể thôi : ta đã nói, viết, sống, y như khả năng hiểu giới hạn của ta.

Và, trong đời thường, văn chương nghệ thuật, khả năng yêu.

Đời ta, xét cho cùng, chỉ thế thôi. Có thể nó tiêu biểu cho nổi nhục lớn nhất ở đời hôm nay.

2016-04-06

Yêu và chết

Lúc chết, nếu ta còn khắc khoải yêu em, ta chết *thật*.

Nếu không, chỉ có chết ảo thôi : ta chưa hề sống như *con của người*.

Ta thêm biết khóc khi ta chết vì ta từng yêu, vẫn yêu.

2016-04-09

Kinh tế chính trị đời nay, một thí dụ

Kinh tế thị trường toàn cầu hoá dưới sự thống trị của tư bản tài chính và "giai cấp chính trị" (classe politique) ; thể chế dân chủ và thân phận bản dân ở Iceland.

http://www.lemonde.fr/evasion-fiscale/article/2016/04/08/islande-echec-d-une-motion-de-censure-contre-le-nouveau-gouvernement_4898987_4862750.html

Iceland có khoảng hơn 330 000 dân. Một nước tư bản dân chủ đủ nhỏ để cho phép dân ý có khả năng tác động trực tiếp vào đời sống chính trị của cộng đồng, nhờ những hình thái tổ ý truyền thống (đảng phái, tổ chức) hay hiện đại (internet).

<https://fr.wikipedia.org/wiki/Islande>

2003-2007 : Chính quyền Iceland tư hữu hoá hệ thống ngân hàng, nhào vào kinh tế thị trường tài chính, trở thành một quốc gia thịnh vượng – hảo. 2008 : sụp đổ về mặt kinh tế, toàn bộ.

Từ đó, có lắm chuyện.

<https://blogs.mediapart.fr/arthur-porto/blog/110412/silence-radio-sur-lislande>

Nhân dân xuống đường, tiến hành một cuộc cách mạng ôn hoà hơn cả "cách mạng Nhung" thuở nào. Đại khái, ép chính phủ từ chức, công hữu hoá ngân hàng chính, bãi bỏ những món nợ đối với tư bản tài chính Anh và Hà Lan, bỏ tù một số kẻ có trách nhiệm trong vụ khủng hoảng kinh tế, thành lập một ủy ban gồm 25 công dân không thuộc đảng phái nào để viết đề án cho một hiến pháp mới. V. v. Thế mà bàn dân PhuLãngXa chẳng bao giờ được thông tin về sự kiện này.

Mới đây, qua xicăngđan *Panama-Papers*, báo chí công bố tên những chính khách đã dùng hãng *Mossack Fonseca* ở Panama để hành động có thể là mờ ám trốn thuế hay tội tệ hơn, bàn dân Iceland bỗng khám phá rằng thủ tướng, bộ trưởng nội vụ, bộ trưởng tài chính của mình có tên trong những người sử dụng dịch vụ của *Mossack Fonseca*.

Nhân dân Iceland ðùng ðùng xuống ðường. Cuối cùng thủ tướng phải từ chức, nhường ghế cho một chính khách khác, nhưng hầu hết chính phủ cũ... yên vị.

Đảng đối lập đưa ra kiến nghị bất tín nhiệm chính phủ "mới", tổ chức bầu cử. Các chính khách thảo luận với nhau một giờ rưỡi. Hai đảng đang cầm quyền có đa số dân biểu, đương nhiên thắng. Dân chủ hết sức. Chó chết hết chuyện.

http://www.lemonde.fr/evasion-fiscale/article/2016/04/08/islande-echec-d-une-motion-de-censure-contre-le-nouveau-gouvernement_4898987_4862750.html#4xBJiG97utrbc
[EYV.99](#)

2016-05-01

Một ngày nào đó, Niết Bàn

Một ngày nào đó, ta vẫn chưa an phận *chết tốt*, ta khẳng định : ta vẫn *làm* người. Bằng lời nói, hành động, tác phẩm của ta, và tình ta yêu em.

Khi, ở đời, ở mọi người, kể cả chính ta, con ta, cháu ta, lời nói của ta đã trôi vào im lặng, khi hành động của ta chẳng còn ý nghĩa, khích ai làm người, khi bài vở văn chương văn học ta liêu viết, chẳng ai thèm đọc nữa, ta nên *stop*. Nhập Niết Bàn, giấc ngủ ngon lành nhất của kiếp người.

Ta không có duyên là Phật Tử.

Vậy, chỉ quyết tâm làm người thôi. Dù chỉ bằng chữ nghĩa.

2016-05-01

Thương con, thương cháu

Thương con (khi còn nhỏ), thương cháu, rất dễ. Vì thế, không nên lạm dụng.

Con hay cháu là những đứa trẻ mong manh, hoàn toàn lệ thuộc ta để tồn tại và nên người. Khen nó một câu, nó bay vút vào thiên đàng – của tuổi thơ. Mắng nó một câu, nó chìm đắm vào địa ngục – của tuổi thơ. Chỉ khoảnh khắc, nó quên hết. Nhưng tiềm thức nó "nhớ" gì, "quên" gì ? Ta không tài nào biết được. Chẳng mấy ai may mắn được biết con mình, cháu mình đã yêu hay hận mình qua nghiệm sinh nào với mình và vì sao.

Thương con (khi còn nhỏ), thương cháu, rất khó. Vì thế, nên tận tâm.

Đúng sai thế nào, không chỉ tùy thuộc hiện tại, còn tùy thuộc *tương lai của nó trong thời đại của nó*, ta gánh sao được ?

Ta đành giới hạn tình yêu ấy : khi ta còn sống, còn khả năng, có một nơi chúng lúc nào cũng có thể về, tìm chút hơi ấm, ý chí làm người, rồi ra đi.

2016-05-03

Một câu văn hay trong một tiểu thuyết dở

Độc chương Tàu

Thiên nhai Minh nguyệt đao - Hồi 18 - Cổ Long

<http://truyenkiemhiepaz.com/thien-nhai-minh-nguyet-dao-hoi-18.html>

"Át ịnh không cầu xin quá mức người ta chiếu cố ả, chỉ cần cho ả chiếu cố người ta, ả đã mãn nguyện rồi".

Quả đáng viết.

Độc, ta mũi lòng. Ta đã từng như thế, không cần được yêu, chỉ cần người khác cho phép mình yêu nó. Thế thôi, cũng đủ làm người.

Dường như ta chưa hề viết thành lời rõ ràng như vậy. Ít nhiều, ta cũng "biết" mắc cỡ như thằng đàn ông Ziao Chi ?

Thèm được người khác chiếu cố, quan tâm tới mình là nhu cầu thường tình, phổ biến trong kiếp người, ai mà chẳng thèm ? Và dễ được toại nguyện. Riêng ta, khi đã "trưởng thành", không coi thường nhưng không thèm điều ấy.

Phải cô đơn cùng cực mới *biết* thèm người khác *cho phép* mình chiếu cố họ.

Tưởng dễ, nhưng loại người như thế khó gặp : bản thân họ cũng cô đơn cùng cực, không dễ dàng cho ai phép... chiếu cố mình.

2016-05-05

Chi tiết, toàn cục, tác phẩm nghệ thuật

Đọc một bài thơ, một truyện ngắn, một tiểu thuyết, một vở kịch, lâu lâu cũng gặp một câu văn hay, "sâu sắc".

Câu văn ấy có thể ở đời, tồn tại trong tâm hồn người khác rất lâu. Thí dụ không ít, trong nhiều nền văn minh : người đời nhớ câu văn, không nhớ tên tác phẩm, tác giả. Câu văn ấy lưu giữ một giá trị, một ý tưởng, không lưu giữ một con người ở đời. Vì thế, trích câu văn ấy để ca ngợi một tác phẩm, một tác giả, thì... hỡi ơi. *Biết rồi, khổ lắm, nói mãi...*

Câu văn hay chỉ là một chi tiết trong tác phẩm, ở mọi mặt, nội dung tư tưởng, lý trí, nhục cảm, cốt truyện, hành động, nhân vật, *e tutti quanti*. Tác phẩm hình thành xuyên qua vô vàn chi tiết được thể hiện qua dòng văn, hàng nghìn câu, hàng chục nghìn từ. Tất cả phải ít nhiều "hay", "sâu sắc", "ấn tượng" và *nhất quán* để thể hiện một con người ở đời trong thời đại của mình, cùng những thời đại đã qua và những thời đại sẽ tới.

Câu văn hay, rất nhiều. Tác phẩm hay, cực ít. *Tác giả*, hiếm thay.

2016-05-06

Iris ý thức mình sẽ chết

Ta ý thức mình phải chết khá sớm, lúc 5-6 tuổi, ta không nhớ vì sao.

Con gái ta ý thức điều ấy, lúc nó 6 tuổi. Nó nghe tin Louis De Funès, một tài tử đã khiến nó cười liên miên, vừa chết. Nó hỏi mẹ : vậy thì bố mẹ cũng có ngày sẽ chết ? Mẹ không biết trả lời sao cho ổn, bảo nó : mẹ không thể chết liền vì mẹ uống *vitamine* mỗi ngày. Vài ngày sau, nó lại bảo : bà X, người đón nó từ trường về nhà, bảo : uống *vitamine* rồi cũng phải chết. Cuối cùng, mẹ nó bảo : con thấy bà ngoại không, bà đã già và sẽ chết ; nhưng mẹ không sợ hãi, vì mẹ có bố, có con và em con. Điều ấy khiến nó hết hoang mang ? Nó không hỏi nữa. Chỉ nói : thế nào con cũng có con. Vài năm sau, nó đi Mỹ thăm chị ta. Chị ta kể : con nhỏ này tỉnh táo lạ lùng, nó tính bơ bảo : nó sẽ học xong, đi làm, lấy chồng, có con và sẽ chết, như thể đó là điều tự nhiên. Hiện nay, dường như nó không còn băn khoăn về chuyện nó sẽ phải chết.

Con trai ta ý thức điều ấy muộn hơn chị một hai năm. Căng thẳng vô cùng. Nó hỏi ta (như thể trách ta tàn nhẫn) : bố không sợ chết à, bố bắt cần, phải không ? (theo ta cảm nhận : bố ích kỷ, có thể bỏ mặc con ở đời một mình). Ta "tàn nhẫn" trả lời : sợ hay không cũng chẳng giải quyết được gì vì cuối cùng ai cũng phải chết, nhưng khi bố còn sống, bố sẽ làm tất cả những gì phải làm cho con. Sau đó, nó không trở lại đề tài này nữa. Thú thực, ta không biết nó đã rút ra kết luận gì.

Iris chưa tới 4 tuổi. *Mamie* mua cho nó một cái *pull* có hình 4 nhân vật *Star Wars* nó đang xem. Ta hỏi tên từng nhân vật. Tới *Yoda*, nó nói : *il est mort, nó chết rồi*. Ta bảo : nó rất già, nhưng nó đâu đã chết. Nó trả lời : cháu đã thấy nó chết trong *video* cháu vừa xem. Té ra, *Star Wars* của nó khác *Star Wars* trong ký ức của ta, ta vốn không theo dõi thời sự chi tiết trong lĩnh vực này. Iris tiếp tục nói : *papi* sẽ ăn nhiều, sẽ lớn, sẽ già, và khi *papi* rất già, *papi* sẽ chết. Nó nói tiếp : Iris cũng sẽ ăn nhiều, sẽ lớn, sẽ già và sẽ chết. Ánh mắt nó thoáng hoang mang. Không biết nó đã cảm nhận và "hiểu" được điều gì ? Ta se lòng cười : điều ấy còn lâu lắm, cháu còn có thể ăn rất nhiều món ngon. Nó cười thích thú.

Thật không ngờ. Chưa tới 4 tuổi mà đã ý thức được điều này. Đáng buồn hay nên vui ?

Lila khá lạ. Nó khoảng 8 tuổi. Tới nay nó rất yêu đời, tin tưởng ở mình, ở người thân. Ta chưa hề thấy nó buồn, lo âu, chưa hề phát hiện ở nó loại ý thức bản khoăn và những câu hỏi kiểu vậy. Có thể ta mù, không thấy được những gì nó chôn sâu trong lòng ?

Nhưng ta hiểu : hạnh phúc là câu trả lời duy nhất đáng cho kết cục vong thân. Ta thích câu văn của Camus : *le devoir d'être heureux, nhiệm vụ phải hạnh phúc*, vì thế. Nhưng ta khác : *nhiệm vụ phải hạnh phúc trong nhân loại này*. Thế thôi.

Ta phải học yêu Lila và Iris.

2016-05-07

Hành-văn – 7

Bước đầu viết văn, ta đương nhiên nhại người khác, ta vốn có học mà ; dù ta nhại một cách dị biệt : ta vốn không tha thiết danh vọng nhờ kiến thức.

2016-05-08

Để cho rõ, ta đã từng nhại Sartre, Marx (Chân Phương đã thấy rõ rất sớm¹²), Descartes, Pascal, vài vị khác.

Bước đầu *hành-văn*, ta đã phủ định tất cả, chỉ còn *lý trí và thân xác phải chết* trần trụi của ta. Ta sẽ phải chết. Ta chưa muốn chết, ta không muốn *chết tốt* trong một nhân giới tồi tệ thế này.

Tác phẩm văn chương hay triết của ta chỉ đặc thù ở đó. Tiếc thay, với đời, nó quá nghèo nàn, bần tiện. Hề hề.

Truyện chưởng Tàu, Descartes và Freud

Trong truyện chưởng Tàu ngày nay, kể cả truyện "hiện đại" rất hấp dẫn của Huỳnh Di, có hai yếu tố lôi cuốn độc giả :

12

<http://amvc.fr/PHD/VGNLN/BinhLuanVGNLN/ChanPhuongChoTacGia-1994-08-01.htm>

1- Cốt truyện : đó là *truyện trinh thám (roman policier)* kiểu Tây Âu. Về mặt này, các tác giả Tàu còn ấu trĩ so với các tác giả Tây Âu. Đường như họ chưa hề thấm nhuần tư tưởng duy lý trí của Descartes.

2- Tâm lý : toàn là suy luận tầm phào của tư duy lôgic hình thức hay "tiềm thức" kiểu Freud dưới *khái niệm (ngôn từ có ý nghĩa đặc thù trong một nền văn hoá)* của văn học Trung Quốc. Chán. Vì ta lẽ là người Việt, cảm nhận *thế-giới* xuyên qua *khái niệm* Trung Quốc, nhưng lại suy luận về *thế giới* xuyên qua tư tưởng của Descartes và, cuối cùng, xuyên qua thân xác và quá trình nghiệm sinh của ta, tâm lý của các nhân vật trong truyện đều khiến ta buồn cười, ngoài một vài khúc văn thể hiện nó hoài nghi ở chính mình. Phải chăng nó thể hiện hoài bão hành văn của tác giả ? Nhưng đây có thể chỉ là thủ thuật hành văn thôi. Đọc hết truyện, quả vậy : ta không lưu luyến một ai trong tác phẩm.

2016-05-17

Ức hiếp cuối cùng

Ức hiếp cuối cùng đối với ai khao khát tư duy và hành-động tự do là... chính mình.

Dám phủ định chính mình không ? Đó là câu hỏi. Nó không liên quan tới bản thể : ta là gì ? Nó liên quan tới một giấc mơ muôn đời của con người, hành-động gắn liền với lý trí và giá trị : ta muốn làm người như thế nào trong hoàn cảnh đặc thù của ta hôm nay?

2016-06-06

"Bông lai tiên cảnh" của côi nhân sinh

Bạn ở vịnh Boston, biển mênh mông chỉ chút đảo lớn nhỏ. Từ đất liền, băng qua con cầu dài khoảng 100 thước thì tới "đảo muối", nơi bạn ở. Ta tùy tiện đặt tên nó như thế, không vì nó nhiều muối. Vì nó bé tí. Nhìn trong bản đồ, nó như cánh muối mờ ảo bấp bênh trên biển cả. Một con đường nhỏ, một chiều, sát bờ biển, chạy quanh đảo. Đi xe hơi, 5 phút là hết vòng đảo. Đi bộ, 15-20 phút là cùng.

Dường như cả đảo chỉ có khoảng 100 chủ nhà. Hầu như không có cửa hàng buôn bán bất cứ gì. Một mảnh đất khi ho cò gáy, vắng tanh, sát nách Boston !

Nhà bạn thoáng, sạch, sang, đẹp và... ngập mặt sách. Toàn sách đáng đọc. Mỗi phòng sinh hoạt là một không gian riêng biệt, đặc thù, do chính tay bạn bố trí, trang trí. Lượn một vòng, cảm nhận liền : đây là nơi ẩn cư của một người nghệ sĩ. Từng bức tranh, từng chai rượu, bình hoa, hòn sỏi, vỏ sò... đều đã được chọn lựa kỹ và đặt vào vị trí đẹp mắt.

Thích nhất : mảnh vườn nho nhỏ, hoa lá hài hoà màu sắc. Thích nắng, có nắng, sáng và chiều. Thích bóng râm, dịch ghé ngòi chỉ một thước, người liền lún vào bóng mát. Ngòi đây chắc không bao giờ chán. Thanh thảo hút tẩu thuốc, nhấp ngụm rượu, thả mình cho gió biển ve vuốt, ngắm cảnh nước trời mênh mông, suy nghĩ mung lung, cả nửa ngày không thấy ai, không ai thấy mình. Xa xa, phong cảnh thay đổi liên miên theo ngày đêm, sáng chiều, thời tiết, những con thuyền yên ả cắm neo, những cánh buồm thướt tha lướt sóng. Ở đây hai tuần liền, không có hai ngày giống nhau.

Thú vị nhất vẫn là tán gẫu với nhau. Ta phát hiện : bạn đang trong quá trình thống nhất tư tưởng của mình và kho sách đồ sộ trong đầu bạn. Ngôn từ, khái niệm, phương pháp suy luận bạn vận dụng, dĩ nhiên khác ta. Nhưng nói chuyện mãi với nhau bấy nhiêu năm trời, ta hiểu được nội dung bạn muốn nói. Có nhiều điều trùng hợp với suy nghĩ của ta.

Hiểu được tha nhân là niềm vui lớn ở đời. Đó mới là "Bồng Lai tiên cảnh" của cõi nhân sinh.

2016-06-23

Phải học làm người cái đã

Phải học làm người cái đã, mới có thể học làm công dân.

Một con người vốn tồi, chẳng mấy khi đột ngột biến thành một công dân tốt. Bất kể dưới thể chế nào.

Chủ nghĩa "cộng sản" kiểu thế kỷ 20 đã phá sản ở đó. Nó biết dạy người ta làm công dân (*xã hội chủ nghĩa*), không biết dạy người ta làm người bình thường, nhân bản. Ở nó, làm công dân là biết căm thù (giai cấp, theo học thuyết macxít kiểu Staline, Mao, Ziaochi Quận, toàn là chuyện hão), biết tiêu diệt, để làm gì? Chẳng để làm gì cả hoặc làm điều chưa có cơ sở vật chất và trí tuệ để thực hiện. Vậy thì chỉ có thể để phục vụ thêm khát chiếm hữu của những cá nhân nắm quyền lực thôi.

Chủ nghĩa tư bản toàn cầu hoá, y hệt, tuy ít thô bạo trắng trợn hơn, mặc dù tàn bạo cũng chẳng thua ai.

Phải *hiểu* cái đã, mới nên phát ngôn và hành động. Nhưng điều này lệ thuộc thông tin ta có khả năng có và trình độ tư duy độc lập của riêng ta. Khả năng có thông tin tùy thuộc tha nhân, những kẻ làm chủ thông tin chính trị – xã hội – kinh tế. Hiện nay, những kẻ ấy có thể đếm trên ngón của một bàn tay (Reuters, AP, AFP, *e tutti quanti*). Khả năng tư duy độc lập của một con người? Biết nói gì đây khi con người tư duy bằng ngôn ngữ do tha nhân tạo ra, định nghĩa và xuyên tạc?

Một con người *zốt* có thể nói hay, quyền rũ và nhờ quyền lực hay/và sự ngu xuẩn của ta, muốn nói gì thì nói, muốn làm gì thì làm, vẫn được ta tin cậy. Hậu quả luôn luôn là tai ương cho người đời. Cũng có thể, lâu dài, là tai ương cho chính nó và con cháu của nó, không đáng bàn, nhưng đáng buồn.

Phải biết yêu người cái đã mới nên hạ bút đặt vấn đề này.

Triết lý, văn chương, nghệ thuật cần thiết ở đó.

2016-07-14

Cá tính của một con người

Ta vốn trưởng thành ở PhuLãngXa, nghĩa là : ta bình thường tư duy theo kiểu duy lý hình thức. Bản thân ta cũng suốt đời kiếm ăn được nhờ kiểu tư duy ấy.

Do đó, vấn đề cá tính của một con người, với ta, hết sức nan giải.

Đến chết, điều ta không hiểu được khiến ta khổ.

Và điều trên, ta chưa "hiểu" được.

Đối với kiểu tư duy duy lý hình thức, có ít nhất 3 luận điểm ta quan tâm :

1/ Con người tạo ra lịch sử nhưng chính con người do lịch sử tạo ra (Karl Marx, chủ nghĩa "*duy vật lịch sử*").

Đại khái, nó là một sinh vật văn hoá, Ziao Chi, PhuLãngXa, *e tutti quanti*. Ta hoàn toàn đồng ý.

Phần riêng tư của nó, tuy cơ bản lệ thuộc văn hóa tạo ra nó, vẫn có thể *tự mâu thuẫn* và *vượt* nền văn hoá tạo ra nó, hình như (?) Marx gọi là nghệ thuật, món này gọi là "*biện chứng duy vật*" ? Gọi là gì cũng được, chẳng giúp ta hiểu hơn.

2/ Freud : Trong quá trình nên người, con người có những nghiệm sinh *cá biệt* sẽ chi phối tình cảm, tư duy của nó một cách có ý thức hay *vô thức*. Một thẳng tin tưởng vào tư duy duy lý hình thức như ta khó lòng chấp nhận. Nhưng, trong nghiệm sinh của ta, không thể phủ nhận được. Marx chẳng thể giúp ta trong lĩnh vực này.

3/ Ta cảm nhận thế giới, con người, và ta tư duy bằng bộ óc. Bộ óc ấy không cố định, bất biến. Nó hình thành, phát triển và biến hoá qua nghiệm sinh, nghĩa rộng, quá trình nên người của một con người.

*

Từ nhiều năm, ta xem xét quá trình nên người của 2 cháu ta, 8 tuổi và 4 tuổi. Ta sửng sờ.

Chúng nó sinh ra và lớn lên trong cùng một môi trường văn hoá, xuyên qua cùng một "nền giáo dục", tiếp cận thế giới thực trong hoàn cảnh như nhau, ngày học cùng trường, đêm ngủ cùng phòng, chơi cùng loại đồ chơi, đọc cùng loại sách.

Lila mê đọc sách và vẽ, từ lúc còn nhỏ. Ta đón nó về nhà, nó liền đòi ta đọc sách cho nó nghe. Bây giờ, về nhà, nó vớ một quyển sách, đọc miên man. Không đọc sách thì nó vẽ. Tranh của nó, hiện nay, mới nhìn, chỉ là nhại lại *BD* hay *manga*. Nhưng ta thấy được hai điều :

1/ Nó không quan tâm hình ảnh, nó quan tâm tới tình cảm, sắc thái.

2/ Chi tiết, qua vài nét tranh, có trăm thứ chỉ liên quan tới nó thôi.

Iris không đam mê vẽ lắm nhưng đã từng đam mê đọc sách. Về tới nhà, nó liền tìm một quyển sách, nhảy vào lòng Papi, đòi Papi đọc. Cứ thế, khoảng một năm. Thế thôi. Bây giờ, nó không đam mê đọc sách nữa. Vì sao ?

Nó có một phong cách đặc thù trong quan hệ với đời : điều gì nó chưa hiểu, nó phải hiểu ; điều gì nó đã hiểu, nó chán. Đồ chơi, nó chưa hiểu sử dụng ra sao khiến chúng nhúc nhích, phát âm, nó phải học tới cùng, rất lì. Sai khiến được rồi, chỉ hai ba lần, nó chán, không thèm chơi nữa, tìm đồ chơi khác. Ra thế ? Nó ham hiểu hơn ham chơi ?

Đúng là cá tính. Chẳng lẽ vĩnh viễn không hiểu được ?

2016-07-29

Hạnh phúc vĩnh cửu

Hạnh phúc chỉ vĩnh cửu khi đã từng là một giọt đời ta, và ta đã khiến nó thành lời trong đời người khác.

Vì thế, sáng tác một tác phẩm hạnh phúc cực kỳ khó. Trong văn chương nhân loại chẳng có bao nhiêu. Tội nghiệp ta, không viết ra được. Hề hề.

2016-07-29

Nói được

"Trên đời này chẳng có điều gì không nói được."

Đó là niềm tin của tác giả tưởng tượng có Sự Thật vượt nhân giới, suy luận theo lôgic hình thức, kể cả biện chứng hình thức.

Nếu thế thực, không thể có văn chương.

Khát khao hành-văn bắt đầu khi ta thấy không sao thể hiện được chính mình bằng ngôn ngữ hiện hành của người đời trong thế giới tạo ra ta. Vì thế, ta phải giết người hay vụn vẹo ngôn ngữ để nói lên điều nhỏ nhoi này : ta cũng là người nhưng chẳng giống ai. Người đời chấp nhận không ? Văn minh hay không ở đó.

2016-07-29

Buồn – 2

Hàng tháng, nhận tin người chết, ta từng quen, thậm chí mến trọng.

Như họ, ta cũng đi thôi. Chẳng để lại gì ?

Ta không buồn vì phải chết.

Ta buồn vì chưa *làm* được *tất cả* những gì ta muốn làm, đương nhiên cùng với người khác.

Có một phần, quả nhiên ta đã cùng người khác làm được.

Còn một phần, ta đành công nhận : hã, không phải không thể làm được nhưng vì chưa đến lúc.

Như tình yêu ấy. Ta yêu em đến mấy, nhẫn nhục đến mấy, bào mòn phong cách sống của ta đến mấy, cũng không bao giờ biến thành người em muốn có. Đành vậy. "*Tự nhiên*" thôi.

Ta sẽ không chết cô đơn. Ta ắt chết cô độc.

2016-07-30

Chết nhưng bất diệt

Chết là chuyện thường tình ở đời, nói chung chẳng mấy ai có dư thời giờ nghĩ tới.

Không thể chết mới là chuyện bất thường, chỉ có thể hình thành trong nhân giới.

Nhà văn không nên đem cái chết dọa người đời, hù chữ nghĩa.

Chỉ nên đeo đuổi tác phẩm không thể chết được khi nhân loại chưa tiêu vong.

2016-07-30

Cháu hơn ông

Ngắm tranh của Lila và Iris, nói chuyện với mỗi đứa, ta bỗng hiểu một chuyện : trong những điều nó thích thú hôm nay ở cuộc sống thường ngày của nó, có nhiều điều ta đã từng thèm, ao ước, ở tuổi thơ, thậm chí lâu hơn, mà chưa hề có.

Con hơn cha là nhà có phúc. Dường như, phương diện này, thân phận của ta không đến nỗi tồi.

Cháu hơn ông là nhà đại phúc ? Ta mong vậy. Nhưng ta biết : chỉ một biến cố xã hội, một cơn may rủi, một luồng gió thoảng, tất cả sẽ có thể tiêu tan. Xây dựng nhân giới rất khó, gian nan ; tàn phá nó dễ hều.

Nếu không vậy, cần gì đến triết lý, thơ văn, nghệ thuật ? Cần gì đến cái người đời gọi là văn minh ?

2016-08-01

Thương nhớ Verlaine khi ở tù vì đã muốn giết Rimbaud

Le ciel est, par-dessus le toit,	Bầu trời đó, ngay trên mái nhà,
Si bleu, si calme !	Xanh quá, yên ả quá !
Un arbre, par-dessus le toit,	Cái cây đó, ngay trên mái nhà,
Berce sa palme.	Đong đưa lá cành.
La cloche, dans le ciel qu'on voit,	Tiêng chuông, trong bầu trời ta thấy,
Doucement tinte.	Dịu dàng vang.
Un oiseau sur l'arbre qu'on voit	Một con chim đậu trên cây ta thấy
Chante sa plainte.	Hát nỗi buồn của nó.
Mon Dieu, mon Dieu, la vie est là	Trời ơi Trời, cuộc sống là đây
Simple et tranquille.	Đơn giản và yên ả.
Cette paisible rumeur-là	Âm vang dịu dàng này
Vient de la ville.	Tới từ phố phường.
Qu'as-tu fait, ô toi que voilà	Mày đã làm gì, chính mày đây
Pleurant sans cesse,	Khóc không ngừng,
Dis, qu'as-tu fait, toi que voilà,	Nói đi, mày đã làm gì, chính mày đây,
De ta jeunesse ?	Với tuổi thanh niên của mày ?

Dường như trong văn chương Ziao Chi, 2 câu thơ cuối của bài này đã biến thành một đề tài văn học lý thú : *ta đã làm chi đời ta ?*

Ta không là nhà thơ. Có lẽ không bao giờ ta biến thành nhà thơ được. Nhưng ta hiểu và thông cảm nỗi đau làm người của Verlaine. Trong thời đại của chính ta.

Tuổi thanh niên, ta đã từng làm tất cả những gì mình ao ước. Như một nhà thơ, không xuyên qua lời, xuyên qua hành-động, vì ta không biết làm thơ, chỉ biết hành-động thôi. Một phần thành công, một phần thất bại.

Bây giờ, lúc khả năng hành-động của ta đã suy thoái cực độ, mỗi ngày, khi lụ khụ tĩa tưới cây trong vườn, ta đôi khi vẫn thấy :

Bầu trời đó, ngay trên mái nhà,

Xanh quá, yên ả quá !

Đẹp thật.

Nhưng ta không đặt câu hỏi của Verlaine. Ta đặt câu hỏi này, rất Ziao Chi : ta "để lại" cho con và cháu ta thế giới nào ? Và để lại cho chúng khả năng nào để gánh vác nó ?

Ta ngậm ngùi.

Verlaine, chàng ơi, dù sao chàng đã làm một bài thơ đẹp, khó quên.

2016-08-02

Nghệ thuật điện ảnh và nghệ thuật ngôn từ

Ta đã từng đọc *Tam Quốc Chí* nhiều lần. Hay.

Ta xem lại lần thứ 3 hay 4 phim *Tam Quốc Chí* của John Woo.

Ta càng hiểu rõ sự khác biệt cơ bản giữa nghệ thuật bằng ngôn từ và nghệ thuật điện ảnh.

Tiếp cận nghệ thuật bằng ngôn từ, độc giả *chủ động* : nó có thể ngưng lại, suy ngẫm hàng giờ trước một câu thơ, một lời văn, rồi đọc tiếp, hay đọc lại, mà không chán...

Đọc khúc Khổng Minh tranh luận với trí sĩ Đông Ngô thật sáng khoái, đọc đi đọc lại vẫn thích thú. Và suy nghĩ miên man, trong tư cách người đời nay.

Xem cách Khổng Minh khiêu khích Tôn Quyền và tranh thủ Chu Du trong phim, lần đầu cũng thú, lần 2 chán ngắt : chẳng có gì đáng suy ngẫm cả. Hoạt cảnh thôi mà.

Xem một phim, khán giả hoàn toàn *bị động*. Không làm chủ không-thời-gian của mình, bị lôi kéo vào không-thời-gian của người khác (có ý đồ chi phối mình ?) Dù muốn *lùi lại* để có được thế nhìn "khách quan" hay "nghệ thuật" cũng không thể nào làm được : mỗi hoạt cảnh trên màn ảnh chưa tới 30 giây ; muốn hiểu là chuyện gì, phải tận tâm theo dõi.

May thay, ở đây, con người vẫn còn chút tự do. Độc giả lúc nào cũng có thể khép sách, không đọc nữa, vì quá dở. Khán giả lúc nào cũng có thể bước ra khỏi phòng chiếu phim hay *click* từ bỏ phim.

Phim ảnh ngày nay khiến ta chán. Thỉnh thoảng cũng cố đi coi tác phẩm thời thượng. Chỉ 15 phút, chán : biết rồi, khổ lắm, nói mãi.

Tuy vậy, có tác phẩm điện ảnh, ta coi đi coi lại nhiều lần, không chán, còn khiến ta ngậm ngùi, suy ngẫm.

1/ Không có hình thức mới mẻ, không có nghệ thuật.

2/ Chỉ có hình thức mới mẻ thôi, không có nghệ thuật.

3/ Khi nào một hình thức mới mẻ thể hiện khát khao *làm người ở đời này*, có nghệ thuật. Vì lý do đơn giản muôn đời này : khát khao *làm người ở đời này* luôn luôn mới mẻ, vô cùng tận. Ôi, ta thèm còn khả năng điên của tuổi 20 quá.

2016-08-16

Khi Nobel xếp hạng đại học

https://fr.wikipedia.org/wiki/Prix_Nobel#Prix :

Les prix Nobel sont attribués depuis 1901 dans les domaines suivants :

- physique, décerné par l'Académie royale des sciences de Suède.
- chimie, décerné par l'Académie royale des sciences de Suède.
- physiologie ou médecine, décerné par l'Institut Karolinska.
- littérature, décerné par l'Académie suédoise.
- paix, décerné par un comité nommé par le parlement norvégien (Storting).

En 1968, avec l'accord de la Fondation Nobel, la Banque de Suède a institué un prix en économie, le prix de la Banque de Suède en sciences économiques en mémoire d'Alfred Nobel, communément appelé «prix Nobel d'économie» bien que n'étant pas formellement un prix Nobel décerné par l'Académie royale des sciences de Suède².

Depuis 1968, il a été décidé de ne plus ajouter de nouvelle catégorie de prix, bien qu'ait été suggéré un prix dédié à l'écologie et l'environnement².

*

Dùng giải Nobel và giải Field để đánh giá chất lượng của các đại học khiến tôi hoang mang : bản thân những thước đo đó có giá trị gì mà khiến ta nhắm mắt tin cậy ?

Tôi tự hỏi : những phát minh đã khiến tác giả của chúng đạt giải Nobel có giá trị tới đâu, vì sao ?

Tôi không có khả năng đánh giá về mặt chuyên môn.

Nhưng tôi nghĩ :

1/ Giải Field.

Những phát minh của tác giả sẽ tồn tại và hữu ích cho con người lâu dài, thậm chí "vĩnh viễn" : học sinh ngày nay chưa học qua hình học của Euclide làm sao đi xa hơn trong toán học ?

2/ Những giải Nobel về Vật lý, Hoá học, đại khái cũng thế : hữu ích cho con người trong

một bối cảnh hành động nhất định. Vượt bối cảnh hành động ấy, đã lỗi thời.

Thí dụ : vật lý của Newton vẫn hữu dụng cho, có lẽ, 90 % hành động thường ngày của ta : dù muốn dù không, ta không thể vượt qua nó.

3/ Những giải Nobel Sinh lý học và Y học. Phức tạp và khó tin hơn một chút. Dù sao cũng có những thành tựu hao hao như trong Vật lý và Hoá học : dùng được, có hiệu quả, có thể kiểm nghiệm lại bất cứ lúc nào.

4/ Giải Nobel về Văn chương. Khó nói lắm. Có những tác phẩm từ đầu thế kỷ 20, hôm nay đọc vẫn thích, vẫn mang lại cho ta một sự cảm nhận, hiểu biết nào đó về con người. Cũng có đây tác phẩm khiến ta ngáp dài. Không biết đám trẻ ngày nay và mai sau còn giữ lại những gì ?

5/ Nobel Hoà Bình. Ô hô ai tai, không lẽ ta đành phải coi hai "vĩ nhân" Kissinger và Lê Đức Thọ là người yêu chuộng và dấn thân cho hoà bình vì họ được giải Nobel ?

6/ "Nobel Kinh tế". Chưa ai dự đoán được những cơn khủng hoảng sắp xảy ra trước mũi họ. Nhiều người còn tiên đoán lắm chuyện hảo, như Samuelson : Châu Âu phải mất 30 năm mới khôi phục lại được năng lực sản xuất trước Chiến tranh thế giới 2. Em hãi lắm, xin chạy mất. Hề hề.

7/ Không lẽ kiến thức của nhân loại giới hạn ở mấy lĩnh vực kiến thức trên sao ?

Tuy không có giải Nobel Triết, may thay, dường như lĩnh vực kiến thức này cũng không tòi : ngay cả Einstein cũng bỏ thời giờ bàn về tư

tưởng của Descartes và Kant và Einstein không phải là người thích bàn chuyện phiếm. Schrödinger cũng thế, còn lôi cổ cả Spinoza vào sân chơi của tư duy.

Còn món Xã hội học, Ngôn ngữ học nữa chứ. Và biết bao nhiêu thứ linh tinh khác, chẳng thể khinh được.

Lấy giải Nobel và giải Field làm thước đo trình độ các đại học trên thế giới, không chỉ là chuyện tào lao, còn là một lựa chọn ý thức hệ. Đó là điều đáng suy ngẫm.

2016-08-22

Học sách

Thà làm học trò dở của thầy giỏi còn hơn làm học trò giỏi của thầy dở dù nhờ vậy mà có quan chức, lợi lộc.

Chí ít, khi làm học trò dở của thầy giỏi, những điều ta có khả năng tiếp thụ đều có giá trị lâu bền.

Trong loại thầy giỏi, có sách. Ta có thể học, nghiệm sinh, kiểm điểm, chất vấn, học lại... *e tutti quanti*. Không thầy nào kiên tâm, nhẫn nhục như sách. Nhưng, muốn học sách, trước tiên phải tập tư duy tự do : nghi ngờ và điều chỉnh ngôn ngữ ở chính mình và luôn cả ở tác giả. Thật phiền phức.

2016-09-04

Một niềm an ủi. Une consolation.

Parfois, se savoir mortel est une immense consolation.

Thỉnh thoảng, biết mình phải chết là một niềm an ủi mệnh mông.

Ta đã sống như vậy. Ta thèm chết như vậy.

Hỡi anh em, những con người sẽ sống sau chúng tôi [François Villon]

Hãy tha thứ cho chúng tôi khát vọng này.

Những điều gì đáng làm, ta không làm nổi trong đời ta, sẽ có người làm.

Vậy,

Ta không sợ chết.

Ta sợ chết hão thôi.

2016-09-20

François Hollande, Le Grand Fossoyeur

http://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2016/08/18/francois-hollande-commence-a-evoquer-une-candidature-en-2017_4984692_4854003.html

M. Hollande, dans cette interview, ne se soucie que de lui-même.

Il n'a jamais imaginé cette incongruité : nous autres Gaulois de toutes origines, de tous horizons, et néanmoins héritiers de Descartes, on s'en fout. On le juge sur des choses basiques :

qu'a-t-il proclamé ? qu'a-t-il promis ? qu'a-t-il fait ?

Il a proclamé et promis, sur le plan du vocabulaire, beaucoup de valeurs de gauche. Les mots, tout le monde (peut-être) le sait, c'est du vent, et le vent se vend bien : il ne coûte rien.

Bon, passons.

Médiatiquement correct. Politiquement minable. Du moins si politique est encore un concept qui porte sens dans la culture gauloise d'aujourd'hui.

M. Hollande non seulement aimerait prolonger sa présidence d'un second mandat présidentiel. Inimaginable, mais vrai : la France, une certaine France au moins, en est là, elle courbe le dos ; il n'y a pas d'autre alternative : lui ou le chaos des droites, de modérée à extrême. Apparemment, ce sera le cas.

Il aspire à plus : laisser une trace dans l'Histoire Gauloise.

Il en laissera une, c'est sûr : Grand Fossoyeur du Parti Socialiste français, dans le sens strict du terme : l'homme qui creuse un trou dans la terre pour y déposer un cadavre.

Soyons précis. Le PS, ou ce qui se cache derrière ce nom, gigotera encore longtemps. Il reviendra même au pouvoir, par le temps qui court, qui sait ?

Mais les idéaux qui ont auguré à sa naissance en 1905 (SFIO, Jean Jaurès) et sa renaissance dans les années 70, sont bel et bien morts depuis longtemps. Sa composition sociale, sa direction surtout, n'ont plus rien à voir avec le

mouvement émancipateur du 19e et 20e siècle qui l'a enfanté. C'est ce **PS-là** que François Hollande va enterrer. Par ses mensonges, par son action. Son quinquennat le prouve : ce PS-là n'existe plus.

Soyons juste. Ce PS-là, François Hollande ne l'a pas tué. Il était déjà plus que violacé quand François Hollande a accédé au pouvoir. Il a commencé à se décomposer sous François Mitterrand quand, tournant casaque à la politique de rupture avec le capitalisme, pour conserver son pouvoir, il s'est transformé en serviteur assidu mais "critique" et "moralisateur" du capitalisme. Et "tous" les cadres du PS, dirigeants au moins, avec lui. Le vocabulaire de gauche devient progressivement le masque d'une politique de droite. C'est toute la problématique de la gauche depuis les années 80. Amen.

Les mots, dont les mots socialistes, ont la vie dure, surtout chez qui y voient de l'espoir dans un monde désespérant, désespéré, un avenir meilleur, de la dignité, un sens, une valeur à la vie, une possibilité de devenir humain en faisant l'humain.

Avec Hollande, les mots associés aux mots PS, n'ont plus de sens, de valeurs. Ce n'est pas sa faute. Il a fait et dit exactement comme ses prédécesseurs.

Que pouvait-il faire et dire d'autre dans sa soif de pouvoir, aujourd'hui ? Le pouvoir réel a parfois besoin de masques politicards. Quels que soient les masques qu'il utilise momentanément, il continue d'agir réellement. Les masques ne peuvent avoir que des pouvoirs de masques,

parfois médiatiquement grandioses, mais toujours évaporés dans le terroir de l'action réelle. Hollande a été, au plus haut niveau, un de ces masques.

Néanmoins, il a réussi ce qu'aucun de ses prédécesseurs n'ont réussi, révéler à tous : tous ces discours "socialistes", c'est du bidon. Ce n'est pas rien !

Merci, Seigneur !

2016-09-30

Khi dịch thơ thành thơ

Bài thơ sau từng có nhiều dịch giả Việt Nam :

<http://www.thivien.net/Guillaume-Apollinaire/C%E1%BA%A7u-Mirabeau/poem-bf6WrvyKKdKX5RoR4vuOFQ>

Sous le pont Mirabeau coule la Seine
Et nos amours
Faut-il qu'il m'en souviennne
La joie venait toujours après la peine

Vienne la nuit sonne l'heure
Les jours s'en vont je demeure

Les mains dans les mains restons face à face
Tandis que sous
Le pont de nos bras passe
Des éternels regards l'onde si lasse

Vienne la nuit sonne l'heure

Les jours s'en vont je demeure

L'amour s'en va comme cette eau courante

L'amour s'en va

Comme la vie est lente

Et comme l'Espérance est violente

Vienne la nuit sonne l'heure

Les jours s'en vont je demeure

Passent les jours et *passent* les semaines

Ni temps passé

Ni les amours reviennent

Sous le pont Mirabeau coule la Seine

Vienne la nuit sonne l'heure

Les jours s'en vont je demeure

Guillaume Apollinaire (1880 - 1918)

[*phở nhấn mạnh*]

Chân Phương đã dịch điệp khúc trong bài thơ như sau :

Rồi đêm đến, tiếng đồng hồ reo

Tháng ngày trôi, tôi vẫn là tôi.

<http://amvc.fr/Damvc/ChanPhuong/ThiCa/CauMirabeau.mp4>

Hôm ấy, trong vườn nhà tôi, mấy người bạn nghe Chân Phương hát điệp khúc ấy đều sững sờ thấy dịch như thế là tuyệt.

Tôi cũng thấy vậy.

Dịch thơ, tất nhiên phải trọn nghĩa, rắng truyền được tình cảm và tâm hồn nhà thơ qua âm hưởng càng hay và, với nhà thơ cỡ Apollinaire,

thể hiện được thái độ của một con người đối với thân phận làm người ở đời của mình thì mới trọn vẹn. Nghĩa là : *dịch thơ thành thơ...*

Chân Phương đã làm được điều ấy khi dịch : *je demeure* thành *tôi vẫn là tôi*. Bất ngờ và quá hay.

Apollinaire viết gì ? Như sông Seine dưới cầu Mirabeau, mọi chuyện ở đời đều trôi đi và không bao giờ trở lại, nghĩa là : biến mất, tiêu vong, vĩnh viễn. Thời gian đã qua và tình yêu cũng vậy.

Tuy vậy, Apollinaire lại khẳng định :

Đêm *cứ đến*, giờ *cứ điếm*¹³ [phở]
Tháng ngày trôi, tôi... vẫn là tôi.

Dịch như thế, Chân Phương thể hiện thái độ của một con người đối với cả thời gian, không gian và sự tồn tại của chính mình trong không-thời gian ấy. Khái niệm *là* ở đây không đơn thuần có nghĩa là **tồn tại** trong triết kinh điển (*Être, je suis*). Cái *tôi* này không chỉ *là* thôi, nó còn *là chính mình*. Ngày nào *tôi vẫn là tôi* thì không gian kia, thời gian nọ, với những sự kiện đã xảy ra ở đời một con người, sẽ không trôi đi, biến mất, tiêu vong vĩnh viễn. Ngược lại, nó vĩnh viễn sống dưới dạng một bài thơ, khi còn có người đọc và thương yêu nó. Với Chân Phương,

¹³ *Vienne la nuit sonne l'heure*

Tiếng Pháp chia thì rắc rối vào bậc nhất. Có kiểu chia thì hiếm được dùng gọi là *subjonctif présent*. Nó khiến cho động từ mang âm hưởng mệnh lệnh, khiêu khích hay... đành vậy... Apollinaire chia thì kiểu này ở đây, hẳn có ý.

nó còn biến thành và sống dưới dạng một bản tình ca Ziao Chi. Hề hề.

Chân Phương không chỉ là nhà thơ, học giả, nghệ sĩ. Chàng còn mê triết. Đằng sau kiểu dịch này, rõ ràng có sự ám ảnh của một câu hỏi triết của muôn đời : tồn tại, tiêu vong, vĩnh cửu, hư vô, *e tutti quanti*.

2016-09-30

Sống chết, trường tồn hữu danh và vô danh

Ai cũng từng hay sẽ đi qua bước đường này : chẳng bao lâu nữa, ta chết, có thể còn lại gì ở đời ?

Nhiều lắm. Và ít kinh hoàng.

Nhiều lắm.

Đôi khi : tình yêu vợ, con, cháu, bạn. Ai đo lường được ? Nó sẽ tồn tại đâu đó ở đời nhiều năm.

Chưa kể tới thứ tình yêu kỳ lạ với một người duy nhất, ở một thời điểm duy nhất, có khi hão nhất nhưng không bao giờ có thể chết được ở mình. Nó không hề có thật. Nó có khả năng tồn tại bao lâu, ở ai ?

Dĩ nhiên, mọi người sẽ chết, có khi chưa hề tự hỏi ta là ai đối với họ. Nhưng họ đã chấp nhận ta là một con người ở họ. Họ ghi nhận những gì, truyền lại cho người khác những gì, bố ai biết được.

Ít kinh hoàng.

Một chút danh vọng :

- đã từng là ai, làm gì. Miễn bàn. Chán lắm.

- để lại tác phẩm nào, còn ai quan tâm ?

Nếu có, xin mừng. Bạn chưa hoàn toàn chết.

2016-09-30

Distances

Il y a toujours une distance infinie entre ce que nous pensons, nous disons, nous faisons.

C'est pourquoi la distance entre deux humains est infinie.

Nous pensons, parlons, agissons dans le temps. Le temps ne peut exister hors du changement, notamment le changement des hommes. À travers le temps, les pensées, les paroles se tétanisent et cristallisent en choses mortes, toujours plus endurcies, inertes, impuissantes. Elles ne changent rien. Seule l'action change le monde et, à travers ce changement, change l'humain. Ce double changement confère au temps sa puissance créatrice. Parce l'homme à travers son action change le monde et se change, tout devient compréhensible – sinon prévisible – historique, le temps devient Histoire.

Marx a raison et tort. Il néglige la mémoire individuelle de l'être vivant sans laquelle il n'y a ni passé ni présent ni avenir, ainsi que l'imagination sans laquelle l'avenir se réduirait à une morne mécanique. Le concept de *présent vivant*

de Trần Đức Thảo n'est pas sans fondement. Il n'y aura jamais une Histoire valable pour tous.

Voire, en l'humain, la mémoire aussi change avec le temps. Sans cela la vie serait tout simplement insupportable.

2016-10-05

Hoàng hôn của cuộc sống

Bước vào hoàng hôn của cuộc sống, ai chẳng bảm sống ? Ta cũng vậy.

Nhưng có nhiều cách tham sống.

Tránh chết càng lâu càng tốt, chẳng hạn. Không hợp với ta.

Còn cách này : sống chân thật, chân tình, vui và đẹp, đến khi hết sống.

Không biết còn cách chết nào hơn thế ?

2016-10-09

Hiểu mình để hiểu tha nhân

Suy nghĩ mãi về mình dường như hơi bị bệnh hoạn.

Còn tùy : để làm gì ?

Có chí ít hai kiểu suy nghĩ về mình khác nhau.

1/ *để ngắm nghía mình*. Bất kể với thái độ nào : mê, hận, khinh, *e tutti quanti*... chính mình. Đọc lý luận văn học và văn chương PhúLăngXa

thôi cũng đủ ớn. Đọc sách về mình của các vị chính khách PhuLãngXa cho đăng vào dịp tranh cử còn tởm lợm hơn.

2/ để hiểu chính mình, nếu con người có khả năng hiểu mình. Đáng làm. Không hiểu nổi chính mình trong mọi kích người của mình, đừng hòng hiểu tha nhân, đừng hòng làm người.

2016-10-16

Intelligence

L'intelligence, seule, est une malédiction créée par l'homme contre l'homme.

2016-10-16

Mẹ ơi, con vẫn làm người

Mẹ ơi, con vẫn làm người, dù con không làm người y hệt như mẹ từng muốn.

Nhưng đã là con của mẹ, đến chết, con phải và muốn làm người, chỉ ít phù hợp với lòng nhân ái của mẹ.

2016-10-16

Điều ta không hiểu được

Điều ta không hiểu được, ta đành ôm xuống mồ, để lại một câu hỏi.

Nhưng ta tin : sẽ có người hiểu.

Đó là an ủi duy nhất cho những kẻ lảm điều.

2016-10-17

Chủ nghĩa và nghệ thuật

Chủ nghĩa nào rồi cũng toi thôi. Vì nó chỉ là suy luận hình thức thôi. Tán mà...

Nhưng tác phẩm nghệ thuật đích thực sẽ còn lại ở đời, trong tâm hồn độc giả.

Ngày nay, còn mấy ai quan tâm tới mỹ học của trường phái *biểu tượng* ?

Nhưng câu thơ này, đã đọc, thật khó quên :

Chỉ thấy mưa bay trên màu cờ đỏ

2016-10-20

Nhá và nuốt

Bản thân mình khó nhá. Nhá được rồi, nuốt trôi ngay.

Tha nhân rất dễ nhá. Nhưng có người nuốt không trôi. Vì thế có tác phẩm ta đọc đi đọc lại đến chết vẫn không quên.

May thật.

2016-10-20

Nếu ta chân tình dịch bạn

Nếu ta chân tình *dịch bạn*, bất kể bạn còn sống hay đã chết, ta không thể dịch văn của bạn như tha nhân chờ đợi.

Ta càng không thể dịch văn của bạn như bạn muốn.

Ta chỉ có thể *dịch văn thành văn*, *văn ta yêu trong bất cứ tiếng nước nào*, chia sẻ với người đời bằng tiếng PhuLăngXa, một chút tình của ta đối với một tác phẩm Ziao Chi xuyên qua tiếng Ziao Chi. Thế thôi.

Coi bộ chẳng ai hài lòng. Chán thật. Cũng chẳng sao.

Thôi, từ biệt em yêu nhé. Đã hơn 10 năm rồi.

Hôm nay tình cờ nghĩ đến, đau xé lòng.

2016-10-21

Hoàn hảo

Có lẽ chẳng mấy ai thấy đời này hoàn hảo.

Phải chăng vì thế có khi nghệ sĩ, nhà văn và triết gia dễ nghĩ : chỉ có tác phẩm của ta hoàn hảo.

2016-10-28

Độc thơ tình

Nó yêu ai ? Ta đêch cần biết.
Nó yêu thế nào ? Là chuyện của nó.
Nó khiến ta thèm yêu không ?
Nếu không, không có thơ, nói chi tới tình.

2016-10-29

Văn chương - chữ nghĩa

Thiệt tha người, chẳng gì bằng văn chương.
Bạc bẽo tình, không gì bằng chữ nghĩa.
Nhưng văn chương, trước hết, cấu tạo bằng chữ
nghĩa.

2016-10-31

Donald Trump, hiện tượng không mới nhưng...

Donald Trump vừa thắng cử trong cuộc bầu cử
tổng thống ở Mỹ.

Hầu hết các *chuyên gia* kinh tế học, chính trị
học, xã hội học, tâm lý học, *e tutti quanti*, thăm
dò dư luận, thống kê, các nhà tư tưởng sâu sắc
vĩ đại và các *media* thống trị thông tin công
cộng của Tây U đều... sai bét ! Không thể tin
được, dùng được để hiểu tình trạng chính trị của
các nước Tây U ngày nay.

"Chỉ có" Michael Moore, kẻ đã từng "cày" ngang dọc nước Mỹ hàng chục năm qua để làm phim tài liệu, đã tiên đoán, ngay cuối tháng 7 rằng Trump sẽ thắng cử **và giải thích tại sao !** Giải thích của chàng hoàn toàn chính xác. Xin mời :

http://www.lemonde.fr/big-browser/article/2016/11/09/le-brexit-america-predit-par-michael-moore_5028458_4832693.html.

Michael Moore nhận định lý thú về các vị trí thức trên : họ sống và tư duy trong một lồng kính, nhìn đời xuyên qua những kính màu, hoàn toàn xa lạ với đời thực của quần chúng Mỹ.

Hiện tượng Trump thực ra không mới mẻ. Nó đã từng xuất hiện, đang tiếp tục xuất hiện và phát triển ở mức độ đáng kể tuy khác nhau tại Tây U mười mấy năm qua.

Đáng chú ý vì ở Mỹ : Kinh tế tư bản – Dân chủ Pháp quyền - Tự do Bình đẳng, dường như "đồng nghĩa".

2016-11-15

Nhõng nhõo

Iris, gần ba tuổi rưỡi, vẫn còn nhõng nhõo, đòi hỏi sự âu yếm chiều chuộng của người lớn, có lúc đáng bực mình.

Nhưng hai ba tuần qua nó bắt đầu chơi một mình. Chỉ sáu tháng nữa, nó sẽ hết nhu cầu nhõng nhõo. Nó trưởng thành nhanh hơn chị : qua cùng những giai đoạn, nhưng mỗi giai đoạn

đều ngăn ngui hơn. Nó sẽ "biết điều" lúc nào không hay.

Lúc đó, tiếc mấy cũng đã muộn.

Không biết thưởng thức những niềm vui chỉ thoáng có trong đời người, quả là đại, đáng tiếc.

2016-11-25

Tương lai PhuLangXa ngày nay

Ông François Fillon vừa thắng cử đậm trong cuộc tranh cử chỉ định người ra ứng cử tổng thống Pháp của phe hữu cho năm 2017.

Báo chí và *gourou* kinh tế – chính trị – xã hội – tâm lý PhuLăngXa gọi ông là bà Thatcher của Pháp.

Không ồn ào như Donald Trump thắng cử ở Mỹ, hay vài vị cùng khuynh hướng tư tưởng đã từng thắng cử ở Châu Âu.

Kê ra cũng tốt. Ăn đòn mãi cũng có ngày sáng mắt. Khốn thay, đòn quá dài tháng năm và mỗi thế hệ người đều phải học làm người lại từ ban đầu !

Bàn dân PhuLăngXa đã 3 lần ném mùi "đổi đời" (*Changer la vie*) do Đảng Xã Hội huyênh hoang thời cầm quyền của : Mitterrand (14 năm), Jospin (5 năm), François Hollande (5 năm) = về mặt kinh tế, cơ bản cùng khuynh hướng với thời trước cũng như thời sau ! Tôi đã giải thích vì sao trong âmvc. Coi bộ bàn dân đã lãnh đủ và ón anh xã hội chủ nghĩa.

Bàn dân PhuLăngXa sẽ được dịp ném mùi đổi mới *triệt để* của ông Fillon. Ông có nhiều khả

năng trở thành tổng thống Pháp năm tới : hiện nay, cử tri tả khuynh = 30% tổng số cử tri, chia rẽ trầm trọng vì bế tắc tư tưởng và đường lối kinh tế, chỉ còn "*đường lối chính trị*" sừng miêng sừng tai hão ; phần cử tri còn lại = hữu + cực hữu (Le Pen). Vòng chung kết cuộc bầu cử tổng thống Pháp năm 2017, nhiều khả năng còn lại anh Fillon (hữu) và chị Le Pen (cực hữu). Thực tế, ngắn hạn, cũng thế thôi. Trong tình hình cụ thể của PhuLăngXa ngày nay, dù thắng cử, bà le Pen chẳng có thể làm gì hơn ông Fillon. Cứ coi các anh hùng cực hữu đã thắng cử ở Châu Âu, cứ coi Donald Trump tuyên lựa nhân viên cho chính phủ Mỹ tương lai, thì thấy : ngày nay, làm được gì đâu tùy thuộc ý chí của họ ! Lâu dài có thể khác, tùy chị tư bản tài chính. Tiền không có mùi. Tư bản chưa hề sợ máu, sợ độc tài. Ngược lại ! Phải mộng mị hết mình mới quên hết lịch sử của nó trong suốt thế kỷ 20 và mười sáu năm qua trên thế giới ! Hiện nay các anh tư bản tài chính, các "thị trường" đang hồ hởi với Donald Trump. Nguy cơ đích thực ở đó, không ở PhuLăngXa.

Tương lai PhuLăngXa hôm nay như thế. Kinh tế : tiếp tục khuynh hướng của 40 năm qua, càng ngày càng thô bạo. Xã hội : càng ngày càng khó sống, khó thở. Chính trị và văn hoá : càng ngày càng gian dối, đồi trụy. Tương lai : càng ngày càng mù mịt. Bệnh nào tật nấy. Trì hoãn, kéo dài thì được, nhiều tháng năm. Dứt bệnh thì không.. Khủng hoảng chí tử của một nền văn minh.

Khủng hoảng đến mấy thì con của người vẫn còn đây. Nó có thể nổi điên tàn nhẫn một lúc. Cuối cùng, nó vẫn cứ khao khát sống cho ra

người. Vì, xét cho cùng, nó là một tác phẩm nghệ thuật do con người tạo ra để làm người.

2016-11-28

L'horizon indépassable de notre temps

Le mode de production capitaliste (Marx) est effectivement l'horizon indépassable de notre temps.

Cela signifie : nous y pourrions, corps et âme, jusqu'à ce qu'il implose.

Faute de le comprendre, donc de le *dépasser* (Hegel).

Même quand les conditions matérielles pour le faire sont largement en voie de devenir.

Telle est la distance *humainement temporelle* entre infrastructure économique et superstructure idéologique, entre l'inconscient et le conscient, entre la bête et l'humain.

2016-12-02

Ngôn ngữ ở ta, ngôn ngữ ở đời

Ngôn ngữ ở ta, Việt hay Pháp, chịu khó một tí, dài dòng văn tự một tí, duy "lý" một tí, "văn" về một tí, ta khiến được nó thể hiện điều ta muốn nói mà *tha nhân*, đời nay, hiểu được, chấp nhận được, dù không tán thành. Tự do, bình đẳng, dân chủ, nhân quyền mà !

Ta chưa hề khiến được *nó* thể hiện *chính ta* mà được tha nhân hiểu và chấp nhận. Tự do, bình đẳng, dân chủ, nhân quyền mà !

Không lẽ ta đành làm thơ ? Dù muốn, ta không làm nổi.

2016-12-09

Gần đất xa trời

Càng gần đất, ta càng xa trời. Phải chăng nhờ thế ta còn sức ươm trong mình vài tia sáng tương lai ? Dù mỏng manh. Dù không cho chính mình. Mất nốt, ta quẳng bút liền.

2016-12-26

Trumperie

Quand on n'y comprend rien, on se pose, on pose des questions. Ce que font nos journaux.

Malheureusement, nul ne peut poser de bonnes questions sans avoir *au préalable* une bonne compréhension du problème mis en question. C'est le cas de nos journaux. Incapables de poser de bonnes questions, ils posent quantité de fausses questions, de quoi amuser la galerie intellectuelle. En voici une, tout dernièrement :

Que va faire Donald Trump ?

Pour l'essentiel, M. Trump fera ce qu'**ON** lui "conseillera" de faire, un point, c'est tout. C'est

pourquoi "*les marchés*", surtout financiers pa-
rient sur lui.

Que peut-il faire d'autre ? Rien. Ou des pitre-
ries, mêmes sanglantes. En quoi peuvent-elles
gêner les marchés ? Surtout lorsqu'elles sont le
fait d'un président pas moins démocratiquement
élu que Obama ou Hitler. Dans un sens, l'élec-
tion de Trump peut être une chance pour "*la*
démocratie", pas celle que je supporte aujour-
d'hui et qui peut-être nous pourrira, mais celle
dont ont rêvé quelques nobliaux ou intellos
avant la lettre aux 17e-18e siècles européens. Eh
oui, comme tant d'autres, **Démocratie** est un
concept creux : on y trouve ce qu'on y met.
Comme un mirage dans le désert. Comme tout
désert, elle est délétère.

C'est une chose de jouer au bateleur de foire
devant des dizaines de millions de gens déses-
pérés, exaspérés, prêts à tout casser, et gagner
une élection.

C'est tout le mérite de Michael Moore de l'avoir
discerné très tôt malgré le lessivage statistique
et médiatique qui nous sert d'information quoti-
dienne. Cette vue n'a rien de *visionnaire* comme
les *media* se consolent et se plaisent à nous su-
surrer pour nous consoler nous-mêmes de notre
myopie pour ainsi dire congénitale. Elle est
bassement *réaliste, matérialiste* : l'élection se
joue dans une dizaine d'États dits pivots ; 5 de
ces États appartiennent à la "*ceinture de*
rouille", terres désolées de la désindustrialisa-
tion liée à la politique de mondialisation *capita-*
liste (*ce mot est de moi, il fait référence à la*
théorie de Marx sur le Capital en tant que mo-
teur de l'Histoire) préconisée et accomplie par

la fine fleur de la "classe politique" démocrate et républicain qui, depuis "toujours", à tour de rôle, gouverne le pays. Sur ces terres, survivent, végètent des millions d'hommes et de femmes qui n'ont plus d'humain que leur passé. Il suffit à Trump de gagner leurs votes pour gagner les élections. Il les a tous gagné.

C'en est une autre de *mettre en œuvre une politique* (dans le plein sens du terme).

a- il faut d'abord avoir *une politique*. Il n'en a pas, on le saurait.

b- il faut avoir une armée de gens non seulement prêts à la mettre en œuvre mais *disposant, entre autre, du savoir pratique de le faire*. Il ne les a pas.

Trump a 2 mois pour nommer 3600 personnes à des postes stratégiques dans l'appareil d'État. (Obama, si ma mémoire est bonne, a pourvu plus de 7000 postes dans ce laps de temps).

Où va-t-il les trouver, qui soient *corps et âme, compétence incluse*, à sa botte ?

À voir les gens dont il vient de s'entourer, il faut être naïf pour croire que Trump soit en mesure de les *séduire, acheter ou terroriser* au point d'en faire ses créatures. C'est plutôt le contraire qui est à prévoir.

Finita la commedia. Y comprise la démocratique comédie. Passons aux choses sérieuses. Et c'est : $A \rightarrow A + A'$, $A' > 0$.

La première phase a déjà commencé. On verra si elle donnera naissance à d'autres SOROS.

"Attachez vos ceintures" comme le recommande l'éminent *Le Monde* pour accueillir les clowneries intellos de Trump. Blindez vos fesses ou plutôt votre trousse pour recevoir la raclée.

Au total, 2 sujets de réflexion émergent qui en valent la peine :

1- **ON**. Qui ? Quoi ? Où ? Quand ? Comment ? Pourquoi ?

"on" ne s'en tirera pas avec des arguments du type **ON = La Finance, Les Marchés, financiers entre autres**. Ce jeu de massacre entre concepts creux n'a jamais mené à rien.

2- **A** → **A + A'**, **A' > 0**. Mêmes questions que ci-dessus.

2017-01-01

Tư duy tự do – 02

Muôn *tư duy tự do* trong thế giới luôn luôn biến động càng ngày càng nhanh chỉ ít phải :

1/ Có *kiến thức*, càng nhiều càng rộng càng sâu, càng đáng tin, càng tốt. Khi "kiến thức" đó đến từ *media* đời nay, chớ vội coi như *kiến thức* !

2/ Phải có *phương pháp tư duy* thích hợp. Trong lĩnh vực này, *chỉ ít* phải có tinh thần *khoa-học* khi nó khả thi.

Ngoài ra là vấn đề khác : thân phận làm người chưa bao giờ, chẳng bao giờ thuần *khoa-học*. Vì lý do đơn giản này : nếu con người thuần *khoa-học*, nó không tự do, không có khả năng tưởng

tượng bất cứ điều gì mới, bản thân khoa-học do nó sáng tạo không thể có được.

3/ Trên cơ sở đó, trong mọi lĩnh vực của cuộc sống, phải lấy sự *quan sát trực tiếp* hiện thực và nghiệm sinh cá nhân làm khởi điểm suy luận.

Điểm 1/ và 2/ cần thiết nhưng không đầy đủ. Điểm 3/ mới là cốt lõi. Chẳng thú vị gì.

Nếu may mắn có thêm tí tí tình *yêu nghệ thuật* và khả năng *sáng tạo*, cuộc đời này, thế nào đi nữa, đẹp và đáng sống.

2017-01-18

Nước Mỹ trước khi Donald Trump lên ngôi : báo hiệu khủng hoảng toàn diện

http://www.lemonde.fr/grands-formats/visuel/2017/01/20/economie-declassement-violences-les-chiffres-clefs-derriere-l-arrivee-au-pouvoir-de-trump_5066006_4497053.html

Khuynh hướng chung, dài hạn của phương-thức-sản-xuất tư-bản ngày nay ở các nước tư-bản phát triển ở Tây Âu.

Đơn vị đo lường thời gian : không phải một mùa tổng thống, thủ tướng, quốc hội, mà là 10-15 năm, từ khi khối "xã hội chủ nghĩa " tự sụp đổ.

Nhịp độ phát triển : càng ngày càng nhanh, càng rộng, càng bệnh hoạn, càng tồi tệ.

Tùng lúc, có thể có mọo chính trị để cưỡng lại, trì hoãn, nhưng lâu dài, nói chung : bất khả

kháng. Ý nghĩa đích thực của khái niệm "khủng hoảng của một phương-thức-sản-xuất", khủng hoảng văn minh của một thời đại, là thế.

Cuộc khủng hoảng lần này của phương-thức-sản-xuất tư-bản khác những cuộc khủng hoảng trước (công nghiệp "thô sơ" - tiểu kinh doanh - quản lý thủ công ; đại công nghiệp hiện đại - kinh doanh lớn - quản lý cao cấp ; tự động hoá ; tin học hoá, tri thức hoá), ở 3 điểm :

1/ Thế giới đã và đang nhập vào hai thị trường cốt lõi của phương-thức-sản-xuất tư-bản :

a- thị trường hàng hoá toàn cầu dưới sự điều hành của OMC, một cơ chế đa quốc gia, cũng có nghĩa là đầy mâu thuẫn. Cơ chế này chỉ có thể "hoàn chỉnh" khi nó nằm dưới quyền thống trị của tư-bản-tài-chính toàn cầu. Tuy còn "xa vời" nhưng hoàn toàn không hảo, đời ta chắc chắn không được thấy, nhưng đời con hay cháu, ai dám nói không ? Lúc đó, các quốc gia vẫn còn, nhất là trong tình cảm và đầu óc của bàn dân từng nước, thậm chí từng "dân tộc", dưới đủ thứ thể chế chính trị, từ dân chủ nhất tới độc tài toàn trị nhất, nhưng quyền lực chính trị đích thực nằm trong tay ai thì... hè hè. Cứ coi European Union hai-ba chục năm qua thì thấy.

b- thị trường sức lao động toàn cầu. Nó đã hình thành từ lâu, càng ngày càng áp đảo. Hiện nay nó còn trực thuộc quyền lực chính trị của các quốc gia. Đó là ràng buộc có khi chường tai gai mất đối với anh tư-bản. Tuy vậy hình thái đó lắm lúc tiện : khai thác sức lao động của những chợ người vô thiên vô pháp vô nhân không những rẻ hơn mà bớt phiền toái hơn là khai thác nó ở những nước chẳng chịt luật lệ bảo vệ

người làm công như ở các nước tư-bản Tây Âu. Có anh tư-bản nào lại không mê sức lao động rẻ tiền và ngoan ngoãn (không ngoan ông Nhà Nước đánh bỏ mẹ !) ở Việt Nam và Trung Quốc ? Hô hào tự do, dân chủ, nhân quyền cho vui vẻ cả nhà, nhất là nhà mình, nhưng nhào zô nhào zô thì không thể chờ được. Dù sao, trong thực tế, thị trường sức lao động toàn cầu cơ bản đã hiện thực. Ngày nay, gián tiếp hay trực tiếp, ai có tiền muốn mua ô ạt sức lao động ở bất cứ nước nào cũng mua được, lại còn được đội ơn : tạo công ăn việc làm cho kẻ đang chết đói.

Thị trường này chỉ có thể "hoàn chỉnh" khi nó nằm dưới quyền thống trị của các anh chị tư-bản sản xuất – kinh doanh trong một cơ chế siêu quốc gia. Điều ấy đòi hỏi nhiều thời gian hơn so với thị trường hàng hoá toàn cầu. Coi EU thì thấy nó từ từ phát triển khó khăn ra sao.

2/ Kinh tế toàn cầu, cơ bản, đã nằm dưới sự thống trị của tư-bản-tài-chính và tư-bản-tài-chính là hình thái trù tượng nhất, không thể phổ cập (universel) hơn của tư-bản (Engels) :

$$\text{Tiền} \rightarrow \text{Tiền} + \text{Tiền}' ; \text{Tiền}' > 0$$

(Engels dùng khái niệm valeur (giá-trị) thay vì tiền, chính xác hơn. Nhưng thôi, đây không phải một bài suy luận kinh tế học, dùng khái niệm Tiền cũng được, không sai bao nhiêu và dễ hiểu hơn).

Muốn định nghĩa thật chính xác phải ghi rõ thêm (vì những hình thái của tư-bản là những universel concret¹⁴ (Hegel)) :

¹⁴ Khái niệm lồi thối của Hegel. *Universel* = phổ

→ **nghĩa là** : phương-thức-sản-xuất tư-bản = xuyên qua 2 thị trường nói trên và quan hệ bình đẳng trước pháp luật giữa những con người tự do khi ký hợp đồng lao động, mua công người khác làm lời cho mình.

Đó là nét đặc thù của phương thức bóc lột tư-bản mới chỉ xuất hiện ở đời khoảng 300 năm nay. Không đơn thuần là cho vay lấy lời đã có từ muôn thuở.

Tiền, ai cũng biết, không có mùi, kể cả mùi đĩ và mùi máu. Quan trọng hơn, nó không có tổ quốc. Dollar còn có thể coi là tiền Mỹ, Euro thì chẳng của riêng nước nào cả. Nó là một hình

cấp, trong nghĩa ai ai cũng hiểu và chấp nhận mãi mãi. *Concret = cụ thể*.

PHĐ bình luận : Muốn cho ai ai cũng hiểu và chấp nhận mãi mãi thì phải *tuyệt đối trừu tượng*, trừu tượng đến mức ai muốn hiểu gì thì hiểu, do đó ai cũng OK ! Đã *cụ thể* thì phải cá biệt trong không-thời gian, cực kỳ khó hiểu, rắc rối. Thí dụ : *Tình Yêu* là một *universel*, ai mà chẳng hiểu và chấp nhận mãi mãi ? "*Anh yêu em*" là một *concret*, bố ai hiểu nổi, kể cả anh ! Thế mà ở kiếp người, cả hai đều *thật*. Xin chớ hỏi tôi *universel concret* là gì, khiến tôi phải chạy mặt lồi suy luận biện chứng hình thức của Hegel, đi tìm cụ duy vật biện chứng. Hè hè.

Ở đây nên hiểu như sau. Phương-thức-sản-xuất tư-bản có chung một nguyên lý nhưng xuyên qua sự vận động lịch sử của nó, nó đã từng khoác nhiều áo ngoài, nhiều hình thức cụ thể đặc thù. Thí dụ : một mớ tiền hay một đồng đồ vật đều có thể là hình thái hiện thực của tư-bản. Khi hai hình thái đó chia lìa nhau thì... ô hô ai tai. "*Phân tích cụ thể một tình hình cụ thể*" (Lénine định nghĩa phương pháp suy luận biện chứng) khó ở đó.

thái tiền siêu quốc gia, do một cơ quan siêu quốc gia không do ai bầu, độc lập với các Nhà nước của EU, điều khiển. Cuối cùng, ký đầu một nhất, tiền biến ngay từ hình thái này qua hình thái khác. Anh tư-bản-tài-chính càng như thế. Gần 50% cổ phiếu của 40 hãng tiêu biểu cho kinh tế PhuLăngxa (CAC 40) thuộc quyền sở hữu của người ngoại quốc. Bảo họ, vì yêu tố quốc PhuLangXa mà hy sinh chịu "thiệt", dù tí ti thôi, là chuyện hão : nhiều khi những ông chủ ấy không biết tiền của mình đang nằm ở đâu !

Mâu thuẫn giữa tư-bản-tài-chính toàn cầu hoá và chủ nghĩa quốc gia đã bước vào giai đoạn không thể hoà giải được. Cuộc đấu đá này sẽ có rất nhiều bước thăng trầm kể cả dưới hình thái mâu thuẫn quyết liệt tàn khốc giữa các quốc gia vì bản thân anh tư-bản-tài-chính vẫn chưa biến thành một giai cấp toàn cầu hoá hoàn chỉnh. Nhưng cuối cùng, hoặc nền văn minh tư-bản tan nát, hoặc tư-bản-tài-chính, trong tư cách một giai cấp hoàn chỉnh ở mức toàn cầu, sẽ thống trị một cách thống nhất tất cả các quốc gia (tuy giữa những thành viên của nó vẫn có cạnh tranh trong một khoảng thời gian nào đó) như anh tư-bản công nghiệp đã từng làm trong từng quốc gia Tây Âu ở thế kỷ 19 và đầu thế kỷ 20 và... hiện nay.

3/ Với Donald Trump, anh tư-bản-tài-chính Mỹ công khai trực tiếp nắm chính quyền tại nước tư-bản tiêu biểu nhất trong lịch sử phát triển phương-thức-sản-xuất tư-bản.

D. Trump phát ngọn cờ "America first", đã thắng cử và bắt đầu thực hiện chính sách đó. Để xem, cuối cùng, ở ông, America nghĩa là gì và ông giải quyết được hay không cuộc khủng

hoảng kéo dài của nền kinh tế – xã hội – ý thức hệ Mỹ. Để xem D. Trump cơ bản là con người nào :

- anh tỷ phú tư-bản không ngại thuê sức lao động ở Trung Quốc để làm giàu, phục vụ tư-bản-tài-chính Mỹ và chính mình,
- hay người phục vụ bần dân ở Mỹ.

2017-01-30

Muslim ban và chủ nghĩa tư-bản ở Mỹ

http://www.lemonde.fr/pixels/visuel/2017/01/30/muslimban-les-entreprises-de-la-silicon-valley-multiplient-les-prises-de-position_5071821_4408996.html

Trump vừa ký sắc lệnh cấm công dân 7 "nước Hồi giáo" nhập lãnh thổ Mỹ, dù đã có *visa* do Mỹ cung cấp. Một số hãng tư-bản tiêu biểu ở Silicon Valley liền lên án. Chuyện gì vậy ? Trump điên rồi à ? Trump cũng là tỷ phú tư-bản Mỹ mà ! Suy luận hình thức chán thật : không hiểu nổi, tất cả đành quy về tâm lý của cá nhân.

Chỉ liếc qua danh sách những hãng đã lên tiếng, hiểu liền :

Google, Uber, Lyft, Facebook, Microsoft, LinkedIn, Apple, Tesla, Adobe, Mozilla, Twitter, Airbnb, Pinterest, Dropbox, Intel, Amazon, Netflix, Slack.

1/ *Dường như* không có tư-bản-tài-chính.

Để hiểu : Trump muốn sờ tới chị tư-bản-tài-chính cũng không sao làm được. Chính phủ mà

ông vừa thành lập có thể làm chuyện điên khùng thậm chí đẫm máu trong nhiều lĩnh vực, không thể "phụ bạc" chị tư-bản-tài-chính, chỉ có thể phục vụ chị. Thế thôi. Do đó chưa chị nào lên án Trump cả.

Nhưng người lên tiếng là các anh tư bản chức năng, tổng giám đốc xí nghiệp.

2/ Những hãng tư-bản trên đều là hãng *tư-bản toàn cầu hoá*. Chúng cần cả 2 *thị trường hàng hoá toàn cầu* và *thị trường sức lao động toàn cầu* để tồn tại và phát triển. Chúng không muốn biến thành địch thủ của bất cứ nước nào, dân chủ hay độc tài toàn trị, Hồi Giáo, Khổng Giáo hay Mao Giáo, v. v. trên thế giới. *Business first*. Tất nhiên, phải tính tới ý thức hệ cá nhân của các vị lãnh đạo các hãng ấy.

Hiện tượng này tiêu biểu cho mâu thuẫn giữa :

- chị tư-bản-toàn-cầu-hoá trong lĩnh vực sản xuất kinh doanh hàng hoá và dịch vụ , bộ phận sinh động, tinh túy, mạnh mẽ nhất của tư-bản trong nền kinh tế toàn cầu hoá hôm nay.
- anh tư-bản "địa phương" nhỏ nòi, thoi thóp trong nền kinh tế quốc gia.

Trump đại diện thành phần tư-bản trong đà suy thoái và tiêu vong này ở các nước tư-bản Tây Âu, tất nhiên qua một quá trình giãy chết khá dài. Dù là tỷ phú, có vài hãng nhỏ nhỏ ở nước ngoài, địa bàn cốt tử để hoạt động, sinh sống, tồn tại và phát triển của ông khoanh trong nước Mỹ, lĩnh vực xây cất, kinh doanh nhà cửa, khai thác khách sạn, sòng bạc, *e tutti quanti*. Ngay trong địa bàn ấy, ông cũng chẳng phải tay anh chị ghê gớm gì, còn đang nợ nần ngập mặt. Khả

năng ông vươn tới kích thước toàn cầu, coi như không có.

Trump dọa nạt, mơ ép các chi tư-bản sản xuất toàn cầu hoá phải quay về Mỹ thuê người Mỹ để sản xuất và cạnh tranh với các hãng quốc tế khác. Thế thì chỉ có một cách : làm thế nào cho sức lao động ở Mỹ rẻ bằng hay rẻ hơn sức lao động có kỹ năng tương đương ở Trung Quốc, Việt Nam, Ấn Độ, *e tutti quanti*. Không phải là tuyệt đối không thể, nhưng không thể chỉ trong 1-2 nhiệm kỳ tổng thống mà làm được. Chưa nói tới những cơn bão xã hội sẽ nổ ra, chưa chắc đàn áp mà tiêu diệt được.

Và nên nhớ : đằng sau chi tư-bản sản xuất có chi tư-bản-tài-chính. Chi tư-bản sản xuất toàn cầu hoá cần rất nhiều vốn đầu tư. Chi ấy mà sập tiệm thì chi tư-bản-tài-chính ắt cháy túi. Hai chi mà liên thủ đập thì Superman cũng phải cúp đuôi đầu thú.

2017-01-31

Trump và tư-bản tài chính

http://www.lemonde.fr/donald-trump/article/2017/02/03/donald-trump-s-attaque-au-demantelement-de-la-reglementation-financiere_5074439_4853715.html

Đây mới là chuyện cơ bản. Nó quyết định tương lai không chỉ của nước Mỹ.

Trong lĩnh vực tiền tệ, đừng bao giờ quên :

https://fr.wikipedia.org/wiki/Monnaie_fiduciaire

https://fr.wikipedia.org/wiki/Monnaie_scripturale

https://fr.wikipedia.org/wiki/Cr%C3%A9ation_mon%C3%A9taire

Quyền lực + sự ngu xuẩn nguy hiểm và tai hại, ai cũng biết, nhất là bần dân Ziao Chi.

Trump có quyền lực và là một thằng ngu, chưa kể là một thằng tâm thần bệnh hoạn, nhiều người đều ý thức.

Có thể, nguy hiểm và tai hại hơn *cho ta*, có chuyện này : niềm tin trong tiếng Ziao Chi rằng cá nhân Trump có khả năng sáng tạo, quyết định và thực hiện đường lối kinh tế của nước Mỹ và suy luận về tương lai của Ziao Chi Quận trên cơ sở niềm tin ấy. Đó là suy luận duy lý hình thức đơn giản. Hảo.

Nhiều nghị định mà Trump đã ký chỉ có thể hiện thực sau khi được thượng hạ viện Mỹ thông qua. Nước Mỹ nó thế đấy, may thay : trong các nước dân chủ ở Tây Âu, nó là nước thể hiện nguyên tắc phân quyền triệt để nhất.

Cứ coi phản ứng của một số thành viên "cộng hoà" của hai cơ quan quyền lực chính trị đích thực trên đối với những nghị định của Trump thì thấy.

Cứ coi những nhân vật Trump cất nhắc để lãnh đạo nền kinh tế đó thì biết : những người ấy, ngoài chuyện công khai nắm chính quyền một cách hợp pháp, không lệ thuộc Trump, thậm chí họ giàu có và có năng lực chi phối kinh tế Mỹ và thế giới hơn Trump nhiều. Vì ai ?

Đề xem sao.

2017-02-03

Mỹ : nền văn minh tư-sản và ý thức hệ tư-bản

Nền văn minh "*tu-sản*¹⁵" (*bourgeois*) hình thành ở Châu Âu, thế kỷ 17-18, thường bị đồng nhất với chủ nghĩa tư-bản, phương-thức-sản-xuất và ý thức hệ tư-bản. Đó là một sai lầm. Nền văn minh *tu-sản* ra đời và lớn mạnh ở Châu Âu trước khi giai cấp tư-bản lên nắm chính quyền, do một số nhân sĩ từ thời phong kiến Phục Hưng đề xướng rồi phát triển cho đến thế kỷ 18, vẫn tồn tại, vẫn còn khả năng phát triển ngày nay, hoàn toàn không dính dáng tới phương-thức-sản-xuất tư-bản. Thí dụ, thông qua tác phẩm của J-P Sartre và vô vàn trí thức tiến bộ đời nay. Tư tưởng của các vị nhân sĩ trên không chỉ chống đối những giáo điều ngu xuẩn trong lĩnh vực kiến thức, còn chống đối những hình thái chính quyền độc tài, lúc đó là chế độ quân chủ.

¹⁵ *tu-sản* : trong bài này không có nghĩa là người có của cải ! Ôi, món nợ đời của bàn dân Ziao Chi đối với ngôn ngữ Đại Hán... Nó nói tới *hoài bão làm người của một số người*, có của thật nên có thời giờ mơ ước nhiều điều vượt thời đại của mình (lại một luận điểm của Marx, chán thật !), đã sáng tạo ra những kiến thức, những giá trị cần thiết cho phép những nền văn minh phát triển trong hướng tốt hơn, nhân bản hơn.

Khi phát cờ cách mạng, đòi đòi, một mình giai cấp tư-bản không đủ sức lật đổ chủ nghĩa quân chủ. Đề tập hợp lực lượng quần chúng đông đảo và mạnh mẽ cần thiết, giai cấp tư-bản đã vay mượn ý thức hệ "*tu-sản*"¹⁶ : lúc đó, mọi giai cấp và tầng lớp xã hội đều khát khao thoát đặc quyền đặc lợi độc tài của chế độ quân chủ. Ý thức hệ "*tu-sản*", với tính *phổ-cập* (*universel*) của nó, đáp ứng nguyện vọng ấy, giấc mơ ấy của những con người có thân phận rất khác nhau. Giống như khát khao độc lập, tự chủ đáp ứng ước ao của mọi tầng lớp xã hội "Việt Nam"¹⁷ trong thời thực dân.

Từ đó tới nay, trong các nước tư-bản Tây Âu, cuộc hôn nhân "tình cờ" và ít nhiều miễn cưỡng này đã trải qua biết bao thăng trầm, có lúc cực khó hiểu. Nhưng, dầu sao, nói chung, không xa nguyên lý này :

- lúc sinh mạng của phương-thức-sản-xuất tư-bản không bị uy hiếp (cơ bản là cho tới 1945, *Chiến Tranh Thế Giới 2*), nỗ lực của chính trị gia tư-bản là giới hạn, đẩy lùi những món mà ngày nay người ta gọi là "dân chủ", "nhân quyền", *e tutti quanti*. Đồng thời, kích động chủ nghĩa quốc gia, chủ nghĩa dân tộc, dùng nó làm bàn đạp để thanh toán lẫn nhau trên chính trường quốc tế, tranh giành thuộc địa : cứ tìm

¹⁶ Cứ coi danh sách danh nhân đã góp phần sáng tạo nền văn minh *tu-sản* thì thấy : có mấy ai là chủ tư-bản ? Một vài vị là tư-bản đích thực lại chạy theo lý tưởng *xã hội chủ nghĩa vô tưởng* (*socialisme utopique*) và sạt nghiệp.

¹⁷ Lúc đó, trên bản đồ chính trị thế giới chưa có một nước Việt Nam.

hiều các hiệp ước quốc tế kết thúc 2 Chiến Tranh Thế Giới ở thế kỷ 20 thì thấy : cơ bản, ai chiếm thuộc địa nào dưới hình thức nào, thế thôi.

- lúc sinh mạng của phương-thức-sản-xuất tư bản bị uy hiếp (cơ bản là từ 1945 đến sự sụp đổ của cái gọi là phe xã hội chủ nghĩa và các đảng cộng sản ở những nước tư-bản tiên tiến), chính trị gia tư-bản dương cao ngọn cờ ý thức hệ *tư-sản* : tự do, dân chủ, pháp quyền, nhân quyền, *e tutti quanti*. Và chiến thắng : các chính trị gia cầm quyền tại các nước gọi là xã hội chủ nghĩa trong thế kỷ 20 không có khả năng kế thừa và phát huy nền văn minh *tư-sản*.

Chiến thắng đó, dĩ nhiên, là một chiến thắng ý thức hệ.

Nhưng, cơ bản hơn, là một chiến thắng kinh tế : hơn vượt bực cái gọi là kinh tế xã hội chủ nghĩa. Do đó, nhiều người tin rằng phát triển kinh tế đi đôi với thể chế dân chủ. Dường như họ chưa hề biết hoặc đã mau quên sự thực lịch sử trơ trẽn này : chế độ chính trị phù hợp nhất với phương-thức-sản-xuất tư-bản là chế độ độc tài. Thí dụ :

- ở Pháp, đọc "lịch sử" luật pháp, thế kỷ 19-20, cũng đủ thấy. Tất cả những tiến bộ xã hội đối với người làm công ở Pháp không do các nhà tư tưởng tư-bản mang tới. Do đấu tranh giai cấp, tương quan lực lượng. Tương lai của những tiến bộ ấy, hôm nay cũng lệ thuộc tương quan lực lượng ấy ngày nay.

- khai thác, bóc lột thuộc địa là một yếu tố quan trọng trong sự phát triển, bành trướng của phương-thức-sản-xuất tư-bản. Có mấy ai coi

điều ấy tiêu biểu cho lý tưởng tự do, bình đẳng, nhân ái, dân chủ, nhân quyền, *e tutti quanti* ?

- trong suốt thời kỳ *Chiến Tranh Lạnh*, đồng minh của các nước tư-bản Tây Âu ở khắp 5 châu là những ai ? Những chế độ độc tài, thậm chí thuộc địa kiểu mới (*néocolonialisme*).

- những nước chậm tiến về mặt kinh tế đã thành công bước vào phương-thức-sản-xuất tư-bản hiện đại, như Đài Loan, Hàn Quốc, Trung Quốc, có thể chế chính trị gì khi họ bước vào chặng đường biến thành rồng cộp : độc tài. Chế độ dân chủ pháp quyền tới sau, không do chính trị gia tư-bản ban bố, do đấu tranh giai cấp của quần chúng. Riêng chị Trung Quốc thì còn gần nguyên vẹn trình tiết của một thể chế toàn trị. Thế mà anh tư-bản quốc tế vẫn mê títt thò lò từ mấy chục năm qua tới nay. Có lẽ chị giới vụng tình táo tợn.

- thôi, biết rồi, khổ lắm, nói mãi...

Chiến thắng trong *Chiến Tranh Lạnh* bằng cách dương cao ngọn cờ ý thức hệ *tư-sản* là dùng một con dao hai lưỡi : quần chúng, ở các nước đối địch cũng như tại nước mình, nghe tuyên truyền mãi cũng tin. Một khi nó đã tin, nó đòi hỏi những điều nó tin hiện thực trong cuộc đời của nó. Thế thì phiền !

Mâu thuẫn giữa những giá trị của nền văn minh *tư-sản* và phương-thức-sản-xuất tư-bản đang đi vào một thời điểm quyết liệt với sự lên ngôi "của Trump".

Sau đây, hai thí dụ thôi.

Dân chủ pháp quyền, phân chia quyền lực.

Nước Mỹ khác đời ở điểm này :

http://www.lemonde.fr/donald-trump/article/2017/02/05/la-journee-de-donald-trump-bataille-judiciaire-manifestations-et-diplomatie_5074795_4853715.html

Trong những nước dân chủ, Mỹ là nước thực hiện triệt để nhất nguyên tắc phân quyền do Montesquieu, một vị quý tộc thời phong kiến PhuLăngXa, thế kỷ 16-17, sáng tác.

Cuộc đấu đá này kết thúc thế nào, trước mắt cũng không ảnh hưởng tới đời sống hàng ngày của bần dân thế giới. Lâu dài, ai mà biết được ?

Kinh tế, quyền lực chính trị thông qua luật pháp phục vụ tư-bản-tài-chính.

Nước Mỹ, xuất thân tư-bản gàn như nguyên chất vì hình thành và phát triển trong một môi trường hoàn toàn mới, không chịu gánh nặng của những thể chế cũ ở Châu Âu (*De la démocratie en Amérique, Alexis de Tocqueville*), tiếp tục hành trình của phương-thức-sản-xuất tư-bản ở điểm sau, không thấy ai phản đối cả, chí ít là trong *media* :

http://www.lemonde.fr/donald-trump/article/2017/02/03/donald-trump-s-attaque-au-demantelement-de-la-reglementation-financiere_5074439_4853715.html

Dường như thiên hạ đã quên cuộc khủng hoảng tài chính năm 2007-2008 đã bào mòn mức sống của bần dân Mỹ và Châu Âu như thế nào. Trong cuộc khủng hoảng ấy, dĩ nhiên, *tiền* (đủ hình thái) không thể không có cánh mà bay... mất tiêu. Nó lọt vào một số túi. Những anh chị sạt nghiệp cơ bản là những ngân hàng tư nhân,

những kẻ tạo ra *tiền-ký-hiệu* (*monnaie scripturale*, 90% của tiền tệ đang lưu hành). Để cứu họ, Ngân Hàng Chung của Châu Âu (BCE), kẻ không có quyền cho các quốc gia vay, nhưng có quyền cho ngân hàng tư nhân vay (không giới hạn ?) đã có chính sách kinh tế bất hủ này : cho vay không lời **và** cho phép ngân hàng gửi tiền mình vay vào BCE với tỷ lệ lời 5% hay hơn nữa, tôi không nhớ rõ. Chỉ một năm sau các ngân hàng tư nhân đang thoi thóp lành bệnh và hùng hổ trở lại trong vai trò lãnh đạo kinh tế, chính trị gia nào không tranh thủ được *niềm tin* của nàng (*la confiance des marchés*) chỉ có chết ! Hề hề.

Ta đang chứng kiến một màn kịch gay go, có thể khốc liệt, thậm chí đẫm máu, chẳng hay ho vui vẻ gì. Thà biết còn hơn không. Thà cay đắng bất lực còn hơn tin hão.

Cùng tất biến. Đó là lối suy luận biện chứng thô sơ trong nôi văn hoá của ta. Tạm an ủi mình vậy.

2017-02-05

Xấu hổ

Ta vốn bạt mạng, cực khinh mình nên chẳng cần ai.

Khi ta hiểu được điều ấy cần thiết để làm người, nhưng không đủ, dường như đã quá muộn, chí ít với ta, *thời gian người* không tha tội ai cả. Chẳng hề chi. Đó là *đời thực*, thế thôi.

Hôm nay, nhiều lúc ta hơi bị xấu hổ.

Tình hình tôi tệ như thế này mà ta vùi thân trong một tháp ngà : âu yếm vài đứa cháu, yêu mến vài nét văn chương trong tác phẩm, cơ bản linh tinh. Lâu lâu mới sờ bút. Cũng chỉ vài dòng thôi.

Hôm nay, ta chẳng còn gì ngoài một ngòi bút càng ngày càng yếu ớt càng bất lực : nó thể hiện cái gì còn gọi là *ta*. Đành vậy ? Không. Có người đã từng viết : *Nhục là một tình cảm cách mạng*. Ngày nào ta chưa vứt bút, ta còn nhục, còn yêu đời, còn tha thiết làm người.

2017-02-10

Ta - 01

Ta = toàn bộ những nghiệm sinh đã khiến ta nên người : tình yêu của ông bà, nếu có, bố mẹ, chị anh em, bạn, thầy, đồng tộc, đồng hương, đồng bào, đồng chí, *e tutti quanti*.

Ta "=" toàn bộ những gì ta *dám phủ định* ở chính ta để, biết đâu, chút ít, làm người. Và *dám yêu*.

To be or not to be. Câu hỏi có thực, ít nhất ở Tây Âu. Chỉ đủ cho triết gia, học giả và nhà văn chơi chữ thôi. Chán ngắt.

Make love, not war. Cũng có thực ở Tây Âu, mới đây. Rất khó thực hiện vì động từ *make*, *làm*. Làm bất cứ gì trong thế giới tự nhiên, nhờ khoa học và kỹ thuật, ta cũng có thể làm được hôm nay hay mai sau. Nhưng *làm tình*, làm thế nào được ? Hề hề.

Ta là ai ?

Ta muốn làm gì ?

Lựa chọn đích thực. Chết hay sống ?

Vì sao ? Vì ai ?

Đó là câu hỏi làm người hôm nay, khôn nạn quá.

2017-02-11

Macron, ứng cử viên lý tưởng

Một thời đại chính trị đang hấp hối

[https://fr.wikipedia.org/wiki/Emmanuel Macron](https://fr.wikipedia.org/wiki/Emmanuel_Macron)
n

Như ông Trump ở Mỹ, tại Pháp ngày nay, ông Macron là một ứng cử viên tổng thống lý tưởng đối với chị... tư-bản-tài-chính ! Vì sao ?

Vì ông không có *thực lực chính trị*. *Thực lực chính trị* hiểu trong nghĩa này :

– Một *ý-thức-hệ* được đông đảo quần chúng chia sẻ, dù ở mức mù mờ.

Ý-thức-hệ = hệ thống tư tưởng tương đối "hoàn chỉnh", có một số *giá trị* làm nền tảng cho một nền văn minh, có một *phương pháp suy luận* hướng dẫn cách tiếp cận, phân tích, hành động vào hiện thực để khiến nó thay đổi theo chiều thuận với những giá trị trên.

– Một *đường lối chính trị* đích thực = nhiều chương trình hành động ngắn hạn tương đối đồng nhất, trước mắt tùy thuộc bối cảnh hành

động nhưng vẫn gắn liền với mục tiêu xa hơn : thực hiện những giá trị nêu trên.

– Một *tổ chức chính trị* chân chính, chặt chẽ, mạnh mẽ, bám gốc vào quần chúng rộng rãi để *sáng tạo* đường lối chính trị từng thời kỳ, *thúc đẩy và kiểm soát* sự thực hiện chương trình chính trị đó của những vị được cất nhắc lên cương vị lãnh đạo.

Ông Macron tự tuyên bố mình "không hữu và không tả", "vừa hữu và vừa tả", thật "hữu lý", thú vị !

Ông Macron không có, không thể có *thực lực chính trị*. Dễ hiểu :

– Ông xuất thân từ hai lò đào tạo trứ danh của nhiều chính trị gia chóp bu ở PhuLăngXa, *tả cũng như hữu* : ENA (*Trường Quốc Gia Hành Chính*) và Science-po (*Viện Nghiên Cứu Chính Trị, Paris*). Bất kể tình cảm riêng tư, kiến thức và phương pháp suy luận của ông trong lĩnh vực kinh tế – xã hội, cơ bản y hệt những vị xuất thân từ hai lò đào tạo ấy. Giá trị "sử dụng" của hai lò đào tạo ấy trong lĩnh vực khoa học nhân văn (đặc biệt chính trị học, kinh tế học và xã hội học) bàn dân đã thường thức dài dài trong 30 năm qua. Kinh tế : chưa vị nào đã dự đoán được những cuộc khủng hoảng kinh tế khủng khiếp ngay trước mũi. Khi chúng xảy ra, các vị *gourou kinh tế* im hơi, lặng tiếng, chờ cơn giông tố qua đi, rồi lại thần nhiên lên sân khấu *media* ung dung giảng bài... Xã hội : chẳng vị nào tưởng tượng trước được Trump sẽ thắng cử ở Mỹ. Chính trị : tất cả những màn kịch đây hi vọng ái ố dẫn tới món nộm sứa hôm nay.

– Nghề nghiệp chính : thanh tra nhà nước trong lĩnh vực... *tài chính*, "chủ" ngân hàng kinh doanh (*banquier d'affaire*) cho tỷ phú *tài chính* Rothschild. Ông cũng trở thành triệu phú nhờ vai trò quản lý và điều khiển một vụ kinh doanh *tài chính* 9 tỷ € cho hãng Nestlé. Cơ bản ông hành nghề và lập nghiệp trong lĩnh vực *tài chính*.

– Ông chưa hề thắng cử trong bất cứ cuộc bầu cử nào, ngay ở mức thấp nhất, mức mà ứng cử viên phải có quan hệ gần gũi với quần chúng trong môi trường sống hàng ngày của họ và tranh thủ được sự tín nhiệm của họ. Chính ông đã từng tuyên bố : dần thân chính trị qua những cuộc bầu cử truyền thống, từ dưới lên trên là một hành trình lỗi thời. Thế thì phải biết từ một con số 0 chính trị nhảy vút lên quyền lực tối cao mới là anh tài ? Trong thời đại chính trường biến thành sân khấu, rất có thể ông làm được.

Sự nghiệp chính trị của ông "lớn" lên trong bóng lưng tổng thống Hollande. Năm 2006, người giới thiệu ông cho tổng thống Hollande là một nhân vật khá có tiếng trong chính trường nhỏ nhoi (*microcosme politique*) PhuLăngXa, ông Jean-Pierre Jouyet :

(https://fr.wikipedia.org/wiki/Jean-Pierre_Jouyet).

Ông Jean-Pierre Jouyet xuất thân cùng lò, hành cùng nghề với Macron, có đặc điểm lý thú này : sau khi làm thứ trưởng cho tổng thống Sarkozy (hữu), ông trở thành tổng thư ký văn phòng tổng thống của tổng thống Hollande (tả). Hề hề.

Ông Hollande lần lượt cất nhắc ông Macron làm phó tổng thư ký văn phòng tổng thống rồi

bộ trưởng Tài Chính, Công Nghiệp và Công Nghệ Tin Học. Trong hai năm làm bộ trưởng, ông Macron chẳng làm được gì đáng kể. "Thành công" nổi tiếng nhất của ông là đạo luật cho phép tự do khai thác những đường dây chuyên chở khách hành bằng *autocar*, còn gọi là *autocars-Macron*. Thành quả : ngang tầm vóc Macron ?

<http://www.lefigaro.fr/societes/2016/10/06/20005-20161006ARTFIG00146-un-an-apres-les-autocars-macron-affichent-un-bilan-en-demi-teinte.php>

Một thời đại chính trị đang hấp hối

Ông Macron rất có thể thắng trong cuộc bầu cử tổng thống sắp tới ở PhuLãngXa. Thắng rồi, ông có thể dựa vào những ai để làm gì ? Dựa vào một đồng chính trị gia thời cơ, ô hợp, tả cũng như hữu, hòa nhau theo ông để xí phần quyền lực, liên kết với các đại gia tư-bản, gỡ gạc màn ăn, chuẩn bị tương lai may rủi, *e tutti quanti* : chắc chắn có thể. Dựa vào quần chúng khao khát một lý tưởng, một tương lai bớt khổ sở, bấp bênh : chắc chắn không thể. Để làm gì : không cần phải là tiên tri cũng đoán mò được : phục vụ chị tư-bản-tài-chính và các đại gia tư-bản "Pháp".

Đã không có *thực lực chính trị*, dù đắc cử với tỷ lệ phiếu bao nhiêu đi nữa, ông vẫn chỉ là một con rối chính trị, tự nguyện, do *media* nặn ra với sự ủng hộ (và trợ cấp ?) của chủ tư-bản, đặc biệt là chị tư-bản-tài-chính, chủ nhân đích thực của các anh tư-bản sản xuất và kinh doanh. Chính vì thế, ông là ứng cử viên tổng thống lý tưởng đối với chị... tư-bản-tài-chính ! Chẳng

khác gì tổng thống Trump ở Mỹ : trong lúc tranh cử, chửi bới tư-bản-tài-chính tùm lum ; vừa thắng cử liền trao quyền lực kinh tế vào tay những cựu lãnh đạo của ngân hàng Goldman Sachs đã lừng danh trong cuộc khủng hoảng tài chính gọi là *subprimes*, cuộc khủng hoảng tài chính của Nhà Nước Hy Lạp, và sự thâm nhập quyền lực của những cựu nhân viên của Goldman Sachs tại nhiều quốc gia Châu Âu và Mỹ và trong guồng máy quyền lực của Cộng Đồng Châu Âu :

[https://fr.wikipedia.org/wiki/Goldman_Sachs#Crise des subprimes](https://fr.wikipedia.org/wiki/Goldman_Sachs#Crise_des_subprimes)

https://fr.wikipedia.org/wiki/Goldman_Sachs#Personnel
lit.C3.A9s politiques de Goldman Sachs

Hiện tượng Macron báo hiệu một thời đại chính trị đang hấp hối, thời đại của những đảng phái chính trị hiện thân cho các ý-thức-hệ nảy sinh và phát triển ở PhuLăngXa, thế kỷ 19-20. Cơ bản là hai Đảng Cộng Hoà và Xã Hội đã thay nhau nắm chính quyền 35 năm qua. Họ lệ thuộc chi tư-bản-tài-chính đến mức nào, ai cũng có thể biết : bất kể tả hay hữu, khi lên nắm chính quyền, câu kinh cầu nguyện đầu môi và thường trực của họ là "*tranh thủ niềm tin cậy của các thị trường*". Các thị trường nào ? Thị trường sức lao động ? Họ đầu thềm, ngoài vài tháng vận động tranh cử, 5 năm một lần. Dù sao họ cũng bắt lực : nếu không, tại sao hai mươi năm qua, số người thất nghiệp ở PhuLăngXa cứ mãi loanh quanh 10% của số người ở tuổi lao động ? Thị trường tiêu thụ hàng hoá trong cuộc sống hàng ngày ? Mặc xác, họ cũng bắt lực nốt. Nếu không, sức mua của bàn dân sao càng ngày

càng ngộp thờ khiến đa số tin rằng đời con cháu sẽ đi xuống, không bằng đời mình. Chỉ còn lại thị trường tài chính¹⁸ : chi ấy mà hắt hơi, chính khách số mũ, thậm chí "mất mạng" như chơi trong lần tranh cử tới.

Sau 30 năm khủng hoảng liên miên tuy "yên ả", ở PhuLãngXa hôm nay, còn lại 3 đảng lớn :

1/ Đảng Cộng Hoà

Đang rạn nứt trầm trọng. Thủ lĩnh Sarkozy, tuy đã từng làm tổng thống và nắm quyền lực guồng máy Đảng, vẫn không lãnh đạo nổi đảng

¹⁸ Trong phương-thức-sản-xuất tư-bản hai thị trường *sức lao động* và *hàng hoá tiêu dùng* là hai thị trường cốt tử. Thị trường *sức lao động* tạo *khả năng* có giá trị thặng dư. Thị trường *hàng hoá tiêu dùng* cho phép khả năng trên biến thành *hiện thực* hay không. Thị trường *hàng hoá tiêu dùng* là *đầu ra cuối cùng* của toàn bộ quá trình vận hành của tư-bản. Tất cả những thị trường khác đều là những hình thái vận động trung gian do sự phân công lao động tạo ra. Thị trường *hàng hoá tiêu dùng* mà sụp đổ, không thể có giá trị thặng dư hiện thực, thì toàn bộ quá trình vận hành của *tư-bản tổng hợp* lỗ vốn. Chỉ còn lại chuyện san sẻ vốn tư-bản với nhau vì làm gì có giá trị thặng dư mà chia chác. Thí dụ : sự thất bại của Samsung trong vụ Galaxy Note 7. Anh Samsung lỗ vốn là cái chắc. Nhưng từng anh tư-bản đã tham gia vào quá trình sản xuất cái Galaxy Note 7 vẫn có lời. Tiền lời đó không thể lấy từ túi người mua máy, họ có mua đâu! Nó từ đâu ra ? Hề hề. Lý thú hơn, quá trình ấy còn góp phần làm PIB... tăng trưởng !

(<http://amvc.fr/PHD/LangThangChuNghia/LeReveRealiseDePiketty.htm>)

viên và quân chúng cảm tình, *thua đậm* trong cuộc tranh cử tuyển lựa ứng cử viên tổng thống.

Chính khách thắng cử, ông François Fillon đang chìm đắm trong xì-căng-đan lạm dụng tiền Nhà Nước làm giàu gia đình, đến mức ngại ngùng ra mắt quần chúng, trả lời câu hỏi của họ và nhà báo, ngay trong chiến dịch tranh cử tổng thống sắp tới. Bản thân các dân biểu các cấp của đảng cũng do dự, tránh tiếp đón ông Fillon ở địa phương của họ để vận động cử tri. Ban vận động của ông Fillon lúng túng trong việc tìm nơi tổ chức *meeting*, v.v. Màn kịch này chắc còn nhiều tiết mục zui zui trong thời gian tới.

Từ nhiều năm Đảng Cộng Hoà bị FN, Mặt Trận Quốc Gia, cực hữu, của bà Marine Le Pen uy hiếp hút máu tới mức các vị lãnh đạo Đảng hùa nhau vay mượn ý thức hệ mỵ dân, kỳ thị chủng tộc của FN, hòng vớt vát phiếu của cử tri. Phải nhớ : Đảng Cộng Hoà ngày nay xuất thân từ đảng của De Gaulle và De Gaulle là kẻ thù "bất cộng đái thiên" của Le Pen, người sáng lập Đảng FN.

Sẽ có một thể hệ lãnh đạo "mới" ? Đương nhiên. Ai mà chẳng có ngay già rồi chết ! Nhưng, mặt mũi có thể mới, tư tưởng chính trị ắt cũ : xây dựng *thực lực chính trị* đâu phải chuyện chơi dăm tháng vài năm !

Tiểu thuyết dài, nhiều chương hồi. Còn tiếp.

2/ Đảng Xã Hội

Rạn nứt càng thâm hơn.

– Một bộ phận đã tách ra lập tổ chức chính trị mới : ông Mélanchon (*Parti de Gauche, Đảng Tả Khuynh, Front de Gauche, Mặt Trận Tả*

Khuynh, La France Insoumise, Nước Pháp Bất Khuất). Có lúc, trong thăm dò dư luận về cuộc tranh cử tổng thống tới, ông Mélanchon được nhiều phiếu hơn bất cứ ứng cử viên nào của Đảng Xã Hội.

– Ngay trong lúc nắm chính quyền, lãnh đạo của Đảng Xã Hội không quản nổi chính đại biểu quốc hội của Đảng đề thông qua hai đạo luật về kinh tế (bộ trưởng Macron) và lao động (bộ trưởng El Khomri), phải dùng điều lệ 49-3 trong Hiến Pháp để áp đặt hai đạo luật ấy, không thông qua bỏ phiếu ở Quốc Hội.

– Tổng thống Hollande mất tín nhiệm đến mức phải chạy mặt đảng viên và quần chúng cảm tình của Đảng Xã Hội : không ra tranh cử trong cuộc tuyên cử ứng cử viên của Đảng cho cuộc bầu cử tổng thống PhuLăngXa sắp tới (*primaire*).

– Thủ tướng Valls, có thể coi như đại diện của giới cầm quyền trong Đảng Xã Hội vì chính phủ của ông chỉ có trách nhiệm với Quốc Hội thôi, ra tranh cử *primaire* và *thua đậm* ông Benoît Hamon, kẻ đã chống đối kịch liệt đường lối của các ông Hollande và Valls. Chính ông Valls đã tuyên bố : trong Đảng Xã Hội có hai đường lối chính trị *không thể dung hoà* được. Thế thì nó là đảng gì ? Đảng của những tham vọng cá nhân.

– Ngay sau khi ông Hamon thắng cử *primaire*, một số vị lãnh đạo của Đảng Xã Hội liền đòi hỏi quyền "tạm rút lui" (không tham gia động viên quần chúng bầu cho ông Hamon) ; họ không làm thì không làm, ai mà biết tới, tại sao lại phải công bố oang oang ? hè hè. Một vài vị

hùa theo ông Macron. Tuy vậy, trong thăm dò dư luận, ông Hamon vừa từ rất thấp, không đáng kể, nhảy vọt lên xếp hạng tư, không xa 3 vị về đầu bao nhiêu :

<http://www.parismatch.com/Actu/Politique/Sondage-exclusif-Fillon-decroche-Hamon-decolle-1179104>.

Tiểu thuyết dài, nhiều chương hồi. Còn tiếp.

3/ Đảng FN, Front National (Mặt Trận Quốc Gia, cực hữu, kỳ thị chủng tộc, đề cao chủ nghĩa quốc gia, dân tộc)

Đây là đảng duy nhất không ngừng củng cố và bành trướng trong hơn 10 năm qua. Từ lâu, nó đã nuốt gần hết sinh lực của Đảng Cộng Sản, trở thành đảng số 1 của giai cấp công nhân, giới làm công cấp thấp, kể cả trong "những giai cấp trung bình" (*classes moyennes*) và... thanh niên, chí ít trong một cuộc thăm dò dư luận mới đây thôi (25-09-2014) :

<http://www.regards.fr/web/article/ouvriers-employes-jeunes-la>

Thực tế, trong cuộc bầu cử "quốc hội" của Cộng Đồng Châu Âu, 25-05-2014, FN đã trở thành đảng đoạt nhiều phiếu nhất ở PhuLăng-Xa.

<http://tempsreel.nouvelobs.com/politique/elections-europeennes-2014/20140525.OBS8444/europeennes-2014-le-triomphe-du-fn-la-claque-de-l-ump-l-effondrement-du-ps.html>

Nó bành trướng đều đặn trên toàn bộ lãnh thổ PhuLăngXa, không ngừng gặm nhấm cử tri của hai chính đảng Cộng Hoà (hữu) và Xã Hội (tả).

Trong những thăm dò dư luận về cuộc bầu cử tổng thống sắp tới, nó luôn luôn về đầu trong vòng 1.

Trump đắc cử tổng thống ở Mỹ, ai dám đảm bảo rằng bà Marine Le Pen không thể đắc cử ở Pháp ? Bà vừa khôn ngoan tuyên bố : nếu bà đắc cử, thủ tướng nước Pháp do bà chỉ định sẽ không xuất thân từ Đảng FN. Cực khéo : ở PhuLăngXa, thủ tướng chỉ có trách nhiệm với Quốc Hội thôi. Nó còn được Quốc Hội tín nhiệm thì tổng thống chỉ còn cách ngồi chơi xơi nước (Mitterrand : 2 lần ; Chirac : 1 lần). Chắc chắn, xuất thân từ những đảng phái khác, nhất là Đảng Cộng Hoà, sẽ có không ít chính khách hoan hỉ, phấn khởi "hợp tác" trong Quốc Hội và chính phủ.

Tiểu thuyết dài, nhiều chương hồi. Còn tiếp.

Những hiện tượng trên có và đang phát triển trong nhiều nước Châu Âu. Nó báo hiệu : một thời đại chính trị đang hấp hối, thời đại sinh ra sau chiến tranh thế giới 2, bắt đầu suy tàn khi khối xã hội chủ nghĩa tự sụp đổ, chiến tranh lạnh chấm dứt.

Màn kịch mới nào đang hình thành ? Một vở múa rối do chị tư-bản-tài-chính giật dây càng ngày càng lộ liễu ?

2017-02-14

Ngôi thứ ba

Ta nói với Iris : *il neige*.

Ta bỗng sững sờ. Ta đã nói gì với nó ? *Trời tuyết, tuyết rơi, tuyết bay, có tuyết ?*

Kiểu nói của người Việt rất "*cụ thể*". Nó thể hiện quan hệ giữa vật-thể với vật-giới xuyên qua cảm nhận của con người. Trừ câu cuối : *có tuyết*, rất *khách quan* mà không "*cụ thể*".

Kiểu nói của người Pháp cực trừu tượng, cực phổ cập, cực vô tình. *Il* nghĩa là gì ? Chẳng là gì cả. Là ai ? Chẳng là ai cả. Nội dung từ *il* ở đây hoàn toàn *vô định*. Dịch thành *có tuyết* là chính xác nhất.

Nhưng, bất kể tiếng Việt hay tiếng Pháp, hiện tượng *có tuyết* đã thành lời thì nó đã đi vào nhân-giới : đằng sau hiện tượng ấy có sự hiện diện của một con người, người phát ngôn. Con người ấy vô định.

Ta phát ngôn để cho người khác tiếp thu. Khi con người ấy là một độc giả nào đó, nó hoàn toàn vô định. *Văn chương* hình thành trong sự gặp gỡ vô định giữa hai con người vô định. Tác phẩm là thành quả của một hành trình *sáng tác* tay đôi, hoàn toàn vô định. Ngôi kể thứ ba (*il, có*) cho phép thực hiện nó dễ dàng. Còn hay-dở thì... hè hè.

Có ngày có thể có tác giả sáng tác một tác phẩm với ngôi kể thứ ba tuyết đôi không ?

Tác phẩm ấy phải không có *nhân vật*. Hoặc nhân vật trong suốt đến nỗi biến thành một loại danh từ thể hiện vật-thể trong vật-giới.

Có lẽ không thể.

2017-02-14

Une étoile (gastronomique) est née

Il y eut la vogue des *Café des Philosophes*. J'aimais bien, je fus étudiant au Quartier Latin, on traînait à longueur de journées dans les cafés à discuter de tout, de rien. Fatalement, on sombrait dans la philo.

La vague des *Restaurant des Philosophes* a suivi. J'aimais moins. La cuisine manquait de saveurs.

Enfin surgit *Le Chef* digne de nos espérances : Emmanuel Macron, 4 Étoiles au Michou !

Son indépassable chef-d'œuvre : *Salade présidentielle Verticale macérée au jus de Transcendance Sartrienne et saupoudrée de Matérialité Marxiste*.

God save Macron

L'EXALTATION d'Emmanuel Macron commence à inquiéter ses proches. Brigitte, l'épouse du président d'En marche !, aurait même déclaré à l'un de ses amis (« Paris Match », 9/2) : « **Il faut que tu m'aides à le calmer. Tu sais, ce n'est pas marrant de vivre avec Jeanne d'Arc.** »

L'ex-ministre de l'Economie avait en effet vanté, en mai, lors d'un discours à Orléans, le courage de la Pucelle : « **Comme une flèche, sa trajectoire est nette, Jeanne fend le système (...). Elle était un rêve fou, elle s'impose comme une évidence.** » Toute ressemblance avec une personne existante... n'est pas fortuite.

« **La politique, c'est mystique** », se persuade l'ancien chou-

chou de Hollande (le « JDD », 12/2). Et comment se construit le pouvoir charismatique ? « **C'est un mélange de choses sensibles et de choses intellectuelles. J'ai toujours assumé la dimension de verticalité, de transcendance, mais en même temps elle doit s'ancrer dans de l'immanence complète, de la matérialité. Je ne crois pas à la transcendance éthérée** (sic). » Nous voilà à moitié rassurés !

Après Jeanne d'Arc, Dieu parlerait-il à Macron ? « **Non**, répond le candidat. **Je ne suis pas sûr que Dieu ait jamais parlé. A la fin, ce sont les voies qu'on crée soi-même.** »

Comme celles de Dieu, les voies du Macron sont impénétrables...

O. B.-K.

Canard Enchaîné, 15-02-2017

2017-02-17

Nứng xuân

Còn giữa mùa đông. Trong vườn ta, mấy gốc hồng đã nứng mầm đỏ hoe. Xuân này hoa sẽ nở sớm.

Ta thèm mau có một ngày nắng ấm, ta ra vườn nướng lửa một mẹt bún chả cho con cháu ăn, ngắm Lila và Iris chạy nhảy trên cỏ bên hoa, nghe chúng nó cười, hát.

Nhưng ta không thể quên : trái đất cứ "ấm" lên nhanh thế này, sẽ có ngày không còn nơi cho con người tồn sinh.

Biết nghĩ gì đây, làm gì đây ? Hôm nay.

2017-02-24

Nguyễn Quang Thân, nhà văn trung thực với chữ nghĩa của mình

Tôi biết Nguyễn Quang Thân qua tiểu thuyết *Ngoài khơi miền đất hứa*. Đọc nó, tôi xúc động, sửng sò. Ở Việt Nam "xã hội chủ nghĩa" mà có tác giả hành văn dựng truyện mới lạ, hiện đại đến thế !

Lúc ấy Ánh Minh đang thềm dịch văn chương Việt Nam sang tiếng Pháp. Tôi bảo : thềm dịch văn thì cứ dịch, nhưng không dịch thử chơi chơi một truyện ngắn xem sao, mà dịch hẳn một tiểu thuyết với mục đích xuất bản, nếu đồng ý, tôi giới thiệu.

Thế là Ánh Minh lao vào dịch *Ngoài khơi miền đất hứa*. Kể cũng liêu : Ánh Minh còn trẻ, chưa

hề viết văn, dịch văn. Nhưng biết làm sao giờ ? Tôi muốn thành lập một bộ sách văn chương Việt Nam ở một nhà xuất bản Pháp. Để độc giả Pháp, khi cần, biết tìm văn chương Việt Nam ở đâu. Bộ sách ấy sẽ làm bàn đạp cho văn chương Việt Nam đi vào văn học Pháp, nhà văn vào trước mở đường cho nhà văn tới sau. Chuyện ấy, một mình tôi không thể làm được. Ngoài Kim Lefèvre, tôi không quen ai có thể hợp tác. đành "đào tạo" dịch giả trẻ. Thử nghiệm đầu tiên với một cậu sinh viên mê dịch văn và đầy tin tưởng ở mình, tôi vỡ mặt. Nhưng chưa nản chí. Ánh Minh dịch xong chương nào, gửi cho tôi bản thảo, hỏi ý. Tôi yên tâm : đúng là người nhạy cảm văn chương. Đó là điều cơ bản, không ai dạy ai được, không ai học ai được. Mọi chuyện còn lại, học được hết.

Quả nhiên, tác phẩm mới vừa xuất bản, liền được tuyển dự một giải văn chương của đài *Radio France International* và vào chung kết.

Tôi gặp Nguyễn Quang Thân khi chàng được thành phố Bordeaux mời làm khách cư ngụ văn chương (*résidence littéraire*) trong một tháng. Lúc ấy tôi được mời tham dự vài sinh hoạt văn chương văn hoá ở Bordeaux. Phòng tôi ngay cạnh căn hộ của chàng. Sáng sáng, tôi tới chàng uống trà ké. Chàng uống trà kiểu truyền thống, ấm đất nung màu nâu nhỏ xíu, nửa trà nửa nước. Chén trà chỉ một hớp là cạn, nhưng chàng nhâm nhi có thể nửa giờ chưa hết. Chỉ ở dịp này tôi mới được uống trà kiểu ấy.

Ngày ngày, hai đũa lang thang trong thành phố thú vị này. Lúc ấy, Unesco đã ghi danh Bordeaux là di sản của nhân loại. Bordeaux đang được cải tạo. Có những khu phố lộng lẫy hiện

đại. Có những khu phố nghèo xơ xác nhưng đẹp và, đặc biệt có sinh hoạt văn hoá văn nghệ cởi mở, rộn rập. Có một tiệm ăn trứ danh, bán một món ăn duy nhất : "*L'Entrecôte*". Muốn ăn, chỉ có một cách : đến sớm sắp hàng vào cửa, tiệm không nhận giữ chỗ cho bất cứ ai. Và, thú vị hơn cả, có hai người bạn hợp tình hợp ý đi dạo, tán gẫu trời biển với nhau. Đặc biệt, chuyện gì đi nữa, nghiêm trọng đến mấy, như chuyện đấu đá giữa Tố Hữu và phe nhà văn đòi đổi mới chẳng hạn, qua mắt Nguyễn Quang Thân đều thấm chút vẻ hài hước.

Một lần, bước vào một phố cổ nhỏ, thấy phố mang tên *L'Esprit des Lois* (*Tinh Thần Pháp Luật*, tác phẩm lừng danh của Montesquieu, nền tảng của thể chế tam phân quyền đời nay), tôi buồn buồn nghĩ : ngày nào ở Hà Nội mới có một con đường mệnh danh *Bình Ngô Đại Cáo* ? Vài phút sau, trong một phố khác, *khắc trên mặt đường*, một câu văn của Montaigne. Tôi bùi ngùi. Đúng, Bordeaux có quyền tự hào là nôi của tư duy về pháp luật. Đúng, Bordeaux có quyền tự hào là quê hương của một trong những ngòi bút đã sáng tạo ra tiếng Pháp hiện đại mà Thân và tôi đang dùng.

Bữa đó, chẳng biết tán gẫu với nhau thế nào mà khiến chàng nói : Tôi là nhà văn coi như nếu tôi đã viết *một* câu văn *tôi*, thì toàn bộ tác phẩm của tôi đáng vút vào sọt rác. Tôi hiểu liền, ớn ớn. Hay càng tốt, dở chẳng sao, đúng thì mừng, sai thì nhận, có sao đâu. Nhưng, *viết tôi* thì không viết. Lạ thật, có lẽ chỉ riêng với chàng, câu nói ấy không khiến tôi bật cười. Tôi chỉ nghĩ : ông anh thức thách ở mức cao đấy. Từ đó, mỗi khi có dịp đọc hay đọc lại một tác

phẩm của chàng, tôi chú ý xem có *câu văn tôi* nào chăng. "Đành" công nhận : Nguyễn Quang Thân là nhà văn không có khả năng viết một *câu văn tôi*.

Tôi cũng viết lãng nhãng đủ thứ văn phong trong đủ thứ lĩnh vực, tiếng Việt, tiếng Pháp. Tôi cũng mong được như Nguyễn Quang Thân, sẽ không bao giờ viết một *câu văn tôi* hay *đểu*. Khó quá. Để xem sao.

2017-03-11

Et Fillon sauva la France de la banqueroute

Continuons de rigoler

Souvenez-vous des années Hollande, l'inénarrable *ennemi de la finance* ? Sitôt élu, notre matamore lança sa grande politique économique *de gauche* sur la base du *rapport Gallois sur la compétitivité de l'industrie française*, rapport reprenant quasiment toutes les exigences du MEDEF de l'époque.

Pour aboutir aux résultats mirifiques ci-après :

40 milliards d'euros d'allègements de cotisations et d'impôts pour les entreprises

Les profits augmentent mais pas l'investissement [*Dieu de Dieu, où ont-ils donc foutu le camp ? !!!*]

Un peu d'emploi en plus...

...mais aussi des hausses de salaires

La compétitivité industrielle ne s'améliore pas

La balance commerciale des produits manufacturés se dégrade

"Résultat : la production industrielle ne s'est pas redressée, les exportations n'ont pas progressé et le solde commercial des produits manufacturés a continué à se dégrader."

"Au final, le pacte de responsabilité aura donc été une politique très coûteuse pour des effets de long terme qui restent très incertains."

Quant au chômage, chut ! mollo-mollo !

Et dire que Hollande, énarque bon teint, a enseigné l'économie à l'Institut des Études Politiques de Paris !

L'auteur de l'article s'est même fendu d'une remarque perfide à propos de cette politique économique : "Cela avait déjà été le cas au milieu des années 1980..."

Cette politique économique n'a pas marché depuis les années 80. Elle échoue de nouveau sous Hollande en 2012. Raison de plus pour en remettre une couche et, ce coup-ci, pas d'hésitation, pas de faiblesse, on met le paquet. Telle est la profession de foi de M. François Fillon, le M. Propre de la course présidentielle.

Voilà ce que cela donne :

<https://www.toutsurmesfinances.com/argent/a/pouvoir-d-achat-le-programme-de-fillon-pour-2017>

Extrait :

"Allègement des charges pour les entreprises (charges patronales et impôts sur la masse salariale) à hauteur de 40 milliards d'euros"

Comme Hollande !

http://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2017/03/13/fillon-maintient-sa-ligne-tres-liberale_5093518_4854003.html

http://www.lemonde.fr/election-presidentielle-2017/article/2017/03/13/francois-fillon-a-revu-le-cadrage-des-finances-publiques_5093522_4854003.html

Extraits

Déficits budgétaire = 4.7% du PIB = l'État s'endette davantage auprès des "marchés" qui feront "confiance" à ses beaux yeux.

TVA = 22% (+ 2%) = tous les consommateurs, du SDF ou smicard au milliardaire, paieront 2% plus cher le moindre bout de pain. Quelle égalitaire austérité !

Fin des 35 heures = travailler plus pour ne pas gagner plus.

Retraite à 65 ans = travailler plus longtemps, ou chômer plus longtemps avec toujours moins d'allocation ?

Suppression de 500 000 fonctionnaires = plus de retraités, plus de préretraités, plus de chômeurs (?), plus de boulot sans contrepartie pour ceux qui restent.

Suppression de l'ISF = les plus "riches" méritent de vivre mieux.

Plafonnement de l'impôt sur les revenus du capital = 30%, avec promesse de faire encore mieux. *C'est le capital qui crée les emplois, non ? Hè hè.*

Fin de l'alignement de la fiscalité des revenus du Travail et de ceux du Capital

Refonte du code du travail ou réforme de l'Assurance-maladie... : *vous allez voir ce que vous allez voir !*

Et pour consoler le bon peuple salarié mais fainéant :

La principale mesure «sociale » annoncée par M. Fillon consiste en un allégement forfaitaire des cotisations sociales salariales, qui a été déterminé à 350 euros par an et par salarié (environ 30 euros par mois). [...] Le coût de la mesure est évalué à 7,7 milliards d'euros. «*L'État compensera intégralement le manque à gagner* », assure un conseiller. (C'est moi qui souligne).

E tutti quanti.

Grosso modo :

- *on* s'endette davantage auprès des marchés financiers
- *on* ratisse les poches de tous les consommateurs
- *on* vide les caisses de la Sécu et autres bagatelles de l'État-Providence
- *on* engraisse le capital
- *on* presse le citron salarié, y compris chômeur ou retraité, de tous les côtés, sous tous les angles

Et dans 5 ans, ô miracle, le budget de l'État parviendra à l'équilibre ! Nous retrouverons le meilleur des mondes au milieu des affres de la mondialisation. Il faut s'attendre à tout, en économie !

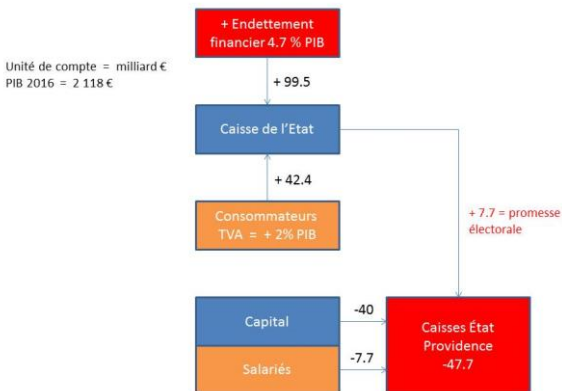
Cela vous étonne ? Pauvre ignorant. Allez-vous faire recycler dans un cours de *science* économique ! Il s'agit d'une politique économique *novatrice* qui, pour relancer la sacro-sainte "*croissance*" (de quoi ?), allie subtilement la *politique de relance par la demande* (vieille lune keynésienne) et la *politique de relance par l'offre* ("nouvelle" lune néolibérale). En clair :

En donnant à chaque salarié et chômeur inscrit à Pôle Emploi 0.96€ par jour, on va *booster* la demande. Oui, oui.

L'allègement des charges pour les entreprises combiné à l'explosion de la demande vont *booster* les investissements. Conséquence : les entreprises vont créer des emplois. Ce qui va *re-booster* la demande. Et arrondir le fonds de commerce de l'État. *E tutti quanti*. En théorie économique, on appelle ce machin un *cycle vertueux*. Il résoudra d'un tour de quinquennat tout le problème sociaux-économiques de la France face à la mondialisation.

Parfois, j'ai envie de faire un tour sur la lune, pas la vieille, ni la jeune, celle de Cyrano de Bergerac.

Voici une vue semi-mini-panoramique que les médias ayant pignon sur rue ne vous donneront jamais :

RETROUVER LES ERREURS VIEILLES DE 40 ANS

ANNEXES

1/ PIB 2016€, estimation :

<http://www.journaldunet.com/economie/magazine/1040948-pib-de-la-france/#montant-pib/>

2/ Revue : Alternatives économiques

Le texte suivant est recopié de :

<http://www.alternatives-economiques.fr/pacte-de-responsabilite-raisons-de-lechec/00012271>

Les soulignements sont de mon fait.

BILAN

Pacte de responsabilité : les raisons de l'échec

Jeudi 29 septembre, France Stratégie, organisme d'expertise placé auprès du Premier ministre, a présenté la quatrième édition du rap-

port du comité de suivi sur le crédit d'impôt compétitivité emploi (Cice). Outil phare de la politique économique du quinquennat de François Hollande, le Cice avait été lancé dès l'automne 2012, quelques mois après son arrivée au pouvoir, suite à la publication du rapport Gallois sur la compétitivité de l'industrie française. Le président de la République avait doublé la mise un an après avec ce qu'on a appelé le pacte de responsabilité et la promesse faite aux entreprises d'alléger de 40 milliards d'euros leurs cotisations et leurs impôts par an, soit quasiment deux points de produit intérieur brut (PIB). Depuis, le programme est tenu et les fameux 40 milliards d'euros devraient être atteints l'an prochain.

40 milliards d'euros d'allègements de cotisations et d'impôts pour les entreprises

Le comité de suivi du Cice reconnaît dans son rapport 2016 qu'à fin 2014, dernière année pour laquelle il a pu collecter et exploiter des données individuelles d'entreprises, il n'y avait «pas d'effet observable sur l'investissement, la recherche et développement (R&D) et les exportations».

Tout en prenant soin de préciser que de les effets de cette politique de l'offre ne pourraient être observés «qu'à un horizon de quelques années». Sur le front de l'emploi, «de l'ordre de 50 000 à 100 000 emplois [auraient été] créés ou sauvegardés sur la période 2013-2014» grâce au Cice, avance le comité de suivi, qui souligne néanmoins les «incertitudes» entourant une telle évaluation.

Pourtant, grâce au Cice et au pacte de responsabilité, le but premier de cette politique a été atteint : les marges des entreprises ont significativement augmenté. Mais alors que le gouvernement espérait que les entreprises utiliseraient ces marges retrouvées pour investir – condition sine qua non pour monter en gamme et retrouver de la compétitivité –, il n'en a rien été jusqu'ici, comme le montrent également, cette fois au plan macroéconomique, les statistiques de l'Insee.

Cela avait déjà été le cas au milieu des années 1980, lors du spectaculaire redressement des marges des entreprises opéré à ce moment-là : en fait, la dynamique de l'investissement ne dépend pas en premier lieu de celle des profits, mais de la vigueur de la demande !

Les profits augmentent mais pas l'investissement

Même s'il est difficile de faire la part des effets de la politique monétaire de la Banque centrale européenne, de la baisse du prix du pétrole et du pacte de responsabilité, on constate cependant que l'emploi marchand repart un peu. Sa hausse reste toutefois limitée, deux fois plus faible qu'avant la crise. Parce que, parallèlement, la baisse des dépenses publiques et le ralentissement des hausses de salaires ont limité le pouvoir d'achat des ménages et la consommation. C'est donc bien l'insuffisance de la demande qui explique que les entreprises n'investissent pas malgré la hausse de leurs marges.

Un peu d'emploi en plus...

...mais aussi des hausses de salaires

Mais c'est surtout en termes de compétitivité extérieure que le pacte de responsabilité est un échec. D'une part, pour des raisons électoralistes compréhensibles, les entreprises des secteurs non exposés à la concurrence internationale ont bénéficié elles aussi massivement des baisses de cotisations sociales, car elles concentrent les emplois à bas salaires, diminuant d'autant l'avantage pour celles opérant sur un marché mondialisé.

D'autre part, comme nos voisins, notamment italiens et espagnols, pratiquaient eux aussi exactement la même politique déflationniste de baisse du coût du travail, l'avantage relatif tiré par l'économie française a été quasiment nul.

L'Italie et l'Espagne eux aussi baissent les cotisations sociales

Résultat : la production industrielle ne s'est pas redressée, les exportations n'ont pas progressé et le solde commercial des produits manufacturés a continué à se dégrader.

La compétitivité industrielle ne s'améliore pas

La balance commerciale des produits manufacturés se dégrade

Au final, le pacte de responsabilité aura donc été une politique très coûteuse pour des effets de long terme qui restent très incertains.

2017-03-18

Được làm bạn

Được làm bạn với nhiều người quá khác nhau, thậm chí ngược nhau, là may mắn và niềm vui được làm người.

Với điều kiện này : đều là tri kỷ.

2017-03-25

Làm oép với bạn

KCN thân mến,

KCN tìm ra một cách hành-động mới, ta xin mừng. Ở tuổi chúng ta, thế nhìn xa vẫn phải giữ. Đến chết. Nhưng ta còn bao ngày để mơ tưởng tác phẩm hoàn thiện, nghìn thu, hay ta còn gì nữa đáng ưỡn ẹo thời trang dù là thời trang văn học, văn chương, nghệ thuật ?

"Tôi chọn làm việc này để đáp ứng nhu cầu tìm đọc và học của học sinh và sinh viên [...] Nên đặt ra vấn đề trình làng như thế nào."

Đáng lắm.

1- Bản thân tôi không mạn mà với kiểu truyền thống sắp loại tác phẩm văn học. Lúc đầu làm oép, tôi cũng bắt chước thiên hạ sắp loại : truyện ngắn, tiểu thuyết, thơ, phê bình, bình luận, xã luận, tiểu luận, triết, lý luận văn học, *e tutti quanti*. Chính các bạn đã giúp tôi mau chóng hiểu : vô duyên : rất ít khi các bạn gửi bài mà cho tôi biết phải sắp xếp nó vào tiết mục nào. Tôi đọc qua, rất phân vân, tù mù. Hình như tôi đã nhắc các bạn 2-3 lần : khi gửi bài, cho tôi

biết đăng trong tiết mục nào trong trang của bạn, có cần tạo một tiết mục mới không? Có thể chính các bạn cũng không biết nốt nên không quan tâm.

Bây giờ ta đã hiểu : đây là sắp xếp văn học theo lôgic hình thức của kẻ lười suy nghĩ. Muộn quá. Đành vậy.

Logíc hình thức không phù hợp với nhân văn. Không chỉ thế, nó cũng lỗi thời đối với khoa học đời nay.

a- khoa học chính xác, thí dụ : toán, vật lý, hoá học, sinh học. Sự sắp xếp ở đây cần thiết về mặt kiến thức kỹ thuật thôi. Về mặt lý trí khoa học thì ô hô ai tai...

Ngày nay, một anh sinh học không hiểu biết gì về hóa học và vật lý thì có thể học tới trình độ nào ?

Một anh hoá học mà mù tịt về vật lý thì có thể học tới mức nào ?

Một anh vật lý mù tịt toán thì học được gì đến đâu ?

Chỉ có anh toán, hình thái điển hình của lôgic hình thức triệt để, tuyệt đối, là đích cần ai hết. Chỉ cần, như một thằng bạn ta nói, một trang giấy trắng, một bút chì, một cục tẩy và một sọt rác thôi, để đeo đuôi một hoài bão : gắn tên mình với một định lý nho nhỏ.

Hỡi ơi, anh toán và vật lý lý thuyết, khi bàn tới nguồn gốc tư duy của mình lại thích... Lý triết ! Phải chăng vì vậy, nhiều anh mê nhạc !!! ?

Hôm qua, con gái ta về nhà ăn sinh nhật nó. Ăn xong, cháu gái lớn nhảy lên tầng cao coi *video*,

cháu gái nhỏ xuống tầng chệt coi *video*, nó về phòng cũ của nó chơi *piano*. Dở ẹc. Như ôn tập bài võ lòng. Thế mà nó chơi cả giờ không chán. Ta chợt nhớ tấm hình nó giới thiệu công trình nghiên cứu 5G của nó cho tổng thống PhuLăngXa François Hollande. Trong đoàn có chàng Cédric Villani (*médaille Field* cùng với Ngô Bảo Châu), ta nhớ Cédric Villani nói rằng, tối thiểu mỗi ngày, chàng phải chơi *piano* 1 giờ thì lòng mới thư thả đê... làm toán.

Cái thế giới quái đản kia, ta biết nó có thật, ta cũng biết ta chưa hiểu được nó, nó sẽ không bao giờ trong tầm tay và tầm lòng ta : cả đời, ta dị ứng với toán, với thơ, với nhạc, ít khi ta bỏ một giờ để nghe nhạc. Những đêm ta đích thực nghe nhạc đều là những đêm khôn nạn nhất trong đời ta. *Good bye!* Ta không thể yêu những gì ta không hiểu. *Trừ em*. Hề hề.

b- khoa học thực nghiệm, khỏi cần bàn : đã thực nghiệm, có sự hiện diện của con người ; con người không thể quy về một vài phương trình vật lý hay toán học.

c- "khoa học" nhân văn, nghĩa rộng : ô hô ai tai... Một câu thơ thôi cũng có thể *đậm tình triết*... Một văn bản *đậm tình triết* là cái quái gì ? Phải sắp xếp vào thể loại nào ? Thể loại "thơ" nhạt nhẽo, đéch có tình, đéch có ý, đéch có triết ? Nếu nó đích thực đéch có gì hết, đéch là gì hết, cũng có thể thành thơ, nhưng hiểm lắm.

Kết luận : ta không nên phân vân "Nên đặt ra vấn đề trình làng như thế nào". Chỉ cần nói thẳng tấm lòng của ta khi hạ bút : *Đáp ứng nhu cầu tìm đọc và học của học sinh và sinh viên*".

Vậy tôi thấy nên mở một mục mệnh danh : *Dịch cho ai tìm đọc, tự học*. Hay đại loại như vậy.

Mục đó muốn chia ra thành bao nhiêu tiểu mục cũng được : khoa học chính xác, kinh tế, chính trị, kinh tế chính trị học (Marx đấy), xã hội học, văn học, *e tutti quanti*, cũng được, nhại lại khuôn mẫu tư duy hình thức cũ quen thuộc với người đời cũng tiện, có thể hữu dụng. Chẳng chia thành tiểu mục cũng chẳng sao.

Tôi **tạm** tạo một trang kiểu vậy để đăng những bài đó (để không phải "sáng tạo" giờ chót). Tựa mục, các bạn có thể góp ý cho KCN, chia thành tiểu mục nào, cứ tùy tiện, nhưng sau đó, mỗi lần KCN gửi bài thì nên nói rõ nhét nó vào tiểu mục nào cho tôi bớt khổ thân.

2/ Quyết định cuối cùng không thể là của "ban biên tập" (ãmvc làm gì có bbt), phải là của chính tác giả : điều tác giả muốn làm, chính tác giả phải biến nó thành lời.

phđ

2017-03-25

Thấy "trước"

Có những điều ta thấy trước mà không ngăn cản được.

Rất tự nhiên, thiếu văn hoá, không đáng buồn, không ai đáng trách, kể cả chính ta ?

"Thấy" là cảm nhận cá nhân, chẳng khoa học gì, nhưng, trong lĩnh vực nhân văn, lại có thực hơn cả những phán đoán "khoa học" !

2017-03-25

Thành công - thất bại

Đọc lại *Đại Đường Song Long Truyện* của Huỳnh Dị.

<http://vnthuquan.org/truyen/truyen.aspx?tid=2qtqv3m3237n4n1n1ntn31n343tq83a3q3m3237n3ntn>

"Trên thế gian này có gì làm xúc động lòng người hơn là bản thân của sinh mệnh chứ? Mà sinh mệnh của một người có ý nghĩa chính là vì những kinh nghiệm và lịch trình mà người đó trải qua trong đời. Thành công hay thất bại đều không quan trọng, nhưng tuyệt vời nhất chính là quá trình phấn đấu không ngừng để vươn lên đó, huynh đệ tốt của ta, người có hiểu không?"

Ta hiểu : đến chết ta vẫn là bần dân Ziao Chi. Nên mới quan tâm đến mấy câu văn này. Và buồn.

1/ Bàn về *sinh mệnh* như vậy nghe cũng được. Và ăn khách : ai mà không có *sinh mệnh* ? *Ok Salem.*

2/ *ý nghĩa sinh mệnh* của một người = *kinh nghiệm và lịch trình* mà người đó trải qua trong đời.

* con thú cũng có những điều ấy ; những điều ấy chẳng có ý nghĩa gì cả, nói chi tới có giá trị nhân văn.

3/ *Thành công hay thất bại* cực kỳ quan trọng.

Thành công, ta khẳng định trong nhân giới : ta *đúng*, hoặc *đáng thành công* trong một bối cảnh lịch sử nào đó, ở một thời điểm nào đó, ta đã được làm người, dù tốt, dù tồi, thậm chí đẹp thôi, ôi ta thèm món này quá, hè hè, trong thời đại của ta vì thời đại ấy không cho phép ta làm gì hơn khả năng làm người giới hạn của ta.

Thất bại, ta tiêu tùng trong cõi vô ngôn.

"Lịch Sử", viết như vậy, phi nhân tính : nó không còn là hành-động của con người.

4/ *quá trình phấn đấu không ngừng để vươn lên*

Sáo, rẻ tiền, ăn khách. Ai mà chẳng như vậy ? Vươn lên cái gì ? Vươn lên ai ? Vươn lên anh hùng, quan lại Ziao Chi ?

5/ Sao ta quan tâm tới mấy câu văn dấm dớ này, lúc này ?

Ta sống ở PhuLăngXa đã hơn 50 năm. Ta trưởng thành, về mặt lý trí, và tình cảm nữa, ở PhuLăngXa, qua tiếng Pháp. Ta chưa hề hổ thẹn với con người ấy ở ta.

Hôm nay, PhuLăngXa đang khủng hoảng toàn diện : kinh tế, xã hội, chính trị, ý thức hệ, văn hoá – ngôn từ, ngôn ngữ. Một nền văn minh đang suy tàn ? Nền văn minh của chính ta ? Con và cháu ta sẽ phải gánh vác.

Hai tháng nay, có lúc, ta có những ý nghĩ ta cho là đáng viết thành lời, chỉ viết thôi vì ta không còn có hình thái hành động nào khác và ta còn

có ảo tưởng ta vẫn là người ? Nhưng, thú thật, dù câu chữ ít nhiều đã hình thành trong đầu, ta không còn hứng nâng bút.

Phải chăng, đích thực, ta là kẻ thất bại và chấp nhận thất bại.

Phải chăng, xét cho cùng, ta Ziao Chi.

Làm người PhuLăngXa gốc Ziao Chi hay làm người Ziao Chi "gốc" PhuLăngXa, kể ra cũng tiện.

2017-04-29

2017, chính trường Pháp, còn lại gì ?

2017, sau cuộc bầu cử tổng thống, bộ mặt của chính trường Pháp thay đổi một cách cơ bản.

Bài sau trong *Diễn Đàn Forum* có thể giúp bạn hiểu một số khía cạnh gốc :

<https://www.diendan.org/the-gioi/bau-cu-tong-thong-phap-2017-bat-ngo-le-pen>

Những hiện tượng chính :

1/ Đảng Xã Hội tan rã, khó lòng tìm lại phong độ xưa.

Nhìn về quá khứ, nó đã ly khai cái gốc đã khiến nó lớn mạnh, lên nắm quyền ba lần : Mitterrand, Jospin, Hollande.

Nhìn về tương lai, nó và những lãnh tụ của nó, đã hết khả năng khơi cho quần chúng bình dân hứa hẹn, niềm tin, sự phấn đấu. Bàn dân cuối cùng cũng hiểu được : dưới những ngôn từ đẹp đẽ, nó luôn luôn kế thừa và nối tiếp đường lối

kinh tế – xã hội của phe hữu, tạo ra tình trạng hôm nay. Dưới thời Hollande, đường lối ấy do chính Macron "vạch ra" (thực tế là đòi hỏi của MEDEF, tổ chức đại diện cho chủ tư bản) trong tư cách phó tổng thư ký văn phòng tổng thống chuyên trách kinh tế, rồi bộ trưởng bộ kinh tế. Luật lao động mang tên El Khomri đã gây sóng gió phản đối trong Đảng Xã Hội, cũng từ Macron mà ra.

2/ Đảng Cộng Hoà, hữu, co lại, trụ vào gốc truyền thống của nó, **15,16 % cử tri** : người tôn thờ De Gaulle và người Thiên chúa giáo "cực đoan". Nhiều người già cả.

3/ Phe "cực tả" vẫn chia thành nhiều Đảng nhỏ. Phong trào Nước Pháp Bất Khuất của Mélenchon không là một Đảng, chỉ là một ô hợp gắn liền với một cá nhân, ít có khả năng biến thành thực lực chính trị lâu bền. Thế mà vẫn nghiêng ngửa với Đảng Cộng Hoà : **14,84 % cử tri**.

4/ Mặt Trận Quốc Gia của Le Pen, cực hữu, tiếp tục phát triển và củng cố trên khắp đất Pháp, trong mọi thành phần xã hội, đặc biệt giới bình dân và thanh niên. Vượt lên trên ba thế lực trên với **16,14 cử tri**.

5/ Phong trào Lên Đường của Macron, sau khi liên kết với Đảng Modem (Ở Giữa, Centre) đã về đầu với **18,19 % cử tri**.

Tất cả so le nhau khoảng **2 % cử tri**.

Hiện tượng Macron hoàn toàn mới lạ : một chàng trai 39 tuổi, cách đây 3 năm chẳng ai biết là ai, chưa hề tranh cử ở bất cứ cấp nào, ở bất cứ đâu, suốt đời loay hoay trong thế giới tư bản tài chính và văn phòng các chính khách, đột

nhiên, nội vài tháng, thắng cử tổng thống PhuLăngXa.

Trong kho kiến thức, kinh nghiệm và lý luận mà lịch sử để lại, để tìm hiểu chính trường PhuLăngXa hôm nay, để tìm tòi một hướng đi cho một tương lai ra hồn người, ta còn lại gì ?

Những khuôn suy luận của quá khứ không còn giá trị nữa. Cho tương lai, ngoài chuyện tiếp tục đường lối chính trị - kinh tế - xã hội của hơn 40 năm qua, dưới nhãn hiệu lúc tả lúc hữu, và Macron đương nhiên sẽ làm vậy, ta còn gì ?

Có lẽ hai điều này :

1/ Những giá trị nhân bản và thái độ khoa học do những trí giả tiên bộ ở thế kỷ 18 phát minh và để lại. 300 năm qua, chúng đã thấm nhuần và con người PhuLăngXa, khó có thể gạt đi được.

2/ Phân tích cốt lõi về lôgic vận động của phương thức sản xuất tư bản của Marx. Dù thay hình đổi dạng đến đâu đi nữa, nó vẫn là nó. Cơ bản, ta vẫn có khả năng hiểu được đại thể.

2017-05-13

Nhu cầu hiểu

Xét cho cùng, nhu cầu hiểu, nhất là hiểu người, là một nhu cầu khôn nặn. Nhiều khi nó tạo cho mình và cho người những đau đớn không cần thiết, không đáng.

2017-05-13

Yêu rượu đỏ

Ta uống rượu từ thuở 20.

Từ đó, mỗi ngày, ít nhất một chai rượu đỏ. Từ vi của ta nó phán zậy mà, lâu sau ta mới biết. Hề hề.

Bây giờ, một tuần, ta chỉ mua 3 chai rượu đỏ bình dân thôi. Có lẽ lý thuyết kinh tế chính trị học của các *gourou* thời thượng đúng thật : ta phải tiết kiệm ăn uống.

Hôm nay, thử đi ăn tiệm ngay cạnh nhà, chủ mới, coi bộ xôm, uống một chai rượu thường thường. Chán ngắt.

Em bảo : đắng và chua. Ta đồng ý. Thua ngay cả rượu bình dân ta đang uống "thường ngày".

Đột nhiên, ta tự hỏi : ta thích rượu đỏ PhuLăngXa nào ?

Kỷ niệm đầu tiên còn lại ở ta về uống rượu PhuLăngXa là uống rượu trắng ! Bên một cái quày người PhuLăngXa gọi là "zinc", khoảng 5 giờ sáng, khu Halle de Paris : uống vào, người nóng rực, phẩn khởi đi khuôn vác. Thế thôi.

Từ đó, thượng vàng hạ cám, ta nếm đủ. Chẳng nhớ gì cả. Ngoài mấy điều sau.

Ta thích rượu :

- phảng phất thơm, vừa phải.

Thơm phức như *Gewurztraminer*, ta mau chán.

Còn thơm như thế nào mới thích, ta chịu thua : ta không là nhà thơ, không có khả năng nói ta yêu em như thế nào, chỉ biết yêu em thôi, cũng đủ điếng hồn như tử rôi.

- phải chát.

Bàn dân Ziao Chỉ nhận định rất đúng : rượu đồ ngon, chát (chất tanin trong gỗ sồi).

Phải chăng vị chát như yêu ?

- uống vào, tuyệt hợng, ngọt ngào.

Ai mà chẳng thích ?

- để lại chút dư vị thơm thơm, chát chát.

Bàn dân Ziao Chỉ gọi là có hậu.

Rẻ tiền hay hảo hạng cũng không hề chi.

(Khi ta qua Mỹ, một đại gia tiếp ta, chỉ chai rượu PhuLăngXa nói : bấy nhiêu ĐôLa đó. Hè hè.)

*

Rượu đồ như thế, chỉ có Chân Phương mới biết chọn, chỉ có em mới biết nhận diện.

Ta chỉ biết nhậu, thích hay không thích mà thôi.

Nhìn lại "lịch sử" uống rượu trong đời ta, ta nhớ rất ít. Chỉ ít cũng còn lại :

- vài buổi em và ta uống rượu tay đôi.

- vài buổi uống rượu với Chân Phương.

- 2 tuần lễ uống rượu li bì, say ngất, và tán láo về văn chương văn học Ziao Chỉ tại nhà Nam Dao.

E tutti quanti...

Có thể rượu đáng nhớ là rượu đậm tình.

2017-05-21

Yêu và hiểu biết

Mày biết không, xét cho cùng, yêu là nền tảng của mọi hiểu biết.

Nếu ta không yêu em, ta cóc cần biết và hiểu bất cứ gì, chỉ cần chiến thắng hoặc có lý mà thôi.

Nỗi cô đơn ấy, ta không thèm.

Thật không ngờ, ở đời, làm người còn có nỗi cô đơn lớn hơn : em.

2017-06-16

Chiều tàn, đời lặn

PhuLãngXa, giữa tháng 6. Ngày lững thững trôi về "*ngày dài nhất*". Trong lịch sử Pháp, cũng là một trong những ngày đẫm máu nhất.

Đã hơn 10 giờ tối, trời vẫn sáng. Trong vườn, trước mắt. Hai cột dù che nắng đã nhũ cánh, hai kim tự tháp trắng đục, gày gò, nhọn hoắt, mềm xèo trong gợn gió lùa thưa. Bốn góc hoa hồng toả bốn sắc : hồng, trắng, tím, da cam. Đằng sau, vòm lá đen của nhiều cây ăn quả trong vườn hàng xóm. Xa xa, bầu trời Paris cố hữu, mờ mờ xám. Làn mây xám xẹt ngang trời, nhìn như bất động. Thình thoảng, máy bay phản lực phụt xé không gian, phun một vệt khói trắng-hồng dài, thẳng băng. Nó bay hồi hả về đâu hè ?

Cảnh trí có điều gì đậm ám dịu dàng khốc liệt.

Ngày hôm nay phải tàn, sẽ tàn, đang tàn.

Ngày mai, mặt trời sẽ lại mọc.

Nhưng, chắc chắn, không lâu nữa, ta vĩnh viễn không có ngày mai.

Ta ít khi tả cảnh. Ta thấy chuyện ấy vô duyên. Nhưng cảnh này, sắc này, tình này, lúc này, ở ta hôm nay, khiến ta lưu luyến. BỐ KHỈ. Ta dùng iPad chụp hình. Không chụp được. Vấn đề kỹ thuật và ánh sáng thì phải. Thấy hoa thì không thấy làn mây xám xịt. Thấy làn mây, hoa lún vào bóng tối.

Ta bỗng nhớ một chuyện kỳ cục. Iris thích nhất một tấm hình hoàng hôn ta chụp từ cửa sổ phòng ngủ. Hôm ấy, hoàng hôn rực rỡ, sáng lạn. iPad biến nó thành một không gian đen đỏ chết lặng, khủng khiếp, không dính dáng gì tới cảnh vật ta nhìn thấy và muốn ghi hình bóng trong iPad. Iris đã nhiều lần ngắm hoàng hôn với ta, chẳng bao giờ thấy một hoàng hôn như thế. Tại sao Iris thích tấm hình thô bạo không thực này ? Phải chăng đây là một nguồn gốc của nghệ-thuật : xuyên tạc "*sự-thực*" ?

Rất khó chấp nhận. Nhưng ta chấp nhận liền với một điều kiện : để sống thật với nhau. Hè hè...

2017-06-18

Sắc đẹp của một người đàn bà

Muốn khám phá sắc đẹp của một người đàn bà, phải cực kỳ kiên nhẫn tinh tế.

Nếu không, sẽ mất ngay khả năng thấy vẻ đẹp lâu bền ở một con người.

Than ôi, hôm nay, nhiều nàng có thể rất đẹp theo chuẩn *media* không thích mấy cha như mì, e lệ, nhùng nhằng, thậm chí *nhút nhát, hèn*.

Đáng kiếp! Hè hè.

2017-06-25

Iris et la mort

Iris vient d'avoir 5 ans.

L'été dernier, elle a commencé à poser des questions sur la mort. Sa maman lui a dit :

- Après la mort, on se transforme en autre chose, par exemple, on devient une étoile.

Iris a ri. Elle aimait bien les étoiles.

Un moment plus tard, elle a dit :

- Je ne veux pas devenir une étoile. Les étoiles ne mangent pas et ne jouent pas.

Pendant quelques jours, sans doute pour se faire dorloter, elle se réveille la nuit en pleurnichant :

- Je ne veux pas mourir.

Puis elle a cessé d'en parler.

Aujourd'hui, à la sortie de l'école maternelle, nous sommes allés au café. Iris a pris une crème brûlée et moi, une pinte de bière "Happy Times". On a causé, on a ri, de tout, de rien.

Tout à coup, elle dit :

- Tu es vieux, et moi, je suis jeune... Non, tu es âgé...

- Je suis âgé et je suis vieux.
- Quand je serai vieille, tu seras mort.
- Oui, j'irai me reposer, pour longtemps.
- Mais avant, tu seras enterré.
- Mais avant, nous passerons beaucoup de bons moments ensemble, par exemple à La Palmyre. Puis à Antony. Il y aura du soleil, la petite piscine, les bons plats de mamie.

Iris rit de plaisir. Depuis une semaine, elle prépare son sac à dos pour partir en vacances à La Palmyre avec nous.

La mort est une incontournable abstraction qui soudain rend palpable tout ce qui nous entoure et vit en nous.

L'essentiel est de savoir y penser sans terreur. Apparemment c'est possible dès 4-5 ans.

2017-06-28

Chữ nghĩa ở ta

Ta không biết vì sao, từ rất sớm, ta mê muội chữ nghĩa. Chữ nghĩa đã dày đoạ đời ta.

May thay ? Ta nên người xuyên qua hai thứ tiếng rất khác nhau, bị dày đoạ theo hai kiểu khác nhau. Tiếng Việt dày đoạ ta ở tình cảm. Tiếng Pháp dày đoạ ta ở lý trí. Hai sự dày đoạ đó không thể thống nhất với nhau được. Do đó, hai sự mê muội ấy không thể thống nhất với nhau được.

Để tồn tại, ta phải vượt cả hai.

Chẳng dễ chịu tí nào. Nhưng có lẽ may mắn.

2017-07-01

Tuổi già đáng sợ, đáng yêu

vì từng giây từng phút từng mất *thời gian người* ở mình.

Cũng có thể "hiểu được". Nhưng hiểu đến mấy cũng không cam.

Mất quá khứ : ký ức mỗi ngày mỗi hoang vu. Dù chỉ trong tiếng Việt thôi. Ta nên người, nên mình, ở đâu, lúc nào, nhân chuyện gì, qua ai, như thế nào, đáng yêu, đáng hận hay không đáng quan tâm, ta không nhớ nữa, thậm chí không còn nghĩ tới.

Mất tương lai, không còn khả năng đắm mê, ảo tưởng, nói gì đến sáng tạo, nhất là sáng tạo tình người. Không khao khát gì nữa. Quá khứ càng nhạt, tương lai càng hão.

Mất hiện tại của chính mình.

Một *hiện tại* mất quá khứ của chính nó, đương nhiên hão.

Một *tương lai* mất hiện tại của chính mình, đương nhiên ảo.

Bản thân *hiện tại của ta* đang mất không gian và thời gian tính của con người. Nhiều lúc, nó chỉ còn là toàn bộ những gì ta thấy được trước mũi, trải ra trong không gian phẳng lặng, rời rạc. Vừa thấy cái này đã quên cái kia, cái trước. Càng ngày ta càng mất khả năng liên hệ mọi sự, trong không gian cũng như thời gian. Chỉ còn

lại tương lai của một hành động thực dụng trước mắt. Sẽ có một ngày, không xa lắm, hiện tại của ta sẽ co lại trong thế giới nhỏ bé, ngắn ngủi đó. Chấp nhận được chăng ?

Tuổi già đáng yêu. Khi đã mất hết.

Khi tương lai chỉ còn hiện tại đã mất tất cả, con của người vẫn còn lại một điều không thể mất, muốn tiêu diệt cũng không tiêu diệt được : yêu.

Chỉ nhìn cháu ta ăn gì cũng thấy ngon, vớ được bất cứ gì cũng biến nó thành đồ chơi thú vị, luôn luôn sung sướng vì không đói, khát, lạnh, vì quanh mình có người thương, đủ để ta hạnh phúc.

Ôi, tại sao *đến nay*, mọi trẻ con ra đời không được hưởng những hạnh phúc "rẻ tiền" ấy ?

Trí giả muôn ngành kiến thức "khoa học nhân văn" giải thích thế nào đi nữa, ta sẽ không bao giờ chấp nhận.

Lúc chết, ta thêm được nhìn gương mặt một đứa trẻ con cười.

2017-07-29

Văn phong

Văn phong tràn ngập mỹ từ, âm điệu du dương bất tận, liên miên lôi cuốn ta vào thế giới mê hồn của ngôn ngữ thiết thân ta. Chính vì thế nó dễ khiến ta lờ mờ chán : không trung thực, thiếu tình, chỉ có kiến thức và kỹ thuật mài câu đũa chữ thôi, muốn chinh phục ta, không cần ta, không thể thành văn cho người đời.

Văn phong hỗn loạn, hoang vu, tối bời, không thể nắm bắt bất cứ gì khả dĩ hiểu được, yêu được, ngoài cõi hoang mang ở ta, lời cuốn ta hơn. Mỗi lần mon men nghệ thuật, ta hỗn loạn, mù mờ, "bất định" như thế. Tỉnh giấc, ta buồn : chẳng có gì để hiểu, đáng yêu, cũng chỉ là một loại kỹ thuật mài câu đùa chữ khác thôi.

Trừ khi, đằng sau cả hai kỹ thuật hành văn đó, ta thoáng cảm nhận được, không thể phân tích vì sao và ở đâu, khao khát yêu và được yêu của tác giả, sự hiện diện của một con người.

Khó quá, khổ thật.

2017-08-09

Sống ích kỷ chết cô đơn

Sống ích kỷ chết cô đơn là chuyện bình thường.

Sống vị tha chết cô đơn không có gì lạ.

Hai nỗi cô đơn khác nhau.

2017-08-11

Le Symphisant, thân phận làm người gốc Việt ở thế kỷ 21

Lâu rồi, tôi không hứng đọc tiểu thuyết. Tiểu thuyết PhuLãngXa đoạt giải Goncourt, sau nhiều năm đọc, thấy nhàm chán, không đọc nữa. Tiểu thuyết Mễ đoạt giải Pulitzer, đọc vài năm, cũng chán nốt. Tiểu thuyết Ziao Chi, hồi

ơ, cũng vậy. Xin lỗi, xin lỗi mọi người tứ xứ,
tuổi già hạt lệ như sương...

Tôi đã già. Khả năng cảm nhận qua chữ nghĩa điều mới ở con người, cuộc đời, khả năng yêu, đã bị bào mòn. Tôi chỉ còn biết nhìn đời qua quá khứ ngôn ngữ đã hiu hắt khô cứng ở mình. Điều này tự nhiên, từ thể xác đến linh hồn. Tuy đau thực. Đành vậy ?

Ít khi có dịp đọc, qua bản dịch tiếng Pháp, tiểu thuyết đầu tay bằng tiếng Mẽo của một tác giả xuất thân Ziao Chi, không những đoạt giải Pulitzer và nhiều giải thưởng trứ danh khác, còn được những nhà phê bình liệt vào loại tác giả cỡ Hemingway, Faulkner, Steinbeck... Tác phẩm lại được nhà phê bình đặt ngang giá với **1984** của Orwell hay **Phương Tây, không có gì mới** của Erich Maria Remarque ! *E tutti quanti*. Sách vừa được xuất bản tại Pháp, tôi bèn tìm đọc. Và không thất vọng.

Đọc bản dịch tiếng Pháp, trước tiên, xin có đôi lời với dịch giả. Tôi cũng đã từng là dịch giả từ tiếng Việt sang tiếng Pháp mà. Tuy, ngoài **Nỗi Buồn Chiến Tranh** của Bảo Ninh, tôi chưa hề có dịp dịch một tiểu thuyết cỡ này. Hai tác phẩm đều hay, trong hai lĩnh vực khác nhau.

Bản dịch *Le sympathisant* của Clément Baude hay, đọc liên miên không chán, ít khi vụng, tuy cũng có nơi, có thể vì quá "chung thủy" với bản gốc.

Thí dụ, trang 50, đoạn cuối trang :

Après que le général se fut éloigné pour retrouver madame et leurs enfants, je dis, Mais qu'est-ce qui se passe ?

Câu văn tiếng Pháp rất chỉnh trong cách xử lý thời gian. Tiếng Mỹ và tiếng Pháp khá gần nhau về mặt này tuy tiếng Mỹ không có kiểu chia động từ chi li như tiếng Pháp. Tôi nghĩ câu văn gốc Mỹ cũng đại loại như vậy. Nếu thế thực, đáng tiếc. Đây là cách thể hiện thời gian trong *văn phạm duy lý hình thức* của tiếng Pháp, chẳng dính dáng gì hết với *thời gian trong ngôn ngữ sống* của con người. Tại sao không "hồn nhiên" dịch :

Le général s'était éloigné pour retrouver madame et leurs enfants, je dis, Mais qu'est-ce qui se passe ?

Thậm chí :

Le général s'éloigna pour retrouver madame et leurs enfants, je dis, Mais qu'est-ce qui se passe ?

Dịch qua tiếng Việt, có thể là :

Sau khi ông tướng rời xa để gặp lại bà và các con của ông, tôi nói, Có chuyện gì thế ?

Ông tướng bỏ đi, tìm gặp bà và các con, tôi nói, Có chuyện gì thế ?

Nội dung như nhau. Văn phong khác hẳn. Đây không là vấn đề kỹ thuật mài câu giữa chữ. Là cách thể hiện thời gian ở một con người.

Vì thế, bản chuyện này đến chết cũng không hết chuyện. Nội dung cơ bản là : dịch giả có phải là một tác giả, một nhà văn hay không ?

Không = nó chỉ là một cái máy dịch kiểu Robot của Google hay Microsoft, tạm thời còn kém ở mức nào thôi. Ai quyết định đánh giá đó ? Kinh

tế thị trường và các chuyên gia trong ngành phê bình, mới đây có đầy bài trên báo chí.

Có = nó *phải và đành* gánh vác thân phận làm người khi hạ bút để dịch văn thành văn. Độc giả quyết định. Có khi... hề hề.

Cốt truyện

Đây là truyện về một con người *hai mặt*, bị người đời định nghĩa là *đứa "con hoang"*. Chàng cũng chấp nhận mình đáng được định nghĩa như thế. Tiếng Pháp dùng từ *bâtard*, có âm hưởng khinh miệt, bài trừ kiểu : *đồ chó hoang*. Ta phải hiểu từ *bâtard* như một *khái niệm* trong triết lý và văn chương của Sartre, đặc biệt trong vở kịch trác tuyệt *le Diable et le Bon Dieu*. Nội dung của vở kịch ấy không khác nội dung của *Le sympathisant* bao nhiêu. Trong tác phẩm của Sartre, nội dung ấy giới hạn ở đấu tranh tư tưởng, ý thức hệ giữa 4 giai cấp ở thời Trung cổ (Moyen Âge) tại nước Đức, dưới sự thống trị tinh thần của một *Đấng Thiên Liêng* chung. Trong tác phẩm của Nguyễn Thanh Việt, nội dung ấy phình ra ở mức toàn cầu trong nhiều chiều kích của con người ở thế kỷ 20 và ngày nay.

Nhân vật chính, giữ vai người kể, không có tên, là *chó hoang* ở nhiều mặt :

- chủng tộc : con lai của một người Pháp và một cô gái nhà quê Việt Nam.

- đạo đức, luân lý, pháp luật : con *không* cha của một vị linh mục Thiên Chúa Giáo (prêtre catholique) không được quyền có quan hệ tình dục với tha nhân.

- văn hoá : sinh trưởng ở Việt Nam, nhưng được đào tạo tại Mỹ, chuyên ngành : tìm hiểu văn hoá, tâm lý, cách tiếp cận thế giới của người Mỹ. Trong đầu chàng có hai văn hoá không ngừng chửi nhau.

- ý thức hệ : chàng là đảng viên của Đảng Cộng Sản Việt Nam nhưng lại thích kiểu suy luận khoa học, duy lý và nhiều giá trị như tự do cá nhân, kiểu sống thoải mái, phóng khoáng của thế giới tư bản.

- tình bạn : chàng có hai người bạn nổi khổ, đã cùng nhau cắt máu ăn thề, sống chết có nhau. Một người là cán bộ cộng sản trực tiếp lãnh đạo chàng, người kia là lính cộng hoà không đội trời chung với Việt Cộng.

- đời sống và hành động : chàng làm gián điệp cho Đảng Cộng Sản Ziao Chi, hoạt động ở Mỹ với tư cách nhân viên thân cận và tin cậy của một vị tướng Việt Nam Cộng Hoà đang chuẩn bị phục quốc từ Thái Lan, với sự giúp đỡ của một chuyên viên của CIA. Trong đời sống hàng ngày, trong quan hệ với người khác, chàng luôn luôn phải ăn nói, ứng xử như một người căm thù cộng sản và, khi cần, sẵn sàng ám sát người vô tội và người tả khuynh.

- V.v.

Xây dựng một nhân vật như thế, thực không dễ.

Văn phong

Đặc sắc nhất là nụ cười bằng chữ nghĩa. Ai ai cũng thấy ngay. Châm biếm đối với đủ thứ tập quán, thành kiến trong đủ thứ lĩnh vực, của người đời và của... chính mình ! Nội dung có

nhiều lúc nghiêm túc, thậm chí nghiêm trọng. Nhưng hình thức lại nhẹ nhàng, tế nhị, zui zui.

Nội dung đích thực

Đầu truyện, trang 44, tác giả gán cho ông Hồ Chí Minh câu :

Qu'y a-t-il de plus précieux que l'indépendance et la liberté ? Rien.

Tạm dịch :

Có gì quý hơn độc lập và tự do ? Không gì cả.
(hoặc ***Không có*** hay ***Không***).

Tôi chụng lại : ngày 17-7-1966, trong *Lời kêu gọi chống Mỹ, cứu nước*, "Bác" Hồ (như tác giả viết) ***khẳng định*** :

"Không có gì quý hơn độc lập, tự do"

Với thân phận xuất thân và trình độ học vấn của mình, chắc chắn tác giả biết chính xác ***khẩu hiệu*** (một *khái niệm* gốc trong tiểu thuyết này) mà ông Hồ Chí Minh đã tạo ra trong thời điểm đó lửa, đó máu đó. Tại sao tác giả biến lời khẳng định (bắt đầu bằng từ ***Không***, ngôn từ đặc trưng cho sự ***phủ định*** !) thành một câu hỏi và một câu trả lời ? Chắc chắn tác giả có ẩn ý.

Quả vậy. Phải đọc hết chương áp chót ta mới hiểu được ẩn ý của tác giả, mới lờ mờ nắm bắt được nội dung không đơn giản của toàn bộ tiểu thuyết này. Cực hay.

Trong thời đại này, đại bộ phận nhân loại ***tin tưởng*** rằng một *ngôn từ*, một *khái niệm* đều thể hiện một cái gì hay điều gì ***có thực***. Chúng còn có thể mang lại cho con người kiến thức, sự hiểu biết và những giá trị cao quý nhất của thế giới tinh thần đặc thù của loài người, lôi cuốn

họ hành hạ, chém giết nhau, tạo ra một thế giới phi nhân khủng khiếp. Đối diện với thế giới ấy, thế giới của chúng ta hôm nay, nên, cần đọc và nghiền ngẫm tiểu thuyết này. Thật đáng đồng tiền, bát gạo.

Với tiếng Việt, dịch thế nào để lột được ý nghĩa phong phú, sâu sắc của từ **Rien** trong tiểu thuyết này ?

2017-09-07

Một miếng thịt bò ngon trong môi trường PhuLăngXa ngày nay

Về già, ăn, với tôi, trở thành phiên toái, *nhạt*.

Buồn : tôi vốn háo ăn, *thà ăn ngon và nhiều còn hơn ăn ít mà dở*. Tuy, để sống, ăn thế nào cũng được, chưa hề than vãn. Và cũng thừa *biết*, với nhiều người, miếng ăn vẫn là miếng nhục.

Bây giờ, ăn nhiều không được. Thèm ăn ngon, đi ăn tiệm, đủ loại. Ừ, cũng được được, thích thích, nhưng cũng thế thôi. Không còn cảm giác khám phá hay nhớ lại.

Tự làm lấy ? Ô hô ai tai ! Mình đêch *biết* làm cơm, chưa bao giờ nung niu ôm ấp một món ăn.

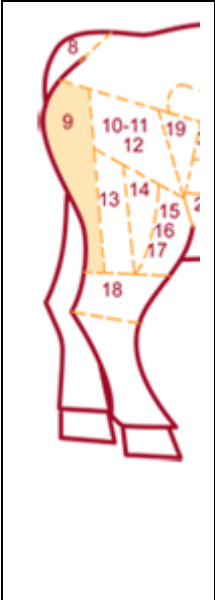
Ai mà chẳng có giới hạn ? Thì cứ thử càn. Ít khi toại nguyện. Còn bị mắng đáng đời.

Cuối cùng, ít nhất là với cơm Việt, ít khi đi ăn tiệm, ăn ở nhà. Vì em làm ăn ngon và đẹp. Anh cũng biết làm vài món, ăn không tẻ.

Mới đây, bà chị dâu mách cho em : thịt bò Tây, có một miếng ngon. Nấu phở, dùng làm thịt

chín hay thịt tái đều ngon. Có thể nhậu tái với rau răm. Quái đản đến thế là cùng !

Nó là :

	<p><i>Carotte</i> (ngôn ngữ bình dân), <i>rond de gîte</i> (ngôn ngữ kỹ thuật)</p> <p>hình thoi, thịt đỏ và gân lẫn lộn, không có mỡ.</p> <p>tương chừng cứng và dai như đĩa. Không.</p> <p>ăn như thịt đỏ xắt mỏng : mềm, giòn, đậm đà !</p> <p>Luộc, khi xắt : bốc mùi thơm thịt chín của các gánh phở nổi tiếng thời tôi còn sống ở Hà Nội hay Sài Gòn.</p> <p>Đương nhiên : cảm nhận của... tôi thôi.</p>
--	---

Em bèn thử làm một nồi phở chín-tái đơn giản với cái *carotte* nửa chín nửa tái đó. Cả hai thừa nhận : ngon lạ thường.

Nồi phở hai bữa cho hai người già không dùng hết được một cái *carotte*. Phần còn lại, tôi thử hai món :

1/ tái sách : ngon tuyệt vời

Phải để miếng *carotte* khoảng 2 giờ trong tủ ướp lạnh để có thể xắt nó thật mỏng. Chẳng món *carpaccio* nào, kể cả trong cơm Hàn Quốc hay Mông Cổ mà tôi có dịp nhậu so sánh được.

2/ Bún bò Huế

Còn đang làm, chưa nếm. Nhưng khi xắt miếng *carotte* chín, ngửi hương vị của nó, tôi tin : sẽ ngon hơn bất cứ miếng thịt chín nào khác mua được ở PhuLăngXa.

Xin giới thiệu với các bạn *thà ăn ngon và nhiều còn hơn ăn ít và dở*, tuy có thể đắt như nhau, vì ở PhuLăngXa hiện đại và hậu hiện đại, miếng *carotte* thuộc loại thịt bạc nhạc.

2017-09-29

Thượng tầng kiến trúc và hạ tầng kinh tế ngày nay

Trong chưa tới mười năm *Hãng Apple* đã bán hơn 1 tỷ *iPhone* trên khắp thế giới.

<http://bfmbusiness.bfmtv.com/entreprise/1-milliard-d-iphone-vendus-en-9-ans-quels-produits-font-mieux-qu-apple-1034396.html>

Khi *iPhone 7* chào đời, nội tuần đầu, *Apple* bán được hơn 10 triệu cái, cũng trên khắp thế giới. Khách hàng phải ghi tên sắp hàng trước mới mua được.

Để hoàn thành một cái *iPhone*, người ta sử dụng nguyên liệu, linh kiện tới từ khoảng 150 quốc gia, cuối cùng lắp ráp tại Trung Quốc rồi bán khắp thế giới.

Một cái *iPhone* dùng khoảng 250 000 bằng sáng chế (*brevets*).

<https://www.igen.fr/iPhone/2016/12/le-cout-invisible-et-eleve-des-licences-de-brevets-dans-les-smartphones-98303>

e tutti quanti.

Tư bản toàn cầu hoá là như thế.

Thế nghĩa là gì ?

1/ Ba bốn chục năm qua, *lực lượng sản xuất* đã phát triển và xã hội hoá với một tốc độ chưa từng thấy trong lịch sử.

Đòn bẩy của sự phát triển đó đương nhiên là kiến thức khoa học, cũng đang bùng nổ với một tốc độ chưa từng thấy.

Đưa kiến thức khoa học vào những quy trình sản xuất, quản lý, kinh doanh, để không ngừng phát triển *lực lượng sản xuất*, theo Marx cách đây hơn 150 năm, là "nhiệm vụ" lịch sử của *phương thức sản xuất tư bản*. Ít có "sản phẩm" nào có tính chất xã hội cao bằng kiến thức khoa học : nó do vô vàn người tạo ra, xuyên qua vô vàn thế kỷ và nó là của bất cứ ai có khả năng học, tiếp thu, sử dụng và phát triển nó.

2/ Một *thị trường* tương xứng

Một lực lượng sản xuất như thế *đòi hỏi* một thị trường tương xứng để tồn tại, phát triển : *thị trường toàn cầu* ở cả hai khâu :

a/ *thị trường hàng hoá*, vừa để mua nhanh và rẻ tất cả những phương tiện sản xuất cần thiết, vừa để bán sản phẩm với giá cao nhất, mang lại tỷ lệ lời cao nhất. Không một quốc gia nào, kể cả Trung Quốc, có thể một mình đáp ứng *đòi hỏi* trên.

b/ *thị trường sức lao động*, để "mua" vừa nhanh vừa rẻ tất cả những người làm thuê có những kiến thức và kỹ năng đủ mặt, đủ trình độ, để sản xuất sản phẩm loại ấy.

Thị trường tương xứng với lực lượng sản xuất ở mức mới này được gọi là *thị trường toàn cầu* và nền kinh tế nó biểu hiện thì gọi là *kinh tế thị trường toàn cầu hoá*. Nó là hình thái đã hình thành, còn đang phát triển của *phương thức sản xuất tư bản* ở mức toàn cầu xuyên qua nhiều *thượng tầng kiến trúc* như : OMC, UE, các hiệp ước kinh tế chính trị giữa các vùng địa lý, giữa các lục địa, v.v. Thế thôi. Cũng đủ chết người, không ít, và tha hoá con người, cũng không ít. Nhưng chẳng thể vòng tránh được.

3/ Một hình thái quan hệ sản xuất "mới"

Một lực lượng sản xuất như thế đòi hỏi một hình thái quan hệ sản xuất tương xứng để tồn tại, phát triển : *Tư bản tài chính – Người làm thuê*.

Từ thế kỷ 19 cho tới nửa đầu thế kỷ 20, ở Châu Âu, người ta quen hình dung *quan hệ sản xuất tư bản* dưới hình thái : *Chủ Xí Nghiệp – Công Nhân (Patron–Ouvriers)*. Dễ hiểu : đó là thời đại *tư bản công nghiệp ở mức Quốc Gia* thống trị những nền kinh tế. Tư bản thường hiện thân như những nhà máy đồ sộ với hàng nghìn công nhân và *một ông chủ*, vừa là *Chủ tư bản* đích thực của xí nghiệp (*Tư bản sở hữu*), vừa là *Giám đốc* chỉ huy toàn bộ sinh hoạt sản xuất và kinh doanh của xí nghiệp (*tư bản chức năng*). Hình thái tư bản này khó có khả năng dung dưỡng và phát triển những lực lượng sản xuất mới kiểu trên. Tuy vậy, nó vẫn còn tồn tại ở

mức rất đáng kể. Ở Pháp, còn có vài ông chủ tư bản lớn cỡ quốc tế kiểu ấy.

Hình thái tư bản thống trị thế giới ngày nay, *tư bản tài chính*, đã hình thành ngay trong thế kỷ 19 ở Châu Âu, xuyên qua ngân hàng và những công trình đồ sộ đòi hỏi vốn đầu tư không cá nhân nào có được : đường xe lửa xuyên lục địa, *Kênh Suez, e tutti quanti*.

Tư bản tài chính có mấy đặc điểm sau :

a/ nó là một số tiền khổng lồ có thể vượt PIB của nhiều quốc gia trên trái đất này.

b/ quyền sử dụng nó không tùy thuộc quyền lực chính trị của Nhà Nước nào, mà là quyền lực "tư nhân", quyền lực "tư hữu", nhưng không là quyền lực của ông chủ lớn nhất nào. Ngoại lệ : tư bản nhà nước, *Fonds Souverains*, đặc biệt các "nước dầu lửa", Na Uy, Trung Quốc... :

https://www.google.fr/search?client=firefox-b&dcr=0&q=fond+souverain+classement&sa=X&ved=0ahUKEWj_1unUspjXAhXJ1qOKHWqYBUMQ1QIIgQEoAg&biw=1101&bih=622

c/ chủ đích thực của nó đông lúc nhúc, thành ra vô danh, vô diện, vô lực.

Ta đang nhân chuyện *iPhone* tán gẫu, vậy lấy *Hãng Apple* làm thí dụ. Chủ của nó là ai ? Bạn nào cho tôi một đáp án thoả đáng, tôi ngả mũ chào. Nó thế này :

<https://www.zonebourse.com/APPLE-4849/societe/>

– 99.99% *chủ nhân của Apple* có thể thay tên đổi dạng bất cứ lúc nào. Những *Tim Cook*,

Steve Jobs, về mặt này, chỉ là tiểu chủ vặt, rêu rao cho bàn dân ở mê ly, mê ly đời ta thôi.

– 10 chủ nhân lớn nhất (từ 6.64% cổ phiếu tới 0.80% cổ phiếu !) không là ai cả, là những công ty kiểu *Apple* đằng sau đó có một đồng chủ nhân như... *Apple* !

Marx đã từng nhận định sắc bén, than ôi triết : *Tư Bản, tự nó là một thực thể xã hội tính (le capital, en soi, est un être social)* : nó do lao động của nhiều người mà hình thành, nó vận động được nhờ lao động phối hợp của nhiều người.

Quá trình xã hội hoá của tư bản cũng là quá trình vô nhân hoá nó : 1 cổ phiếu của *Steve Jobs* trong *Apple* = 1 cổ phiếu của... *The Vanguard Group, Inc.* Thế thôi.

d/ Vai trò đặc thù của *Tư bản chức năng*

Trong hoàn cảnh như thế, ai có thể làm sếp những Hãng kiểu *Apple* ?

Những người khiến nó có khả năng sản xuất, buôn bán, có lời, phát triển, qua đó khiến tiền của các ông chủ đích thực của *tư bản tài chính* ung dung tiến bước trên con đường :

Tiền → *Tiền'* ; *Tiền'* > *Tiền* .

Ông *Steve Jobs* thuộc loại người như thế. Ông chỉ là chủ của 0.5% cổ phiếu của *Apple* :

<http://www.boursier.com/actualites/economie/le-s-petits-secrets-de-steve-jobs-enfin-reveles-10393.html>

nhưng ông là lãnh đạo hành sự tối cao, không ai phản đối, của *Apple* trong nhiều năm. *Steve Jobs*, *Tim Cook* và những người cộng tác viên

của họ trong ban lãnh đạo (*executive board*) *Apple* là hiện thân của *tư bản chức năng*, là những người có khả năng thúc đẩy tư bản vận động, tiền đẻ ra tiền. Họ có quyền lực không nhờ làm chủ nhiều cổ phiếu mà nhờ tài năng : sáng tạo, tổ chức, quản lý, quảng cáo, buôn bán... Ở một số nước, Pháp chẳng hạn, một trong những tài năng quyết định là tài năng xây dựng cho mình một mạng lưới quan hệ với... quyền lực chính trị và tài chính !

Càng ngày hai bộ mặt xưa kia thống nhất của tư bản, *Tư bản sở hữu* và *Tư bản chức năng*, càng tách rời nhau. *Tư bản sở hữu* dĩ nhiên nắm quyền quyết định cuối cùng trong *Ban Quản Trị* (*Conseil d'administration*) của *Hãng* : ai gom được nhiều cổ phiếu nhất theo phe mình, người ấy quyết định. "Anh" *Tư bản sở hữu* có thể đuổi tổng giám đốc bất cứ lúc nào. Nhưng sau đó, làm gì để khiến tiền đẻ ra tiền ? "Thuê" một anh *tư bản chức năng* khác ! "Anh" *Tư bản sở hữu*, xét cho cùng, là một đồng tiền vô danh vô diện, không có khả năng điều khiển *cụ thể* một *Hãng* lớn nhỏ nào cả. Ngược lại, anh *tư bản chức năng*, dù chỉ là chủ của một cổ phiếu thôi¹⁹, là **người cần thiết** để đảm bảo sự vận hành của tư bản.

Tình hình trên đặt ra một câu hỏi : phải chăng quá trình phát triển của *phương thức sản xuất tư bản* đã khai sinh ra một *giai cấp mới*, hoàn toàn

¹⁹ theo luật pháp của Pháp, anh tổng giám đốc (*Directeur Général*) một hãng phải có ít nhất một cổ phiếu mới có tư cách *đại diện giới chủ* đối với người làm thuê.

không có định nghĩa trong *quan hệ sản xuất* của Marx : *giai cấp tư bản chức năng* ?

Nếu có, "*Mâu thuẫn*" *tay ba giữa tư bản sở hữu, tư bản chức năng và người làm thuê* sẽ vận động thế nào ? Điều chắc chắn, đó không là chuyện chữ nghĩa hão : chỉ nhìn những hục hặc túi bụi giữa bộ trưởng bộ kinh tế và tài chính Pháp *Macron* (thời *Hollande*), đại diện cho *Nhà Nước Pháp*, chủ 20% cổ phiếu của *Hãng Renault*, với *Tổng giám đốc* của *Renault-Nissan*, ông *Carlos Ghosn*, cũng đủ thấy : không phải chuyện đùa và không phải ông *Macron* thắng ! Có nhiều ví dụ khác.

Mâu thuẫn giữa *tính xã hội* ngày càng sâu rộng của *lực lượng sản xuất* và *tính tư hữu* trong *quan hệ sản xuất* có thể vận hành ra sao ? Điều chắc chắn, mâu thuẫn này, ngày nay, bao gồm mâu thuẫn giữa *quyền lực kinh tế phi quốc gia* của *tư bản tài chính* và *quyền lực chính trị quốc gia* ở mọi nước. Nó thể hiện rõ trong mâu thuẫn giữa chủ quyền quốc gia định đoạt đường lối kinh tế của một nước với sự ràng buộc của những hiệp định siêu quốc gia trong các tổ chức quốc tế. Thí dụ : mâu thuẫn giữa *thượng tầng kiến trúc* của *Liên Hiệp Châu Âu (Union Européenne)* với *thượng tầng kiến trúc* của từng nước trong UE trong quyền lập pháp. Coi tình hình ngày càng hỗn loạn của UE trong mấy năm qua thì thấy.

2017-10-29

Cùng tác giả

PHAN HUY ĐƯỜNG

NHÀ VĂN PHÁP NGŨ

Un amour métèque, nouvelles, l'Harmattan, 1994.

Penser librement, philosophie, Éditions Chronique Sociale, 2000.

Aimer – Mourir, diptyque, auto-édition, TheBookEdition.com, 2009.

Au fil des jours – Au fil des œuvres, essais, critiques, TheBookEdition.com, 2009.

Dictionnaire universel de la littérature contemporaine, PUF, 1995. (Article).

Un avenir fou, texte pour l'album de photos **Cliniques**, Pierre Montavon, Éditions Canevas, 1994.

Point de rupture, in *Trajets à travers le cinéma de Robert Kramer*, Éditions Institut de l'image, Aix-en-Provence, 2001.

v.v.

NHÀ VĂN VIỆT NGŨ

Vẫy gọi nhau làm người, Hồng Lĩnh, USA, 1996.

Tu-duy tự-do, Đà Nẵng, Vietnam, 2006.

TỰ XUẤT BẢN : 2009-2017

<http://amvc.free.fr/PHD/AutoEdition/AutoEditionTab.htm>

Aimer – Mourir, diptyque.

Aimer – Mourir, diptyque, sous forme d'un objet d'art.

Au fil des jours, au fil des œuvres, essais, critiques.

Les spectres de M. Derrida, philosophie, économie.

Yêu – Chết, song truyện.

Một hành trình tư duy I, văn học, triết.

Một hành trình tư duy II, văn học, triết.

Một mối tình ngụ cư, truyện ngắn.

Vẫy gọi nhau làm người, văn chương, văn học.

Tư duy tự do, triết.

Lang thang chữ nghĩa 1, triết, văn học, văn chương dưới dạng mì ăn liền.

Lang thang chữ nghĩa 2, triết, văn học, văn chương dưới dạng mì ăn liền.

Lang thang chữ nghĩa 3, triết, văn học, văn chương dưới dạng mì ăn liền.

Lang thang chữ nghĩa 4, triết, văn học, văn chương dưới dạng mì ăn liền.

Lang thang chữ nghĩa 5, triết, văn học, văn chương dưới dạng mì ăn liền.

Lang thang chữ nghĩa 6, triết, văn học, văn chương dưới dạng mì ăn liền.

Lang thang chữ nghĩa 7, triết, văn học, văn chương dưới dạng mì ăn liền.

Thơ người dị ứng với thơ.

DỊCH GIẢ

Chôn vãng, Terre des oublis, roman, Dương Thu Hương, Éditions Sabine Wespieser, 2006, nominé pour le Femina Étranger 2006, Prix des lectrices Elle, 2007.

Thiên sứ, La messagère de cristal, roman, Phạm Thị Hoài, Éditions Des Femmes, 1990.

Những thiên đường mù, Les paradis aveugles, roman, Dương Thu Hương, Éditions Des Femmes, 1991, nominé pour le Femina Étranger 1991.

Tiểu thuyết vô đề, Roman sans titre, roman, Dương Thu Hương, Éditions Des Femmes, 1992.

Đảo của những người ngụ cư, Terre des éphémères, nouvelles, 15 auteurs, Éditions Philippe Picquier, 1994.

Nỗi buồn chiến tranh, Le chagrin de la guerre, roman, Bảo Ninh, Éditions Philippe Picquier, 1994.

Qua sông, En traversant le fleuve, nouvelles, 11 auteurs, Éditions Philippe Picquier, 1996.

Roissy- Minh-Ville, pièce de théâtre bilingue de Jacques Crubézy, 1996, traduction d'une partie des textes du français au vietnamien.

Bên kia bờ ảo vọng, Au-delà des illusions, roman, Dương Thu Hương, Éditions Philippe Picquier, 1996, nominé pour le Femina Étranger 1996.

Có yêu anh không ?, Est-ce que tu m'aimes ?, nouvelles, Khánh Trường, Éditions Philippe Picquier, 1997.

Một lúc, một đời, En un instant, une vie, nouvelles, Bùi Minh Quốc, Éditions Philippe Picquier, 1997.

M. Oncle ou Le temps d'Emma, pièce de théâtre bilingue de Jacques Crubézy, 1997, traduction d'une partie des textes du français au vietnamien.

Bên ngoài sự thật, En dehors de la vérité, théâtre, Nguyễn Thị Minh Ngọc, à l'initiative

de la Maison Antoine Vitez et du Centre Wal-lonie-Bruxelles, 1977.

Mùa mưa gai sắc, Sous une pluie d'épines, nouvelles, Trần Vũ, Flammarion, 1998.

Lưu ly, Myosotis, roman, Dương Thu Hương, Éditions Philippe Picquier, 1998.

Đi về nơi hoang dã, Retour à la jungle, roman, Nhật Tuấn, Éditions Philippe Picquier, 2002 (en collaboration avec Đặng Trần Phương).

Từ xa, Tổ Quốc, De loin...ma Patrie ! poème de Nguyễn Duy et *Thế kỷ, Siècle*, poème de Lê Bi, in *Poésie 97*, Association Maison de la Poésie, Paris, 1997.

Thơ, Poèmes de Ly Hoàng Ly, Chính Lê, Nguyễn Đỗ, Phạm Tường Vân, Phan Huyền Thư, in *Bacchanales N° 17*, 03/1999, *Poésie du Vietnam*, Maison de la poésie Rhône-Alpes, Saint-Martin- d'Hères.

PHỤ ĐỀ PHIM

Xích lô, Cyclo, Trần Anh Hùng, Lion d'or au Festival de Venise, 1995.

Mùa hè chiều thẳng đứng, A la verticale de l'été, Trần Anh Hùng, sélection officielle pour le Festival de Cannes 2000.

CHUYÊN VIÊN TIN HỌC

Conception et réalisation assistées par ordinateur de logiciels de gestion, Masson, Paris, 1983 ;

Créateur de l'Atelier de Génie Logiciel ACK-BEST honoré d'un label national de l'ANVAR, 1989 ;

cité dans l'Observatoire des Technologies Stratégiques du Ministère de l'industrie français, 1989.

Copyrights

Lang thang chữ nghĩa VII

© Phan Huy Đường, 2015-2017

<http://amvc.fr/PHD/PhanHuyDuong.htm>

ISBN : 9782953799163

Xuất bản

